

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

ΣΧΟΛΗ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ, ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ & ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ, ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

«ΔΙΕΘΝΕΣ & ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗ»

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ

**Παράνομη διακίνηση μεταναστών υπό το πρίσμα του Διεθνούς Δικαίου και
Ανθρώπινα Δικαίωμα**

Smuggling of migrants in the light of International Law and Human Rights

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Αδαμαντία Σπίνου

(Α.Μ. 2123Μ013)

Αθήνα, 2024

Τριμελής Επιτροπή

Σοφία Γαλάνη, Επίκουρη Καθηγήτρια Παντείου Πανεπιστημίου (Επιβλέπουσα)

Μαρία – Ντανιέλλα Μαρούδα, Επίκουρη Καθηγήτρια Παντείου Πανεπιστημίου

Στέλιος Περράκης, Ομότιμος Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου

Copyright © Αδαμαντία Σπίνου, 2024

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διπλωματικής εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα. Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Πάντειον Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνωμών του συγγραφέα.

Υπεύθυνη Δήλωση – Δήλωση μη λογοκλοπής και ανάληψης προσωπικής ευθύνης:

Δηλώνω ότι η παρούσα εργασία είναι αποτέλεσμα πρωτότυπης έρευνας και δεν χρησιμοποιεί πνευματική ιδιοκτησία τρίτων χωρών χωρίς αναφορές. Αναλαμβάνω δε όλες τις προβλεπόμενες νομικές και διοικητικές συνέπειες, σε περίπτωση που η εργασία μου τυχόν αποδειχθεί ότι αποτελεί προϊόν λογοκλοπής ή προϊόν τρίτων.

Η δηλούσα Αδαμαντία Σπίνου

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παράνομη διακίνηση μεταναστών, και δη δια θαλάσσης, είναι ένα πολύπλευρο φαινόμενο, ενώ χαρακτηρίζεται από τα διεθνή κείμενα και την πρακτική ως οργανωμένο έγκλημα. Τα κράτη και η διεθνής κοινότητα έχουν λάβει σημαντικές πρωτοβουλίες για την καταπολέμηση του εγκλήματος αυτού, χωρίς όμως να επικεντρώνονται στην προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των εμπλεκόμενων μεταναστών. Η παρούσα διπλωματική εργασία θα εξετάσει λοιπόν το εν λόγω πρόβλημα και κατά πόσο το διεθνές δίκαιο μπορεί να αντιμετωπίσει αποτελεσματικά τις σύγχρονες προκλήσεις που θέτει η παράνομη διακίνηση μεταναστών. Εστιάζει στο νομικό πλαίσιο, τις υποχρεώσεις των κρατών για τα ανθρώπινα δικαιώματα και τις αναδυόμενες τάσεις και ιδιαιτερότητες κατά τον 21^ο αιώνα οι οποίες περιπλέκουν την αντιμετώπιση του προβλήματος. Η εργασία αυτή θα υποστηρίξει ότι, ενώ το διεθνές δίκαιο παρέχει σημαντικά εφόδια και κανονιστικές ρυθμίσεις, σε θεωρητικό έστω πλαίσιο, για την καταπολέμηση του φαινομένου και την διαφύλαξη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των εμπλεκόμενων μεταναστών, στην πράξη παρουσιάζει σημαντικές αδυναμίες ως προς την προστασία τους και την ουσιαστική εφαρμογή των συμβατικών και εθιμικών προβλέψεων. Μέσα από την εξέταση και αξιολόγηση των κρατικών αντιδράσεων, της νομολογίας και των διάφορων περιστατικών ποινικής δίωξης των ίδιων των μεταναστών αλλά και ποινικοποίησης των επιχειρήσεων αλληλεγγύης, η παρούσα μελέτη θα επιχειρηματολογήσει υπέρ μιας προσέγγισης του προβλήματος από το διεθνές δίκαιο με γνώμονα τα ανθρώπινα δικαιώματα των διακινούμενων μεταναστών και την ενίσχυση της διεθνούς συνεργασίας.

Λέξεις κλειδιά: παράνομη διακίνηση μεταναστών, διεθνές δίκαιο, ανθρώπινα δικαιώματα, ποινικοποίηση, νέες εξελίξεις

ABSTRACT

The smuggling of migrants, especially by sea, is a multifaceted phenomenon, while it is characterized by international conventions and practice as an organized crime. States and the international community have taken some important initiatives to combat this crime, without, however, focusing on the protection of the human rights of the migrants involved. The present thesis will therefore examine this problem and whether international law can effectively address the modern challenges posed by migrant smuggling. It focuses on the legal framework, the obligations of states regarding human rights and the emerging trends in the 21st century that complicate the fight against this problem. This thesis will argue that, while international law provides significant resources and regulations, at least theoretically, to combat this phenomenon and safeguard the human rights of the migrants involved, in practice it presents crucial weaknesses in terms of their protection and the effective implementation of the contractual and customary provisions. Through the examination and evaluation of state reactions and responses, case law and various incidents of criminal prosecution of the migrants themselves but also the criminalization of solidarity operations, this study will argue in favor of an approach to the problem from international law guided by the smuggled migrants' human rights and the strengthening of international cooperation.

Key words: smuggling of migrants, international law, human rights, criminalization, new trends

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Περίληψη.....	3
Abstract.....	4
Περιεχόμενα.....	5
Εισαγωγή.....	6
Κεφάλαιο 1 ^ο : Εννοιολογικό και Νομικό Πλαίσιο.....	10
1.1. Εδραίωση του Νομικού Πλαισίου.....	10
1.1.1. Το Πρωτόκολλο Παράνομης Διακίνησης Μεταναστών.....	10
1.1.2. Σύνδεση με το Δίκαιο της Θάλασσας.....	13
1.2. Διάκριση παράνομης διακίνησης μεταναστών και εμπορίας ανθρώπων.....	17
1.3. Λοιπά μέτρα και πρωτοβουλίες.....	19
1.4. Προβληματισμοί.....	21
Κεφάλαιο 2 ^ο : Προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο πλαίσιο της παράνομης διακίνησης μεταναστών.....	23
2.1. Γενικές Παρατηρήσεις.....	24
2.2. Οι προβλέψεις στα Διεθνή Κείμενα.....	25
2.2. Λοιποί μηχανισμοί προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των μεταναστών.....	34
2.3. Παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων-από την θεωρία στην πράξη.....	36
2.4. Προβληματισμοί.....	46
Κεφάλαιο 3 ^ο : Ο ρόλος των διακινητών – ζητήματα ευθύνης και αντιμετώπισης.....	48
3.1. Βασικά Χαρακτηριστικά εγκληματικών οργανώσεων διακίνησης.....	49
3.2. Ζητήματα ποινικοποίησης.....	53
3.2.1. Σύλληψη και ποινική δίωξη μεταναστών – οδηγών σκαφών.....	53
3.2.2. Ποινική δίωξη ανηλίκων μεταναστών.....	59
3.2.3. Ποινικοποίηση αλληλεγγύης.....	62
3.3. Πρόταση ένταξης συγκεκριμένου πλαισίου για τον χαρακτηρισμό προσώπων ως διακινητών και περιστατικά σύλληψής τους.....	66
3.4. Προβληματισμοί.....	69
Κεφάλαιο 4 ^ο : Ιδιαίτερες Προκλήσεις κατά τον 21ο αιώνα και Ανθρώπινα Δικαιώματα.....	70
4.1. Ο ρόλος της πανδημίας COVID-19.....	71
4.2. Αύξηση των ένοπλων συρράξεων και των εκτοπίσεων λόγω περιβαλλοντικών αιτιών.....	75
4.3. Ψηφιοποίηση και χρήση μέσων κοινωνικής δικτύωσης.....	77
4.4. Πολιτικές διαστάσεις και κρατική εργαλειοποίηση.....	80
4.5. Προβληματισμοί.....	83
Συμπεράσματα.....	85
Βιβλιογραφία.....	87

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παράνομη διακίνηση μεταναστών είναι ένα από τα ταχύτερα αναπτυσσόμενα οργανωμένα διεθνικά εγκλήματα και εξαρτάται από διάφορους ιστορικούς, πολιτικούς και κοινωνικούς παράγοντες που έχουν συντελέσει στην τρέχουσα προσφυγική και μεταναστευτική κρίση.¹ Οι βασικοί λόγοι του μεταναστευτικού φαινομένου αφορούν τη διαφυγή από φυλετικές, εθνοτικές και θρησκευτικές διώξεις, καταπιεστικά καθεστώτα, πολέμους και ένοπλες συγκρούσεις, καθώς και από έκδηλες παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων στις χώρες προέλευσης, υψηλά επίπεδα φτώχειας και ανεργίας και φυσικές καταστροφές εντεινόμενες από την περιβαλλοντική υποβάθμιση και κλιματική αλλαγή.² Ενώ η παράνομη διακίνηση μεταναστών δια θαλάσσης αντιπροσωπεύει μόνο ένα μικρό μέρος της συνολικής εγκληματικής δράσης στον τομέα αυτό, οι ιδιαίτεροι κίνδυνοι των παράτυπων ταξιδιών στη θάλασσα και τα αυξημένα ποσοστά θνησιμότητας που σημειώνονται κατατάσσουν αυτήν την μορφή διακίνησης στην προτεραιότητα των μέτρων και πρωτοβουλιών αντιμετώπισης του φαινομένου.³ Οι δραστηριότητες που διενεργούνται για την εκπόνηση της παράνομης διακίνησης μεταναστών νοούνται ως εγκληματική επιχείρηση, η οποία λειτουργεί ως τέτοια σε ανταγωνιστικό επίπεδο από ευέλικτες εγκληματικές ομάδες και συνεχίζει να εξαπλώνεται,⁴ καθώς ένας συντριπτικός αριθμός παράτυπων μεταναστών χρησιμοποιεί τις υπηρεσίες δικτύων

¹ Mallia, P. (2016). The cooperative mechanism established by the Migrant Smuggling Protocol to the UN Convention against Transnational Organized Crime. In F. Ippolito & S. Trevisanut (Eds.), *Migration in the Mediterranean: Mechanisms of International Cooperation*, Cambridge University Press eBooks, σελ. 288–289. <https://doi.org/10.1017/cbo9781316104330.013>

² Kraska, J., & Pedrozo, R. (2013). Chapter Nineteen Migrant smuggling at sea. In *International Maritime Security Law*. Brill | Nijhoff eBooks, σελ.657. https://doi.org/10.1163/9789004233577_020 ; Gallagher, A. T., & David, F. (2014). Migrant Smuggling by Sea: Interdiction and Rescue. In *The International Law of Migrant Smuggling*. Cambridge: Cambridge University Press, σελ. 403. <https://doi.org/10.1017/CBO9781139059619.010>

³ United Nations Office on Drugs and Crime [UNODC]. (2011). *Issue Paper: Smuggling of Migrants by Sea*, σελ. 7. https://www.unodc.org/documents/human-trafficking/Migrant-Smuggling/Issue-Papers/Issue_Paper_-_Smuggling_of_Migrants_by_Sea.pdf (πρόσβαση 18 Σεπτεμβρίου 2024).

⁴ Ibid, UNODC. (2011).

διακίνησης σε κάποιο στάδιο του ταξιδιού του για να αποκτήσει πρόσβαση σε χώρες προορισμού.⁵

Η χώρα μας ως παράκτιο κράτος βρίσκεται συνεχώς στο επίκεντρο συζητήσεων σχετικά με την παράνομη διακίνηση μεταναστών στην Μεσόγειο και καλείται να λάβει ενεργό ρόλο τόσο στην προστασία των θυμάτων όσο και στην λήψη μέτρων για την πρόληψη και την καταπολέμηση του προβλήματος.⁶ Η στενή εγγύτητα της Ελλάδας με την Τουρκία⁷, σε συνδυασμό με παράγοντες ώθησης όπως η πολιτική αστάθεια, ένοπλες συρράξεις και αναταραχές στην περιοχή έχουν καταστήσει την χώρα ως δημοφιλές κράτος υποδοχής ή διέλευσης στο πλαίσιο της παράνομης διακίνησης μεταναστών.⁸ Το Διεθνές Κέντρο Ανάπτυξης Μεταναστευτικής Πολιτικής εκτιμά ότι το 2023, περισσότεροι από 274.800 μετανάστες έφτασαν στην Ευρώπη μέσω της Μεσογείου και του Ατλαντικού Ωκεανού με παράτυπο τρόπο, ταξιδεύοντας σε μεγάλο βαθμό δια θαλάσσης από τη Λιβύη και την Τυνησία στην Ιταλία, καθώς και από την Τουρκία προς την Ελλάδα.⁹ Πρόσφατες περιπτώσεις, όπως το δυστυχές ναυάγιο στην Πύλο¹⁰, οι συνεχείς ροές μεταναστών που δέχεται η χώρα εκ θαλάσσης, καθώς και οι οργανωμένες προσπάθειες της διεθνούς κοινότητας και ιδίως της

⁵ Europol. (2016). *Migrant smuggling in the EU*, σελ. 5. https://www.europol.europa.eu/sites/default/files/documents/migrant_smuggling_europol_report_2016.pdf (πρόσβαση 18 Σεπτεμβρίου 2024).

⁶ Η παράτυπη μετανάστευση και το συνακόλουθο έγκλημα της παράνομης διακίνησης μεταναστών συνιστούν κοινή πρόκληση των παράκτιων κρατών της Μεσογείου εδώ και χρόνια, ενώ η επισκόπηση πρόσφατων περιστατικών και στατιστικών αποδεικνύει ότι παραμένει ένα περίπολο και ανησυχητικό πρόβλημα για την περιοχή. Βλέπετε Gauci, J., & Mallia, P. (2016). The migrant smuggling protocol and the need for a multi-faceted approach: inter-sectionality and multi-actor cooperation. In *'Boat Refugees' and Migrants at Sea: A Comprehensive Approach*. Brill | Nijhoff eBooks, σελ. 119. https://doi.org/10.1163/9789004300750_007 ; Achilli, L. (2016). Irregular migration to the EU and human smuggling in the Mediterranean: the nexus between organized crime and irregular migration. *IEMed: Mediterranean Yearbook*, σελ. 98. <https://cadmus.eui.eu/handle/1814/43667>

⁷ European Border and Coast Guard Agency [FRONTEX]. (2011). *Annual Risk Analysis 2011* (No. 4591), σελ. 14. https://www.frontex.europa.eu/assets/Publications/Risk_Analysis/Annual_Risk_Analysis_2011.pdf (πρόσβαση 18 Σεπτεμβρίου 2024).

⁸ Supra Note 3, UNODC. (2011), σελ. 15.

⁹ International Centre for Migration Policy Department [ICMPD]. (2024). *Migration Outlook Mediterranean 2024 Eight migration issues to look out for in 2024: Origins, key events and priorities for Europe*, σελ. 10. https://www.icmpd.org/file/download/60922/file/ICMPD_Mediterranean_Migration%2520Outlook%25202024.pdf (πρόσβαση 18 Σεπτεμβρίου 2024).

¹⁰ Stevis-Gridneff, M., & Shoumali, K. (2023, July 3). *Everyone Knew the Migrant Ship Was Doomed. No One Helped*. The New York Times. <https://www.nytimes.com/2023/07/01/world/europe/greece-migrant-ship.html> (πρόσβαση 18 Σεπτεμβρίου 2024).

Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) καταδεικνύουν το γεγονός ότι το έγκλημα της παράνομης διακίνησης μεταναστών παραμένει επίκαιρο και χρήζει περαιτέρω ανάλυσης με βάση τα σύγχρονα δεδομένα και τις εξελίξεις. Είναι επομένως σημαντικό να εξετάσουμε τις διαστάσεις και τις συνέπειες του προβλήματος μέσα από το δίκαιο της θάλασσας και το διεθνές δίκαιο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (ΔΑΔ).

Με την παρούσα εργασία, στόχος είναι να διερευνηθεί πώς οι ανωτέρω κλάδοι αντιμετωπίζουν όχι μόνο το έγκλημα της παράνομης διακίνησης μεταναστών στη θάλασσα, αλλά και τα ανθρώπινα δικαιώματα των μεταναστών, ως θύματα ενός οργανωμένου εγκληματικού δικτύου αλλά και στις περιπτώσεις που φέρονται να ενέχουν θέση διακινητή και διώκονται ποινικά. Το βασικό ερευνητικό ερώτημα που απαιτείται να προσεγγίσουμε και να καλύψουμε με επάρκεια και σαφήνεια είναι αν το διεθνές δίκαιο έχει την δυνατότητα να ανταποκριθεί στις προκλήσεις της παράνομης διακίνησης μεταναστών τον 21ο αιώνα διασφαλίζοντας τα ανθρώπινα δικαιώματα των εμπλεκομένων. Η μέθοδος που ακολουθείται είναι η εξέταση και αξιολόγηση πραγματικών περιστατικών και νομολογιακών παραδειγμάτων υπό το πρίσμα των κανόνων του διεθνούς δικαίου. Η μελέτη και η έρευνα επικεντρώνεται περισσότερο στο ευρωπαϊκό πλαίσιο με αναφορές και στην Ελλάδα, καθώς βρίσκεται στο επίκεντρο των μεταναστευτικών ζητημάτων και τάσεων και προσφέρει σημαντικά δεδομένα για τις διάφορες παραμέτρους της θεματικής της παρούσας εργασίας.

Στο πρώτο κεφάλαιο διαγράφονται αρχικά το εννοιολογικό και νομικό πλαίσιο του κρινόμενου εγκλήματος, δηλαδή οι κανόνες του διεθνούς δικαίου που ρυθμίζουν την αντιμετώπιση της παράνομης διακίνησης μεταναστών. Το αρχικό αυτό κεφάλαιο αποτελεί την βάση για την ερμηνεία και εξέταση των περιπτωσιολογικών υποθέσεων και των συνακόλουθων προβληματισμών που δημιουργούνται. Παράλληλα, θα εξετάσουμε και ορισμένα σημαντικά μέτρα και πρωτοβουλίες των κρατών, της ΕΕ και γενικά της διεθνούς κοινότητας για την αντιμετώπιση αυτού του οργανωμένου εγκλήματος, που διαμορφώνουν διεθνή πρακτική και λειτουργούν συμπληρωματικά ως προς τα συμβατικά κείμενα.

Στη συνέχεια, στο δεύτερο κεφάλαιο της εργασίας εξετάζουμε την παράμετρο της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των μεταναστών στο πλαίσιο της καταπολέμησης της παράνομης διακίνησής τους, το οποίο και παραμένει κεντρικό και

ακανθώδες θέμα στις γενικές προσπάθειες του ΔΑΔ. Στο σημείο αυτό γίνεται αναφορά στα διεθνή κείμενα που κατοχυρώνουν τα θεμελιώδη δικαιώματα και τις ελευθερίες του ανθρώπου και κατ' επέκταση των μεταναστών – και των προσφύγων ανά περίπτωση. Ακολουθεί μια σύντομη μνεία στο επιβοηθητικό έργο διεθνών οργανισμών και των δικαστηρίων ως μηχανισμοί προστασίας και προάσπισης των συμβατικών κειμένων. Επειδή όμως η θεωρία φαίνεται ότι απέχει σημαντικά από την πράξη, παρατίθενται και αξιολογούνται στη συνέχεια παραδείγματα από την πράξη και την νομολογία σημαντικών παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των μεταναστών που διακινήθηκαν παράνομα.

Στο τρίτο κεφάλαιο αναλύεται ο ρόλος των διακινητών και τα συνακόλουθα ζητήματα ευθύνης που ανακύπτουν. Η παράνομη διακίνηση μεταναστών αποτελεί διεθνές οργανωμένο έγκλημα και επομένως ο χαρακτήρας και ο τρόπος δράσης των οντοτήτων που είναι αναμειγμένα στα αντίστοιχα κυκλώματα ακολουθεί κάποια μοτίβα. Περιπτώσεις σύλληψης όμως μεταναστών, ενεργούντων κυρίως ως οδηγοί σκαφών, ακόμη και ανηλίκων, και ποινικοποίησης της αλληλεγγύης δημιουργούν περαιτέρω προβληματισμούς σχετικά με τα ζητήματα διεθνούς ευθύνης και τα ερωτήματα παραβίασης ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Στόχος του ανωτέρω κεφαλαίου επομένως είναι να προσεγγίσουμε τα ζητήματα αυτά στο πλαίσιο του διεθνούς δικαίου με εργαλεία τα νομικά και πραγματικά δεδομένα και την σύγχρονη περιπτωσιολογία και νομολογία.

Σε τελευταίο κεφάλαιο της εργασίας και με γνώμονα το μέλλον, διακρίνονται οι νέες προκλήσεις και ιδιαιτερότητες που εντοπίζονται στο έγκλημα της παράνομης διακίνησης μεταναστών τον 21^ο αιώνα. Εξετάζουμε λοιπόν τις παραμέτρους που αποδίδουν νέα διάσταση στο φαινόμενο και κατά πόσο επηρεάζουν ή δυσχεραίνουν την προστασία των δικαιωμάτων των διακινούμενων μεταναστών, αλλά και τις πολιτικές που υιοθετούνται ως απάντηση σε αυτές τις εξελίξεις. Τέλος κλείνουμε με τα βασικά συμπεράσματα που απαντούν στο ερευνητικό ερώτημα για την ανταπόκριση του διεθνούς δικαίου στο σύνθετο, πολύπλευρο και ολοένα εξελισσόμενο πρόβλημα της παράνομης διακίνησης μεταναστών με γνώμονα το ζήτημα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των εμπλεκομένων.

Κεφάλαιο 1^ο: Εννοιολογικό και Νομικό Πλαίσιο

Η αντιμετώπιση της παράνομης διακίνησης μεταναστών ρυθμίζεται από ένα νομικό και εθιμικό πλαίσιο που πρέπει να αναλύσουμε ώστε να σκιαγραφηθούν οι μέθοδοι καταπολέμησης και προστασίας των δικαιωμάτων των μεταναστών. Είναι απαραίτητο να κατανοήσει κανείς τι προβλέπει το διεθνές δίκαιο για την αντιμετώπιση της παράνομης διακίνησης μεταναστών, ώστε να αποκτήσει μια σφαιρική αντίληψη ενός πολυδιάστατου προβλήματος και να εμβαθύνει στις επίκαιρες εκφάνσεις του. Στο παρόν κεφάλαιο θα εξετάσουμε λοιπόν τα νομικά κείμενα που σχετίζονται με την αντιμετώπιση του επίμαχου προβλήματος, την διάκριση των εννοιών της παράνομης διακίνησης μεταναστών και της εμπορίας ανθρώπων ώστε να γίνει ακόμη πιο κατανοητό το ζήτημα με το οποίο ασχολείται η παρούσα εργασία, καθώς και ορισμένες πρωτοβουλίες που έχουν υιοθετήσει διεθνή και κρατικά όργανα για την αντιμετώπιση του φαινομένου.

1.1. Εδραίωση του Νομικού Πλαισίου

1.1.1. Το Πρωτόκολλο Παράνομης Διακίνησης Μεταναστών

Η «Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά του διεθνικού οργανωμένου εγκλήματος» (ΣΔΟΕ), που εγκρίθηκε με το Ψήφισμα 55/25 της Γενικής Συνέλευσης της 15ης Νοεμβρίου 2000 και τέθηκε σε ισχύ στις 29 Σεπτεμβρίου 2003, είναι το κύριο διεθνές μέσο που φέρνει κοντά τα κράτη για την καταπολέμηση του διακρατικού οργανωμένου εγκλήματος.¹¹ Η ΣΔΟΕ αντιπροσωπεύει ένα σημαντικό βήμα προόδου στην καταπολέμηση του διεθνικού οργανωμένου εγκλήματος και σηματοδοτεί την αναγνώριση από τα κράτη μέλη της σοβαρότητας των προβλημάτων που θέτει, καθώς και την ανάγκη ενίσχυσης της στενής διεθνούς συνεργασίας για την αντιμετώπισή τους. Η ΣΔΟΕ συμπληρώνεται περαιτέρω από τρία Πρωτόκολλα, τα οποία επιγκεντρώνονται σε συγκεκριμένους τομείς και εκδηλώσεις του οργανωμένου εγκλήματος, μεταξύ των οποίων και το «Πρωτόκολλο κατά της Παράνομης Διακίνησης Μεταναστών από ξηρά, θάλασσα και αέρα» (Πρωτόκολλο), που αποτελεί το βασικό

¹¹ UN General Assembly. (2000). *United Nations Convention against Transnational Organized Crime* https://treaties.un.org/doc/Treaties/2000/11/20001115%2011-11%20AM/Ch_XVIII_12p.pdf

νομικό κείμενο για την αντιμετώπιση της παράνομης διακίνησης των μεταναστών.¹² Είναι σημαντικό το γεγονός ότι αναγνωρίστηκε και σε διεθνές συμβατικό επίπεδο ο σύνδεσμος μεταξύ του οργανωμένου εγκλήματος και της παράνομης διακίνησης μεταναστών, καθώς συμβάλλει στη διαμόρφωση και εδραίωση ενός πλαισίου προσέγγισης του προβλήματος με συνοχή και αλληλοεπικάλυψη.¹³ Η Ελλάδα μάλιστα, δυνάμει του νόμου 3875/2010 έχει προχωρήσει στην κύρωση και εφαρμογή της ΣΔΟΕ και των τριών Πρωτοκόλλων της.¹⁴ Επιπρόσθετα, το 2010 το «Γραφείο των Ηνωμένων Εθνών για τα Ναρκωτικά και το Έγκλημα» (UNODC) ανέπτυξε έναν πρότυπο νόμο κατά της παράνομης διακίνησης μεταναστών για να προωθήσει και να βοηθήσει τις προσπάθειες των κρατών μελών να γίνουν συμβαλλόμενα μέρη και να εφαρμόσουν την ανωτέρω Σύμβαση και το συμπληρωματικό της Πρωτόκολλο για την καταπολέμηση της παράνομης διακίνησης μεταναστών.¹⁵

Πιο συγκεκριμένα, το Πρωτόκολλο, που τέθηκε σε ισχύ στις 28 Ιανουαρίου του 2004, ασχολείται με το αυξανόμενο πρόβλημα των οργανωμένων εγκληματικών ομάδων που διακινούν παράνομα μετανάστες, συχνά με υψηλό κίνδυνο προς τους τελευταίους και με μεγάλο κέρδος για τους διακινητές - παραβάτες. Είναι το πρώτο παγκόσμιο διεθνές μέσο που περιέχει ένα συμφωνημένο ορισμό της παράνομης διακίνησης μεταναστών, το οποίο αποτελεί ένα ιδιαίτερα σημαντικό επίτευγμα.¹⁶ Το

¹² UN General Assembly. (2000). *Protocol against the Smuggling of Migrants by Land, Sea and Air, Supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime*. <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/protocol-against-smuggling-migrants-land-sea-and-air>

¹³ Supra Note 1, Mallia, P. (2016), σελ. 297.

¹⁴ Νομοθετικό Έργο: Κύρωση και εφαρμογή της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών κατά του Διεθνικού Οργανωμένου Εγκλήματος και των τριών Πρωτοκόλλων αυτής και συναφείς διατάξεις. (n.d.). Βουλή των Ελλήνων. https://www.hellenicparliament.gr/nomothetiko-ergo/anazitisi-nomothetikou-ergou?law_id=a1f4748a-c40f-4527-8e66-a8ba8fbada35 (πρόσβαση 21 Σεπτεμβρίου 2024).

¹⁵ United Nations Office on Drugs and Crime [UNODC]. (2010). *Model Law against the Smuggling of Migrants*. https://www.unodc.org/documents/human-trafficking/Model_Law_Smuggling_of_Migrants_10-52715_Ebook.pdf

¹⁶ Aljehani, A. (2015). The legal definition of the smuggling of migrants in light of the provisions of the Migrant Smuggling Protocol. *The Journal of Criminal Law*, 79(2), σελ. 123. <https://doi.org/10.1177/0022018315576734> ; Πριν την καθιέρωση του διεθνούς ορισμού της παράνομης διακίνησης μεταναστών ("smuggling of migrants"), επικρατούσε μια σύγχυση, καθώς μελετητές και διεθνείς οργανισμοί χρησιμοποιούσαν διάφορες φράσεις για να συμπεριλάβουν τέτοιες δραστηριότητες, όπως "trafficking in migrants" (=εμπορία μεταναστών), "people smuggling" (=παράνομη διακίνηση ανθρώπων) και "alien smuggling" (= παράνομη διακίνηση αλλοδαπών). Βλέπετε Obokata, T. (2005), *Smuggling of Human Beings from a Human Rights Perspective: Obligations of Non-State and State Actors under International Human Rights Law*, *International Journal of Refugee Law*, σελ. 394-396. <https://doi.org/10.1093/ijrl/eei013>

άρθρο 3 (α) ειδικότερα ορίζει ότι: «*Smuggling of migrants shall mean the procurement, in order to obtain, directly or indirectly, a financial or other material benefit, of the illegal entry of a person into a State Party of which the person is not a national or a permanent resident*». Ο σκοπός της διατύπωσης περί «οικονομικού ή άλλου υλικής φύσεως οφέλους» στον ως άνω ορισμό του εγκλήματος, τοποθετήθηκε με αυτό τον τρόπο ώστε να τιμωρήσει τις δραστηριότητες εγκληματικών ομάδων που ενεργούν με σκοπό το κέρδος, αλλά και να εξαιρεθεί από το πεδίο εφαρμογής του Πρωτοκόλλου η συμμετοχή εκείνων που παρείχαν στήριξη σε μετανάστες για ανθρωπιστικούς λόγους, όπως θρησκευτικές ή μη κυβερνητικές οργανώσεις (ΜΚΟ), ή με βάση στενούς οικογενειακούς δεσμούς.¹⁷ Κρίσιμο είναι το γεγονός ότι ο ορισμός της παράνομης διακίνησης μεταναστών, όπως αποτυπώνεται στο Πρωτόκολλο, δεν αναφέρεται μόνο σε άτομα που διευκολύνουν σωματικά τη μετακίνηση, όπως αυτά που οδηγούν το σχετικό σκάφος, αλλά και άλλα πρόσωπα που διευκολύνουν την είσοδο χωρίς έγγραφα, για παράδειγμα, αποκτώντας ή εκδίδοντας παράνομα διαβατήρια ή βίζες.¹⁸

Το Πρωτόκολλο αποσκοπεί στην πρόληψη και την καταπολέμηση της παράνομης διακίνησης μεταναστών, καθώς και στην προώθηση της συνεργασίας μεταξύ των συμβαλλόμενων κρατών, προστατεύοντας παράλληλα τα δικαιώματα των μεταναστών και αποτρέποντας τις χειρότερες μορφές εκμετάλλευσής τους που συχνά χαρακτηρίζουν τη διαδικασία της παράνομης διακίνησης μεταναστών.¹⁹ Είναι επίσης ένα εργαλείο απονομής ποινικής δικαιοσύνης, καθώς οι χώρες που επικυρώνουν τη ΣΔΟΕ οφείλουν επίσης να διασφαλίσουν ότι η παράνομη διακίνηση μεταναστών, όπως και η απόπειρα διάπραξης αυτής και η συνεισφορά, ποινικοποιούνται σύμφωνα με τις νομικές απαιτήσεις του Πρωτοκόλλου. Υποχρεώνει δηλαδή τα κράτη να

¹⁷ McClean, D. (2007). Transnational Organized Crime: A Commentary on the UN Convention and its Protocols. In *Oxford University Press eBooks*. <https://doi.org/10.1093/law/9780199217724.001.0001>

¹⁸ Supra Note 6, Gauci, J., & Mallia, P. (2016), σελ. 122.

¹⁹ Supra Note 12, Smuggling Protocol, Article 2: “*The purpose of this Protocol is to prevent and combat the smuggling of migrants, as well as to promote cooperation among States Parties to that end, while protecting the rights of smuggled migrants.*”.

θεσπίσουν την παράνομη διακίνηση μεταναστών και άλλες μορφές δραστηριοτήτων που υποστηρίζουν την εν λόγω δραστηριότητα ως ποινικά αδικήματα.²⁰

Η ΣΔΟΕ και το Πρωτόκολλο αποτελούν απόδειξη και επιβεβαίωση ότι το διεθνές δίκαιο έχει επιχειρήσει τόσο να διασαφηνίσει το έγκλημα της παράνομης διακίνησης μεταναστών όσο και να ορίσει τις υποχρεώσεις των κρατών και τα μέτρα για την αντιμετώπισή του. Το Πρωτόκολλο συνιστά τη βάση για τη ρύθμιση όλων των επιμέρους ζητημάτων και επομένως οι διατάξεις του οφείλουν να ανταποκρίνονται σε ένα ευρύ φάσμα προκλήσεων που παρουσιάζει το συγκεκριμένο έγκλημα, το οποίο αποτελεί και το ζήτημα που εξετάζει η παρούσα η εργασία ώστε να δοθεί μια επαρκής απάντηση στο τιθέμενο ερευνητικό ερώτημα. Πρέπει βέβαια να αναφερθεί ότι, από την έναρξη ισχύος του Πρωτοκόλλου μέχρι και σήμερα έχουν μεσολαβήσει είκοσι χρόνια και πολλαπλές εξελίξεις σχετικά με το έγκλημα της παράνομης διακίνησης μεταναστών, καθώς και διάφορα περιστατικά - ορισμένα με σημαντικές απώλειες- που έχουν προκαλέσει έντονες αντιδράσεις της διεθνούς κοινότητας αλλά και διχογνωμία ως προς την βέλτιστη διαχείρισή τους. Σε κάθε περίπτωση, εκτιμάται ότι το Πρωτόκολλο θέτει σημαντικές και σταθερές βάσεις που χαρακτηρίζονται από διαχρονικότητα και οι οποίες θα συμπεριλαμβάνονταν σε κάθε εκδοχή του. Όμως η αναθεώρηση ή συμπλήρωση του περιεχομένου του με γνώμονα την σημαντική έκταση που έχει λάβει το πρόβλημα αυτό και συνακόλουθα τις δυσκολίες διαχείρισής του κατά τον 21^ο αιώνα, θα ήταν ωφέλιμη.

1.1.2. Σύνδεση με το Δίκαιο της Θάλασσας

Τα άρθρα 7 έως 9 του Πρωτοκόλλου αφορούν ειδικά την παράνομη διακίνηση μεταναστών δια θαλάσσης, που αποτελεί τον πιο επισφαλή και επικίνδυνο τρόπο μεταφοράς μεταναστών και ένα από τα βασικά ζητήματα της επικαιρότητας. Ένας αριθμός κανόνων του διεθνούς δικαίου της θάλασσας, όπως αντανakλάται στο εθιμικό διεθνές δίκαιο και κωδικοποιήθηκε στη «Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για

²⁰ Supra Note 12, Smuggling Protocol, Article 6 titled Criminalization: *“Each State Party shall adopt such legislative and other measures as may be necessary to establish as criminal offences, when committed intentionally and in order to obtain, directly or indirectly, a financial or other material benefit: (a) The smuggling of migrants ... 2. Each State Party shall also adopt such legislative and other measures as may be necessary to establish as criminal offences...”*.

το Δίκαιο της Θάλασσας» του Δεκεμβρίου του 1982 (ΣΔΘ82)²¹, είναι σχετικές με τη συζήτηση των θεμάτων της μετανάστευσης στη θάλασσα.²² Η ΣΔΘ82 θεσπίζει ένα νομικό πλαίσιο για όλες τις ναυτιλιακές και θαλάσσιες δραστηριότητες και αποτελεί τον κορμό του δικαίου της θάλασσας. Στη ΣΔΘ82 δεν γίνεται βέβαια άμεση αναφορά στο έγκλημα της παράνομης διακίνησης, παρόλα αυτά το Πρωτόκολλο αντιμετωπίζει το κενό του διεθνούς δικαίου της θάλασσας με τρόπο που ενισχύει – αντί να αμφισβητεί – τη γενική αρχή του διεθνούς δικαίου ότι τα πλοία έχουν την εθνικότητα του κράτους τη σημαία του οποίου δικαιούνται να φέρουν (άρθρο 91 παρ. 1 ΣΔΘ82), αλλά και της αποκλειστικότητας του κράτους σημαίας στην ανοιχτή θάλασσα (άρθρο 92 παρ. 1 ΣΔΘ82).²³ Ειδικότερα, το άρθρο 8 παρ. 1 του Πρωτοκόλλου προβλέπει ότι, όταν ένα κράτος μέλος έχει εύλογους λόγους να υποψιάζεται ότι, ένα σκάφος που φέρει τη σημαία του ή αποδεικνύεται ότι έχει την εθνικότητα του κράτους αυτού, εμπλέκεται σε παράνομη διακίνηση μεταναστών, το κράτος αυτό μπορεί να ζητήσει τη συνδρομή άλλων κρατών μελών για την καταστολή της χρήσης του σκάφους που λειτουργεί για τον σκοπό αυτό.²⁴ Η συνεργασία μεταξύ των κρατών είναι ένα βασικό ζήτημα και προϋπόθεση για την αντιμετώπιση του προβλήματος και επηρεάζεται και από το γεγονός ότι ορισμένες χώρες δυσκολεύονται να πραγματοποιήσουν αποτελεσματικές θαλάσσιες περιπολίες σε μια τεράστια περιοχή έρευνας και διάσωσης και απαιτούν αυξημένη συνεργασία με άλλα κράτη της περιοχής.²⁵

Σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο της θάλασσας, ένα παράκτιο κράτος μπορεί να αναλάβει δράση κατά ξένου σκάφους που εμπλέκεται σε παράνομη διακίνηση

²¹ UN General Assembly. (1982). *Convention on the Law of the Sea*. https://treaties.un.org/doc/Treaties/1994/11/19941116%2005-26%20AM/Ch_XXI_06p.pdf

²² Scovazzi, T. (2014). Human rights and immigration at sea. In Rubio-Marín, R. (ed.), *Human Rights and Immigration*, Collected Courses of the Academy of European Law. Oxford University Press eBooks, σελ. 213. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780198701170.003.0007>

²³ Supra Note 6, Gauci, J., & Mallia, P. (2016), σελ. 130. Τα άρθρα 91, 92 και 94 της ΣΔΘ82 προβλέπουν ότι το κράτος σημαίας έχει καθήκον να ασκεί τη δικαιοδοσία και τον έλεγχό του σε διοικητικά, τεχνικά και κοινωνικά θέματα επί πλοίων που φέρουν τη σημαία του.

²⁴ Supra Note 12, Smuggling Protocol, Article 8 par. 1: “A State Party that has reasonable grounds to suspect that a vessel that is flying its flag or claiming its registry, that is without nationality or that, though flying a foreign flag or refusing to show a flag, is in reality of the nationality of the State Party concerned is engaged in the – 5 – smuggling of migrants by sea may request the assistance of other States Parties in suppressing the use of the vessel for that purpose...”

²⁵ Η συνεργασία αυτή μπορεί να εκδηλωθεί με την παροχή τόσο ανθρωπίνων όσο και υλικών πόρων, όπως περιπολικά πλοία και ελικόπτερα, ακόμη και προσωπικό για σκοπούς διενέργειας κοινών περιπολιών.

μεταναστών εντός των χωρικών του υδάτων, καθώς το πέρασμα του από αυτή την θαλάσσια ζώνη μπορεί να θεωρηθεί ως μη αβλαβής διέλευση κατ' εφαρμογή του άρθρου 19 της ΣΔΘ82.²⁶ Επιπλέον, αν ένα πλοίο διέρχεται από τα χωρικά ύδατα ενός παράκτιου κράτους με σκοπό να καταπλεύσει στο λιμάνι του, το τελευταίο έχει το δικαίωμα να κλείνει τα λιμάνια του σε πλοία που μεταφέρουν παράνομα μετανάστες, εκτός από περιπτώσεις ανάγκης²⁷, όπως εύλογα μπορεί να θεωρηθεί η προστασία της ζωής ατόμων που βρίσκονται σε κίνδυνο στη θάλασσα. Μπορεί επίσης να αναληφθεί δράση κατά ξένου σκάφους από παράκτιο κράτος στη συνορεύουσα ζώνη του ή μέσω της άσκησης του δικαιώματος της συνεχούς καταδίωξης.²⁸ Όσον αφορά την δικαιοδοσία των κρατών για την αντιμετώπιση του εγκλήματος της παράνομης διακίνησης μεταναστών στην ανοιχτή θάλασσα - όπου ισχύει η αρχή της ελευθερίας των θαλασσών του άρθρου 87 της ΣΔΘ82 - το άρθρο 8 παρ. 2 του Πρωτοκόλλου συμπληρώνει ότι η αναχαίτιση πλοίων μπορεί να γίνει μόνο με την συγκατάθεση του κράτους της σημαίας.²⁹ Εφόσον δοθεί εξουσιοδότηση, το παράκτιο κράτος δύναται να λάβει τα κατάλληλα μέτρα σχετικά με το ενδιαφερόμενο σκάφος και τα επιβαίνοντα σε αυτό άτομα, όπως η κατάσχεση του πλοίου και η σύλληψη των διακινητών.

Ωστόσο, στην πράξη, στο πλαίσιο της θαλάσσιας διακίνησης μεταναστών, τα περισσότερα πλοία δεν έχουν εθνικότητα³⁰ και ως εκ τούτου, η έβδομη παράγραφος του άρθρου 8 του Πρωτοκόλλου είναι η πιο χρήσιμη. Στις περιπτώσεις αυτές, ένα κράτος μέλος μπορεί να επιβιβαστεί στο σκάφος για να το ερευνήσει, και εφόσον υπάρχουν στοιχεία που επιβεβαιώνουν την υποψία ότι εμπλέκεται σε οργανωμένο έγκλημα παράνομης διακίνησης μεταναστών, υποχρεούται να λάβει τα κατάλληλα μέτρα σύμφωνα με το σχετικό εσωτερικό και διεθνές δίκαιο, σε αναλογική εφαρμογή

²⁶ Supra Note 15, UNODC. (2010), σελ. 22.

²⁷ Supra Note 22, Scovazzi, T. (2014), σελ. 214.

²⁸ Supra Note 21, UNCLOS, Articles 33 ("*...In a zone contiguous to its territorial sea, described as the contiguous zone, the coastal State may exercise the control necessary to: (a) prevent ... immigration ... (b) punish infringement of the above laws and regulations committed within its territory or territorial sea...*") & 111 ("*...The hot pursuit of a foreign ship may be undertaken when the competent authorities of the coastal State have good reason to believe that the ship has violated the laws and regulations of that State....*").

²⁹ Supra Note 12, Smuggling Protocol, Article 8 par. 2 ; Supra Note 22, Scovazzi, T. (2014), σελ. 216.

³⁰ Supra Note 6, Gauci, J., & Mallia, P. (2016), σελ. 133.

του άρθρου 110 της ΣΔΘ82, που προβλέπει το δικαίωμα επίσκεψης (right of visit).³¹ Επισημαίνεται και στο σημείο αυτό ότι η παράνομη διακίνηση μεταναστών από μόνη της δεν αναφέρεται από τη ΣΔΘ82 ως περίπτωση άσκησης του δικαιώματος επίσκεψης, αλλά με βάση την τεολογική ερμηνεία, δηλαδή τον σκοπό της διάταξης αυτής, εκτιμάται ότι μπορεί να εφαρμοστεί κατ' αναλογία.³² Σημειώνεται ότι, ο κύριος στόχος του άρθρου 8 του Πρωτοκόλλου είναι η διευκόλυνση της δράσης επιβολής του νόμου σε σχέση με πλοία που εμπλέκονται σε παράνομη διακίνηση μεταναστών δια θαλάσσης, τόσο με την άμεση όσο και την έμμεση εμπλοκή τους, συμπεριλαμβανομένων των περιπτώσεων όπου ένα μητρικό πλοίο έχει ήδη μεταφέρει μετανάστες σε μικρότερα πλοία για αποβίβαση και δεν βρίσκεται πλέον κανένα άτομο επί του πλοίου ή έχει παραλάβει μετανάστες ενώ βρίσκεται στη θάλασσα για τους σκοπούς της παράνομης διακίνησής τους.³³ Είναι κατανοητό από την επισκόπηση των ανωτέρω διατάξεων ότι το δίκαιο της θάλασσας όπως κωδικοποιείται από την ΣΔΘ82 λειτουργεί συμπληρωματικά προς το Πρωτόκολλο για την καλύτερη σκιαγράφηση των δράσεων που δύνανται να λάβουν τα παράκτια κράτη επιδιώκοντας την καταπολέμηση της παράνομης διακίνησης μεταναστών. Η σύνδεση των δύο νομικών κειμένων είναι σημαντική και υπογραμμίζει το γεγονός ότι το ρυθμιστικό πλαίσιο για την αντιμετώπιση του προβλήματος διαπνέεται από συνοχή και αλληλουχία. Παρά το γεγονός ότι η ΣΔΘ82 δεν προβλέπει ρητά το έγκλημα αυτό λόγω της εποχής στην οποία συντάχθηκε, προσφέρει σημαντικά εφόδια αλλά και πρακτικές προβλέψεις για τον τρόπο δράσης των κρατών στη θάλασσα, τα οποία επαναλαμβάνονται και στο Πρωτόκολλο. Η αρμονία των διεθνών αυτών νομικών κειμένων και η αλληλοεπικάλυψή τους κρίνονται ως σημαντικές πτυχές που συμβάλλουν στην καλύτερη αντιμετώπιση της παράνομης διακίνησης μεταναστών

³¹ Σε αντίθεση με το καθεστώς διακίνησης ναρκωτικών, το Πρωτόκολλο λαθρεμπορίας δεν προσδιορίζει ρητά ποια μέτρα μπορούν ή να όχι λαμβάνονται ; Το άρθρο 110 της ΣΔΘ82 αποτελεί εξαίρεση από τη γενική αρχή της αποκλειστικής δικαιοδοσίας ενός κράτους σημαίας στα πλοία του στην ανοιχτή θάλασσα.

³² Το δικαίωμα της επίσκεψης (right of visit) του άρθρου 110 της ΣΔΘ82 κάνει ρητή αναφορά σε εγκλήματα όπως η πειρατεία ή η διακίνηση σκλάβων, που απασχολούσαν τους νομοθέτες την εποχή που συντάχθηκε η Σύμβαση. Βάσιμα θα μπορούσαμε να υποθέσουμε ότι σήμερα θα συμπεριλάμβανε στο γράμμα του και το έγκλημα της παράνομης διακίνησης μεταναστών.

³³ Supra Note 3, UNODC (2011), σελ. 39. Αυτό δεν θα περιλαμβάνει ένα σκάφος που έχει απλώς διασώσει μετανάστες που διακινούνταν λαθραία από άλλο σκάφος.

και είναι επομένως ένα θετικό δείγμα ως προς την αξιολόγηση της απάντησης του διεθνούς δικαίου στο πρόβλημα αυτό.

1.2. Διάκριση παράνομης διακίνησης μεταναστών και εμπορίας ανθρώπων

Στο σημείο αυτό και έχοντας αναλύσει τον ορισμό της παράνομης διακίνησης μεταναστών όπως αποτυπώνεται στο άρθρο 3 του Πρωτοκόλλου, είναι σημαντικό να διασαφηνίσουμε και να διακρίνουμε μεταξύ του ως άνω εγκλήματος και της εμπορίας ανθρώπων. Αποτελούν και τα δύο οργανωμένα εγκλήματα που εντάσσονται στο κανονιστικό πλαίσιο της ΣΔΟΕ και ρυθμίζονται από τα αντίστοιχα Πρωτόκολλά της. Η οριοθέτηση μεταξύ των εννοιών είναι συχνά ασαφής, καθώς τα φαινόμενα τέμνονται και συμπλέκονται, συχνά το ένα επικαλύπτεται με το επόμενο, δημιουργώντας το πλέγμα που συχνά υπερβολικά απλουστευτικά αποκαλείται «μικτή μετανάστευση».³⁴ Στην περίπτωση της παράνομης διακίνησης μεταναστών, οι μετανάστες συμμετέχουν οικειοθελώς στη διαδικασία παράτυπης μετανάστευσης, πληρώνοντας έναν διακινητή για τις υπηρεσίες του³⁵, με σκοπό τη διέλευση διεθνών συνόρων, πρόκειται δηλαδή για μια αποκλειστικά διεθνική διαδικασία.³⁶ Η παράνομη διακίνηση μεταναστών αναφέρεται δηλαδή σε ένα συγκεκριμένο έγκλημα, με το οποίο τα άτομα υποβοηθούνται στην προσπάθειά τους να εισέλθουν στην επικράτεια ενός ξένου κράτους, αποφεύγοντας τον εντοπισμό τους από τους υπαλλήλους ελέγχου των συνόρων του κράτους αυτού.

Σχετικά με το έγκλημα της εμπορίας ανθρώπων, το άρθρο 3 (α) του «Πρωτοκόλλου για την Πρόληψη, Καταστολή και Τιμωρία της Εμπορίας ανθρώπων, ιδιαίτερα γυναικών και παιδιών» (Πρωτόκολλο Εμπορίας) - επίσης συμπληρωματικού προς τη ΣΔΟΕ- ορίζει ότι απαιτείται αρχικά μια πράξη και συγκεκριμένα η

³⁴ Supra Note 6, Gauci, J., & Mallia, P. (2016), σελ. 121.

³⁵ Ambrosini, M., Hajer, M.H.J. (2023). Enabling and Supporting Irregular Migration. In: *Irregular Migration. IMISCOE Research Series*. Springer, Cham, σελ. 89. https://doi.org/10.1007/978-3-031-30838-3_5

³⁶ *Smuggling of migrants*. (2024, May 21). Migration Data Portal. <https://www.migrationdataportal.org/themes/smuggling-migrants> (πρόσβαση 24 Σεπτεμβρίου 2024).

στρατολόγηση, μεταφορά, φιλοξενία, στέγαση ή παραλαβή προσώπων.³⁷ Δεύτερο απαραίτητο στοιχείο για την στοιχειοθέτηση του εγκλήματος της εμπορίας είναι η ύπαρξη του μέσου της απειλής, χρήσης βίας ή άλλων μορφών εξαναγκασμού (απαγωγής, απάτης, κατάχρησης εξουσίας κλπ.), για την επίτευξη της συναίνεσης ενός ατόμου που έχει τον έλεγχο ενός άλλου προσώπου.³⁸ Τέλος, για την πληρότητα του εγκλήματος αυτού προϋποτίθεται τα ανωτέρω μέσα να αποβλέπουν σε ένα σκοπό εκμετάλλευσης των θυμάτων, που μπορεί να συνίσταται σε σεξουαλική εκμετάλλευση ή καταναγκαστική εργασία.³⁹

Παρατηρούμε επομένως ότι οι βασικές διαφοροποιήσεις των ανωτέρω εγκλημάτων, έγκεινται στο γεγονός ότι, στην περίπτωση της εμπορίας, οι δράστες αποκτούν τον έλεγχο των θυμάτων με εξαναγκασμό, εξαπάτηση ή καταχρηστικά μέσα και αποκομίζουν κέρδη ως αποτέλεσμα κάποιας μορφής εκμετάλλευσης των τελευταίων, ενώ αντίθετα, στην περίπτωση της παράνομης διακίνησης, οι μετανάστες στρατολογούνται εθελοντικά και η πηγή του κέρδους είναι οι ίδιες οι υπηρεσίες διακίνησης.⁴⁰ Καθίσταται δηλαδή σαφές ότι, ενώ το αδίκημα της παράνομης διακίνησης μεταναστών τελειώνει με την άφιξή τους στη χώρα προορισμού, η εμπορία ανθρώπων συνεπάγεται μια συνεχή σχέση εκμετάλλευσης των θυμάτων και αφού έχουν μετακινηθεί, προκειμένου να αποφέρει κέρδος για τους

³⁷ UN General Assembly. (2000, November 15). *Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, Especially Women and Children, Supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime*. Article 3 (a): "Trafficking in persons shall mean the recruitment, transportation, transfer, harbouring or receipt of persons, by means of the threat or use of force or other forms of coercion, of abduction, of fraud, of deception, of the abuse of power or of a position of vulnerability or of the giving or receiving of payments or benefits to achieve the consent of a person having control over another person, for the purpose of exploitation. Exploitation shall include, at a minimum, the exploitation of the prostitution of others or other forms of sexual exploitation, forced labour or services, slavery or practices similar to slavery, servitude or the removal of organs....". <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/protocol-prevent-suppress-and-punish-trafficking-persons>

³⁸ Ibid.

³⁹ Ibid.

⁴⁰ United Nations Office on Drugs and Crime [UNODC]. (2005). *Part Three: Legislative Guide for the Implementation of the Protocol Against the Smuggling of Migrants by Land, Sea and Air, Supplementing the United Nations Convention Against Transnational Organized Crime*, σελ. 340-341, παρ. 30. https://www.unodc.org/pdf/crime/legislative_guides/04%20Legislative%20guide_Smuggling%20of%20Migrants%20Protocol.pdf (πρόσβαση 6 Οκτωβρίου 2024) ; United Nations Office on Drugs and Crime [UNODC]. (2010). *Smuggling of Migrants: A Global Review and Annotated Bibliography of Recent Publication*, σελ. 7-8. https://imumi.org/attachments/article/97/UNODC_Smuggled_Migrants_2010.pdf (πρόσβαση 29 Σεπτεμβρίου 2024).

εγκληματίες. Επιπλέον, όπως αναφέρουν και οι κατευθυντήριες γραμμές του UNODC για την εφαρμογή του Πρωτοκόλλου, σε αντίθεση με την παράνομη διακίνηση μεταναστών που περιέχει απαραίτητα το στοιχείο της διακρατικότητας, η εμπορία ανθρώπων δεν περιλαμβάνει κατ' ανάγκη τη διέλευση συνόρων και πρέπει να ποινικοποιείται ακόμη κι όταν λαμβάνει χώρα εξ ολοκλήρου εντός των εθνικών συνόρων.⁴¹ Στην πράξη βέβαια, τέτοια αδικήματα αντιπροσωπεύουν συχνά επικαλυπτόμενα προβλήματα και ορισμένοι μετανάστες μπορεί να βρεθούν μεταξύ των δύο, καθώς πολλά άτομα αρχίζουν το ταξίδι τους με τη συγκατάθεσή τους να μεταφερθούν παράτυπα από το ένα κράτος στο άλλο και αργότερα ενδέχεται να εξαπατηθούν ή να εξαναγκαστούν να εμπλακούν σε καταστάσεις εργασιακής, σεξουαλικής ή άλλου είδους εκμετάλλευσης για να αποπληρώσουν τα χρέη τους προς τους διακινητές τους και έτσι να γίνουν θύματα εμπορίας.⁴²

1.3. Λοιπά μέτρα και πρωτοβουλίες

Το Πρωτόκολλο προσδίδει σημαντική έμφαση στη διεθνή συνεργασία με σκοπό την αντιμετώπιση της παράνομης διακίνησης μεταναστών. Οι διεθνείς φορείς, οι ΜΚΟ και τα αντίστοιχα σχήματα επενεργούν σημαντικά στην ενίσχυση και εφαρμογή του ως ανωτέρω εκτιθέμενου νομικού πλαισίου.⁴³ Ο Διεθνής Οργανισμός Ναυσιπλοΐας (ΔΟΝ) έχει υιοθετήσει και εγκρίνει υπό την αιγίδα του διάφορες διεθνείς συνθήκες αναφορικά με την προστασία στην θάλασσα. Βασικές πρωτοβουλίες του οργανισμού αυτού συνιστούν η έγκριση των «Προσωρινών Κατευθυντήριων Γραμμών για την αντιμετώπιση των μη ασφαλών πρακτικών που σχετίζονται με την εμπορία ή τη μεταφορά μεταναστών διά θαλάσσης».⁴⁴

⁴¹ Ibid, UNODC (2005).

⁴² European Border and Coast Guard Agency [FRONTEX]. (2016). *Risk Analysis for 2017* (2133 /2017), σελ. 27. https://www.frontex.europa.eu/assets/Publications/Risk_Analysis/Annual_Risk_Analysis_2017.pdf (πρόσβαση 30 Σεπτεμβρίου 2024).

⁴³ Supra Note 12, Smuggling Protocol, Article 14 par. 2: “...States Parties shall cooperate with each other and with competent international organizations, non-governmental organizations, other relevant organizations and other elements of civil society as appropriate to ensure that there is adequate personnel training in their territories to prevent, combat and eradicate the conduct set forth in article 6 of this Protocol and to protect the rights of migrants who have been the object of such conduct...”.

⁴⁴ International Maritime Organization [IMO]. (2016). *Interim Guidelines for Combating Unsafe Practices Associated with the Trafficking or Transport of Migrants by Sea (MSC.1/Circ.896/Rev.2)*. <https://wwwcdn.imo.org/localresources/en/OurWork/Facilitation/Documents/MSC.1-Circ.896-Rev.2.pdf> (πρόσβαση 30 Σεπτεμβρίου 2024).

Και η ΕΕ έχει λάβει σημαντικές πρωτοβουλίες για την αντιμετώπιση του προβλήματος, οι οποίες εναρμονίζονται σε μεγάλο βαθμό με το νομικό πλαίσιο που θέτει το Πρωτόκολλο και τα λοιπά συμβατικά κείμενα και οι κανόνες διεθνούς εθνικού δικαίου. Πιο συγκεκριμένα, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή υιοθέτησε ένα ανανεωμένο σχέδιο δράσης κατά της παράνομης διακίνησης μεταναστών για την περίοδο 2021-2025, σε συνέχεια του προηγούμενου σχεδίου δράσης που είχε λάβει τον Μάιο του 2015.⁴⁵ Η πρωτοβουλία αυτή, που καταδεικνύει και την ανάγκη εκσυγχρονισμού των μέτρων αντιμετώπισης ενός φαινομένου που συνεχίζει να εξελίσσεται και να απασχολεί έντονα τη διεθνή κοινότητα, ενισχύει την επιχειρησιακή συνεργασία και την ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ των χωρών της ΕΕ και των υπηρεσιών τους περί επιβολής του νόμου, για τη διερεύνηση και τη δίωξη δικτύων παράνομης διακίνησης μεταναστών.⁴⁶ Ακόμη πιο πρόσφατα, με το Ψήφισμα 2568(2024), το Συμβούλιο της Ευρώπης επεσήμανε τη σημασία μιας κοινής ευρωπαϊκής προσέγγισης για την αντιμετώπιση της παράνομης διακίνησης μεταναστών, υπογραμμίζοντας επίσης ότι η οργανωμένη αυτή διεθνική εγκληματική δραστηριότητα παραμένει στο επίκεντρο τόσο των εθνικών ανησυχιών όσο και των ευρωπαϊκών πρωτοβουλιών.⁴⁷ Το Ψήφισμα αυτό του Οκτωβρίου του 2024 είναι μια ακόμη επιβεβαίωση της ανάγκης διεθνούς συνεργασίας και συντονισμού, λόγω των περίπλοκων και απαιτητικών προκλήσεων του φαινομένου, που αποτελεί και πρωταρχικός σκοπός του Πρωτοκόλλου. Επιπλέον, έχουν δημιουργηθεί ειδικότερα όργανα με στοχευμένη δράση, μεταξύ των οποίων και το «Ευρωπαϊκό Κέντρο Παράνομης Διακίνησης Μεταναστών» (ΕΚΠΔ)⁴⁸ και η «Ευρωπαϊκή Πολυεπιστημονική

⁴⁵ Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. *A renewed EU action plan against migrant smuggling (2021-2025)*, COM/2021/591 final, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52021DC0591>

⁴⁶ Ibid, σελ. 1.

⁴⁷ Council of Europe, Parliamentary Assembly. (2024). *Resolution 2568 (2024): A shared European approach to address migrant smuggling*. <https://pace.coe.int/pdf/e93dd6b17c207d54d2c22b353f98f3e8d3c8ac1328509fb12c760d79a011d047?title=Res.%202568.pdf>

⁴⁸ Το ΕΚΠΔ ιδρύθηκε το 2016 από την Ευρωπόλ. Βλέπετε European Union Agency for Law Enforcement Cooperation [Europol]. (2016, February 22). *Europol launches the European Migrant Smuggling Centre* [Press release]. <https://www.europol.europa.eu/media-press/newsroom/news/europol-launches-european-migrant-smuggling-centre#downloads> (πρόσβαση 8 Οκτωβρίου 2024).

Πλατφόρμα Συνεργασίας κατά των εγκληματικών απειλών» (ΕΠΠΣ).⁴⁹ Αναφέρουμε επίσης ότι, για την ενίσχυση του έργου του ΕΚΠΔ, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ίδρυσε τον Νοέμβριο του 2023 την «Παγκόσμια Συμμαχία για την αντιμετώπιση της παράνομης διακίνησης των μεταναστών».⁵⁰ Τέλος, στις 11 Ιουνίου 2024 τέθηκε σε ισχύ το «Σύμφωνο για τη Μετανάστευση και το Άσυλο», που θέτει ως μια από τις προτεραιότητές του την υιοθέτηση εξατομικευμένων συνεργασιών κατά της παράνομης διακίνησης μεταναστών με τρίτα κράτη και όργανα του ΟΗΕ.⁵¹ Συνεπώς, οι δράσεις παγκόσμιων και περιφερειακών οργανισμών είναι ιδιαίτερα σημαντικές, καθώς ενισχύουν την εφαρμογή του διεθνούς δικαίου και προσφέρουν σε ορισμένες περιπτώσεις έναν πιο επίκαιρο χαρακτήρα με συντονισμένη δράση επί επιμέρους ζητημάτων που απασχολούν την διεθνή κοινότητα ή μια συγκεκριμένη περιοχή ανά περίοδο.

1.4. Προβληματισμοί

Το κύριο ενδιαφέρον πίσω από το νομικό πλαίσιο για την αντιμετώπιση της παράνομης διακίνησης μεταναστών είναι η προώθηση της διεθνούς συνεργασίας.⁵² Παρόλα αυτά, μία από τις βασικές προκλήσεις για την καταπολέμηση της παράνομης διακίνησης μεταναστών, και ειδικά δια θαλάσσης, είναι η έλλειψη εναρμονισμένης

⁴⁹ Ένας από τους βασικούς στόχους της ΕΠΠΣ είναι η καταπολέμηση των εγκληματικών δικτύων που εμπλέκονται στην παράνομη διακίνηση μεταναστών, ιδίως εκείνων που παρέχουν υπηρεσίες διευκόλυνσης σε παράτυπους μετανάστες κατά μήκος των κύριων μεταναστευτικών οδών που διασχίζουν τα εξωτερικά σύνορα της ΕΕ και εκείνων που εμπλέκονται στη διευκόλυνση των δευτερευουσών μετακινήσεων και στη νομιμοποίηση του καθεστώτος διαμονής εντός της ΕΕ, ιδίως σε αυτούς των οποίων οι μέθοδοι θέτουν σε κίνδυνο τις ζωές των ανθρώπων. Βλέπετε *EU Policy Cycle - EMPACT: EMPACT 2022+ Fighting crime together*. (n.d.). Europol website. <https://www.europol.europa.eu/crime-areas-and-statistics/empact> (πρόσβαση 9 Οκτωβρίου 2024).

⁵⁰ European Commission. (2023, November 28). *Commission launches a Global Alliance to Counter Migrant Smuggling and proposes a strengthened EU legal framework* [Press release]. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_23_6081 (πρόσβαση 9 Οκτωβρίου 2024) ; European Commission. *Proposal for a REGULATION OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL on enhancing police cooperation in relation to the prevention, detection and investigation of migrant smuggling and trafficking in human beings, and on enhancing Europol's support to preventing and combating such crimes and amending Regulation (EU) 2016/794*. COM/2023/754 final. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52023PC0754>

⁵¹ Το Σύμφωνο για τη Μετανάστευση και το Άσυλο ένα σύνολο νέων κανόνων για τη διαχείριση της μετανάστευσης και τη θέσπιση κοινού συστήματος ασύλου σε επίπεδο ΕΕ. Βλέπετε European Commission: Directorate-General for Communication. (2024). *Pact on migration and asylum – Embedding migration in international partnerships*, Publications Office of the European Union. <https://data.europa.eu/doi/10.2775/693136> (πρόσβαση 10 Οκτωβρίου 2024).

⁵² Αυτό πηγάζει από το άρθρο 1 της ΣΔΟΕ, καθώς και από το άρθρο 2 καθενός από τα δύο Πρωτόκολλα που αναφέραμε (Πρωτόκολλο Παράνομης Διακίνησης και Πρωτόκολλο Εμπορίας).

κατανόησης του φαινομένου και των νομικών ορισμών μεταξύ των εμπλεκόμενων χωρών. Δεν είναι όλα τα κράτη συμβαλλόμενα μέρη στο Πρωτόκολλο, ενώ ορισμένες χώρες δεν έχουν ακόμη ενσωματώσει ειδική νομοθεσία κατά της παράνομης διακίνησης μεταναστών στα εγχώρια νομικά τους πλαίσια.⁵³ Σε τέτοιες περιπτώσεις, υποβαθμίζεται η συνολική προσπάθεια για την αντιμετώπιση του φαινομένου και γίνεται πιο δύσκολη η επιβολή ποινών εις βάρος των υπόλογων διακινητών για τα σοβαρά διεθνικά αδικήματα που ορίζονται στο Πρωτόκολλο. Οι διαφορετικοί ορισμοί της παράνομης διακίνησης μεταναστών μεταξύ των δικαιοδοσιών μπορούν να έχουν βαθιά επίδραση στην ικανότητα των κρατών να προσάγουν τους υπεύθυνους στη δικαιοσύνη.⁵⁴ Ειδικά όταν το έγκλημα διενεργείται δια θαλάσσης, παρουσιάζεται και η δυσκολία ανεύρεσης της ορθής εδαφικής αρμοδιότητας, διότι σε πολλές περιστάσεις είναι δύσκολο να προσδιοριστεί που έχει διαπραχθεί ένα έγκλημα και εντός ποιων θαλασσιών συνόρων.⁵⁵ Σε κάθε περίπτωση, η βάση του νομικού πλαισίου που πηγάζει από τη ΣΔΟΕ και τα σχετικά Πρωτόκολλα στηρίζεται σε δύο κύριες στρατηγικές που αντιπροσωπεύουν αρκετούς συμβιβασμούς που προέκυψαν κατά τη διαπραγμάτευση που προηγήθηκε της έγκρισής τους, μεταξύ των οποίων και η εισαγωγή του ορισμού του εγκλήματος και η ποινικοποίηση της παράνομης διακίνησης μεταναστών σε μια προσπάθεια για εναρμόνιση του εθνικού ποινικού δικαίου των κρατών.⁵⁶ Οι ραγδαίες αλλαγές στα πρότυπα μετανάστευσης και συνακόλουθα στην παράνομη διακίνηση μεταναστών εξελίσσονται σε τέτοιο βαθμό στο παγκόσμιο επίπεδο με αποτέλεσμα να δημιουργείται μια ιδιαίτερα ρευστή κατάσταση. Το νομικό όμως πλαίσιο και υπόβαθρο δεν φαίνεται να είναι αρκετά ευέλικτο ώστε να προσαρμοστεί στην ταχεία εξέλιξη του προβλήματος. Παρά το γεγονός ότι έχουν τεθεί σημαντικές βάσεις από το Πρωτόκολλο, που συμπληρώνονται από τη ΣΔΘ82 και τις σχετικές κινητοποιήσεις διεθνών και περιφερειακών οργανισμών, το πρόβλημα της παράνομης διακίνησης μεταναστών φαίνεται στην

⁵³ McAdam, M. (2021). *Understanding the Smuggling of Migrants Protocol*. United Nations Office on Drugs and Crime [UNODC] & Regional Support Office of the Bali Process [RSO], σελ. 2. <https://www.iom.int/sites/g/files/tmzbdl486/files/iscm/materials/understandingthesmugglingofmigrantsprotocol.pdf> (πρόσβαση 11 Οκτωβρίου 2024).

⁵⁴ Supra Note 3, UNODC (2011), σελ. 45.

⁵⁵ Ibid.

⁵⁶ Dandurand, Y., & Jahn, J. (2019). The failing international legal framework on migrant smuggling and human trafficking. In Winterdyk, J., & Jones, J. (eds), *The Palgrave International Handbook of Human Trafficking*. Springer eBooks, σελ. 786. https://doi.org/10.1007/978-3-319-63058-8_47

πράξη να εξαπλώνεται παρά να περιορίζεται και εντοπίζονται σημαντικές αδυναμίες σχετικά με την ουσιαστική καταστολή του εγκλήματος. Πρέπει βέβαια να αναγνωρίσουμε ότι η ενδεχόμενη κριτική του διεθνούς νομικού πλαισίου αποτελεί συνακόλουθο και της ευρύτερης διεθνούς αποτυχίας αντιμετώπισης των πιεστικών προκλήσεων που θέτει η μαζική μετανάστευση, οι διεθνείς συγκρούσεις και το ίδιο το οργανωμένο έγκλημα.

Στο κεφάλαιο αυτό εξετάσαμε λοιπόν το ζήτημα της αντιμετώπισης του εγκλήματος της παράνομης διακίνησης των μεταναστών, μέσα από την παράθεση και ανάλυση του εννοιολογικού και νομικού πλαισίου, με σκοπό να γίνει κατανοητό το φαινόμενο αυτό και οι βασικές προβλέψεις του διεθνούς δικαίου, ώστε να προσεγγίσουμε αναλυτικά και σταδιακά το ερευνητικό ερώτημα της παρούσας εργασίας. Στο επόμενο κεφάλαιο θα ασχοληθούμε με το ζήτημα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των διακινούμενων μεταναστών υπό το πρίσμα του διεθνούς δικαίου και δη του ΔΑΔ, μέσα από τα συμβατικά κείμενα, τη νομολογία και διάφορα παραδείγματα της πρακτικής, ώστε να διερευνήσουμε κατά πόσο το διεθνές δίκαιο ανταποκρίνεται στις σύγχρονες προκλήσεις και τις πρακτικές των κρατών όπως έχουν διαμορφωθεί τα τελευταία χρόνια, διασφαλίζοντας τα ανθρώπινα δικαιώματα των εμπλεκόμενων μεταναστών.

Κεφάλαιο 2^ο: Προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο πλαίσιο της παράνομης διακίνησης μεταναστών

Στο παρόν κεφάλαιο θα εξετάσουμε το ρυθμιστικό πλαίσιο του διεθνούς δικαίου που αφορά την προστασία των δικαιωμάτων των μεταναστών που έχουν διακινηθεί παράνομα και τις κρατικές υποχρεώσεις που προβλέπονται από τα κείμενα αυτά. Σκοπός είναι, μέσα από την κατανόηση των συμβατικών κειμένων του διεθνούς δικαίου, να αξιολογήσουμε τη συνήθη πρακτική των κρατών ώστε να καταφέρουμε να διακρίνουμε αν και κατά πόσο το διεθνές δίκαιο έχει καταφέρει να προστατεύσει ουσιαστικά και αποτελεσματικά τα θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα των διακινούμενων μεταναστών.

2.1. Γενικές Παρατηρήσεις

Η παράνομη διακίνηση μεταναστών, σε κάθε στάδιο της διαδικασίας, εγείρει σημαντικές ανησυχίες για τα ανθρώπινα δικαιώματα και την υποχρέωση προστασίας των θυμάτων, τα οποία για κάποιο χρονικό διάστημα αγνοούνταν σε μεγάλο βαθμό. Πολλοί άνθρωποι χάνουν όλη την περιουσία τους και γίνονται επιρρεπείς στη δουλεία και στη δεσμευμένη εργασία, λόγω των υπέρογκων χρηματικών ποσών που αναγκάζονται να καταβάλλουν οι ίδιοι ή και οι οικογένειές τους στους διακινητές για τις παρεχόμενες υπηρεσίες τους.⁵⁷ Παράλληλα, είναι συχνές οι μαρτυρίες βασανιστηρίων και απάνθρωπων, άλλως ταπεινωτικών μεταχειρίσεών τους από τα εγκληματικά κυκλώματα, ενώ ταυτόχρονα εκτίθενται σε επικίνδυνες συνθήκες για τη ζωή και την υγεία τους κατά το ταξίδι τους.⁵⁸ Επιπλέον, έχει αναφερθεί ότι πολλοί διακινητές εγκαταλείπουν ανθρώπους κατά τη διάρκεια της μεταφοράς τους και μερικές φορές καταφεύγουν σε απαγωγές, σωματική και σεξουαλική βία για να απαιτήσουν περισσότερα χρήματα για τις υπηρεσίες τους.⁵⁹

Σε αντίθεση με τις περιπτώσεις εμπορίας ανθρώπων, που θεωρούνται ευρέως ως ζήτημα ανθρωπίνων δικαιωμάτων, λόγω της μη συγκατάθεσης των θυμάτων και της επακόλουθης εκμετάλλευσής τους, το φαινόμενο της παράνομης διακίνησης μεταναστών δεν αντιμετωπίζεται με τον ίδιο τρόπο, καθώς δίνεται έμφαση στον έλεγχο και την αντιμετώπισή του υπό το πρίσμα κρατικών και οικονομικών συμφερόντων και όχι τόσο στην προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των θιγόμενων.⁶⁰ Αξίζει να τονίσουμε επίσης ότι το Πρωτόκολλο δεν κάνει αναφορά στην έννοια «victims» στον ορισμό της παράνομης διακίνησης μεταναστών, αντιθέτως το

⁵⁷ Στη Δυτική και Βόρεια Αφρική έχουν σημειωθεί μάλιστα περιστατικά όπου τα κυκλώματα διακίνησης «προσφέρουν», ήτοι εξαναγκάζουν εμμέσως, τις γυναίκες να δώσουν τα παιδιά τους για παράνομη υιοθεσία ώστε να καταφέρουν να πληρώσουν τα έξοδα διακίνησης. Βλέπετε Daniel, S. (2008). *Les routes clandestines: l'Afrique des immigrés et des passeurs*. Hachette Littératures, σελ. 9, 173.

⁵⁸ Supra Note 40, UNODC. (2010), σελ. 122.

⁵⁹ Rodríguez Pizarro, G. (2002). *Human rights of migrants: Report of the mission to the border between Mexico and the United States of America*, E/CN.4/2003/85/Add.3, UN Commission on Human Rights, σελ. 8, παρ. 19. <https://www.refworld.org/reference/mission/unchr/2002/en/19374> (πρόσβαση 13 Οκτωβρίου 2024).

⁶⁰ Obokata, T. (2003). *Human Trafficking, Human Rights and the Nationality, Immigration and Asylum Act 2002*. *European Human Rights Law Review*, σελ. 410. <https://pure.qub.ac.uk/en/publications/human-trafficking-human-rights-and-the-nationality-immigration-an>; Όσοι αναγνωρίζονται ως θύματα εμπορίας ανθρώπων δικαιούνται νομική προστασία και χρηματική αποζημίωση.

περιεχόμενο του Πρωτοκόλλου Εμπορίας συνδέεται στενά με την έννοια του θύματος (“victims of trafficking”), η οποία εμφανίζεται σε πληθώρα διατάξεων του και στον ίδιο τον ορισμό της εμπορίας. Ακόμη, και ο ίδιος ο ορισμός της παράνομης διακίνησης των μεταναστών του άρθρου 3 (α) του Πρωτοκόλλου ενδέχεται να ερμηνευθεί με τέτοιο τρόπο ώστε να υποδηλώνει ότι, επειδή αυτοί που διακινούνται λαθραία είναι πρόθυμοι συμμετέχοντες και παραβιάζουν τους εθνικούς νόμους και κανονισμούς για τη μετανάστευση, πρέπει να χαρακτηριστούν ως εγκληματίες ή συνεργάτες. Η παρουσία δηλαδή συναίνεσης οδηγεί συχνά στην εσφαλμένη αντίληψη ότι οι λαθραίοι μετανάστες έχουν λιγότερη ανάγκη προστασίας, ενώ στην πραγματικότητα η συγκατάθεσή τους είναι συχνά η μοναδική διαθέσιμη επιλογή και διέξοδος. Επομένως, οι προσπάθειες για την καταπολέμηση του σχετικού εγκλήματος δεν θα πρέπει σε καμία περίπτωση να παρέχουν πρόσχημα για να παρακάμπτονται οι υποχρεώσεις των κρατών που αφορούν τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Πριν προχωρήσουμε, διευκρινίζεται ότι το ζήτημα της διασφάλισης των δικαιωμάτων των διακινούμενων μεταναστών δύναται να εξετασθεί και από την πλευρά των μέτρων παροχής προστασίας από τα εγκληματικά συστήματα διακίνησης και τους ίδιους τους διακινητές και «οργανωτές». Στην παρούσα περίπτωση όμως, η έρευνα επικεντρώνεται στα ζητήματα προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των μεταναστών με σκοπό την εξέταση του ερευνητικού ερωτήματος που σχετίζεται με τη διασφάλιση ή μη των θεμελιωδών δικαιωμάτων τους από τους κρατικούς και διεθνείς φορείς, υπό το πρίσμα του διεθνούς δικαίου με έμφαση στο δίκαιο της θάλασσας και στο ΔΑΔ.

2.2. Οι προβλέψεις στα Διεθνή Κείμενα

Το Πρωτόκολλο, όπως είδαμε, θίγει και το ζήτημα της προστασίας των δικαιωμάτων των μεταναστών ως στόχο του και παράμετρο της αντιμετώπισης του εγκλήματος της παράνομης διακίνησής τους, χωρίς ωστόσο να διακρίνεται ως προτεραιότητά του. Τα μέτρα προστασίας που προβλέπει δεν είναι ιδιαίτερα εκτεταμένα, ειδικά σε σύγκριση με το Πρωτόκολλο Εμπορίας, αλλά περιορίζονται στην επίκληση του δικαιώματος στη ζωή και στην απαγόρευση των βασανιστηρίων, αλλά και στη μη ποινική δίωξη των μεταναστών για το γεγονός ότι έχουν διακινηθεί

παράνομα.⁶¹ Πρέπει να τονίσουμε βέβαια ότι, το άρθρο 19 παρ. 1 του Πρωτοκόλλου προβλέπει ότι το περιεχόμενό του δεν επηρεάζει τα άλλα δικαιώματα, υποχρεώσεις και ευθύνες κρατών και ατόμων βάσει του διεθνούς δικαίου, συμπεριλαμβανομένου του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου (ΑΔ) και του ΔΑΔ και, ειδικότερα, κατά περίπτωση, της Σύμβασης του 1951 και του Πρωτοκόλλου του 1967 σχετικά με το καθεστώς των προσφύγων και την αρχή της μη επαναπροώθησης, τομείς του διεθνούς δικαίου που επηρεάζουν άρρηκτα την προστασία των δικαιωμάτων ευάλωτων ομάδων, όπως οι μετανάστες.⁶² Η δεύτερη παράγραφος του ίδιου άρθρου επικαλείται την αρχή της μη διάκρισης - χωρίς όμως να κάνει αναφορά σε άλλα κείμενα του ΑΔ ή του ΔΑΔ - καθώς υποχρεώνει τα κράτη μέλη να εφαρμόζουν τις αρχές του Πρωτοκόλλου χωρίς καμία μεροληψία εις βάρος των μεταναστών που να πηγάζει από το γεγονός ότι διακινήθηκαν παράνομα. Ήδη λοιπόν διαγράφονται οι κλάδοι του διεθνούς δικαίου και τα διεθνή κείμενα που περικλείουν το ρυθμιστικό και κανονιστικό πλαίσιο αναφορικά με την προστασία των δικαιωμάτων των μεταναστών ως θύματα ενός οργανωμένου εγκληματικού κυκλώματος. Είναι προφανές επομένως ότι οι ενέργειες των κρατικών οργάνων και αρχών αλλά και των διεθνών φορέων σχετικά με τις περιπτώσεις παράνομης διακίνησης μεταναστών θα πρέπει να εναρμονίζονται με τις υποχρεώσεις που θέτει το ΔΑΔ.⁶³

Τα βασικά κείμενα του ΔΑΔ αποτελούν η «Οικουμενική Διακήρυξη για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα του 1948» (Οικουμενική Διακήρυξη) και το «Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα του 1966» (Διεθνές Σύμφωνο), αλλά και διάφοροι μηχανισμοί ανθρωπίνων δικαιωμάτων που έχουν αναγνωρισθεί

⁶¹ Supra Note 12, Smuggling Protocol, Article 16 - Protection and assistance measures: "...to preserve and ... in particular the right to life and the right not to be subjected to torture or other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment..." & Article 5 – Criminal liability of migrants.

⁶² Supra Note 12, Smuggling Protocol, Article 9 par. 1: "Nothing in this Protocol shall affect the other rights, obligations and responsibilities of States and individuals under international law, including international humanitarian law and international human rights law and, in particular, where applicable, the 1951 Convention and the – 12 – 1967 Protocol relating to the Status of Refugees and the principle of nonrefoulement as contained therein...". ; Το άρθρο 19 του Πρωτοκόλλου χαρακτηρίζεται ως "saving clause".

⁶³ Και το άρθρο 14 παρ. 2 περ. (ε) του Πρωτοκόλλου επισημαίνει ότι η διεθνής συνεργασία μεταξύ διεθνών οργανισμών, ΜΚΟ και κρατικών φορέων προϋποθέτει την απαραίτητη εκπαίδευση η οποία θα πρέπει να περιλαμβάνει και την μεταχείριση των μεταναστών με ανθρωπινό τρόπο και την προστασία των δικαιωμάτων τους όπως εκτίθενται στο Πρωτόκολλο ("...The humane treatment of migrants and the protection of their rights as set forth in this Protocol....").

από τα ΗΕ, όπως η «Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων»⁶⁴. Το προστατευτικό πλαίσιο των ανωτέρω κειμένων του ΔΑΔ περικλείει το σύνολο των μεταναστών, ανεξαρτήτως εθνικότητας ή νομικού χαρακτηρισμού και καθεστώτος, όπως ρητά αναφέρεται και στο άρθρο 2 της Οικουμενικής Διακήρυξης περί απαγόρευσης των διακρίσεων στην προστασία των δικαιωμάτων και ελευθεριών του ανθρώπου.⁶⁵ Τα βασικά ανθρώπινα δικαιώματα που αναγνωρίζονται από την Οικουμενική Διακήρυξη και εφαρμόζονται στις περιπτώσεις παράνομης διακίνησης μεταναστών αποτελούν το δικαίωμα στη ζωή (άρθρο 3), η απαγόρευση βασανιστηρίων και σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης (άρθρο 5), το δικαίωμα που έχει ο καθένας να φύγει από οποιαδήποτε χώρα, μεταξύ των οποίων και της δικής του (άρθρο 13 παρ. 2) και το δικαίωμα ασύλου (άρθρο 14 παρ. 1). Το Διεθνές Σύμφωνο, στο άρθρο 2 παρ. 3 (α) κατοχυρώνει το γενικό καθήκον προστασίας των δικαιωμάτων και παροχής θεραπευτικών μέτρων.⁶⁶ Επιπρόσθετα, ανεξαρτήτως από το χαρακτηρισμό της μετανάστευσης και το καθεστώς των παιδιών που διακινήθηκαν παράνομα, θα πρέπει να εφαρμόζονται όλα τα δικαιώματα και οι ειδικές διασφαλίσεις που προβλέπονται στη «Σύμβαση του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του παιδιού».⁶⁷ Η ανάπτυξη επομένως του ΔΑΔ καταδεικνύει ότι τα κράτη έχουν ευθύνη να προστατεύουν τα δικαιώματα, την ευημερία και την αξιοπρέπεια των ανθρώπων ανεξαρτήτως διακρίσεων, και ειδικότερα, έχουν ορισμένες νομικές υποχρεώσεις όσον αφορά την παράνομη διακίνηση μεταναστών. Οποιαδήποτε άσκηση συνοριακού ελέγχου, αποστολή διάσωσης ή απόφαση αποβίβασης ατόμων πρέπει να εμποτίζεται με εγγυήσεις για τα ανθρώπινα δικαιώματα, συμπεριλαμβανομένων και των

⁶⁴ Σημειώνεται ότι η Οικουμενική Διακήρυξη, σε αντίθεση με το Διεθνές Σύμφωνο, δεν είναι ένα νομικά δεσμευτικό κείμενο, αλλά αποτελεί θεμέλιο για το διεθνές εθνικό δίκαιο και διάφορες διεθνείς συμβάσεις. United Nations. (1948). *Universal Declaration of Human Rights*. https://www.ohchr.org/sites/default/files/UDHR/Documents/UDHR_Translations/eng.pdf ; United Nations (General Assembly). (1966). *International Covenant on Civil and Political Rights*. *Treaty Series*, 999, 171. <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-covenant-civil-and-political-rights>

⁶⁵ Ibid, Universal Declaration. (1948), Article 2: “..Everyone is entitled to all the rights and freedoms set forth in this Declaration, without distinction of any kind..”.

⁶⁶ Supra Note 64, ICCPR (1966). Article 2 par. 3a: “Each State Party to the present Covenant undertakes: (a) To ensure that any person whose rights or freedoms as herein recognized are violated shall have an effective remedy, notwithstanding that the violation has been committed by persons acting in an official capacity...” <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-covenant-civil-and-political-rights>

⁶⁷ UN General Assembly. (1989). *Convention on the Rights of the Child*. *Treaty Series*, 1577, 3. <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-rights-child>

επιχειρήσεων κατά της παράνομης διακίνησης μεταναστών και καταστολής των αντίστοιχων εγκληματικών δραστηριοτήτων. Αυτή η υποχρέωση προστασίας είναι σημαντική καθώς ενθαρρύνει την ορθή πεποίθηση ότι οι μετανάστες που διακινούνται παράνομα είναι ταυτόχρονα και θύματα παραβιάσεων ανθρωπίνων δικαιωμάτων και συνακόλουθα μεταθέτει την ρητορική περί παράνομης διακίνησης μεταναστών σε ζήτημα του ΔΑΔ.⁶⁸

Ενώ η γενική προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όπως είδαμε, ισχύει εξίσου για όλα τα άτομα, οι παράτυποι μετανάστες μπορούν να απολαμβάνουν και ένα επιπλέον επίπεδο προστασίας κάτω από την ομπρέλα των δικαιωμάτων των προσφύγων, εφόσον πληρούν τις προϋποθέσεις για τον χαρακτηρισμό τους ως πρόσφυγες. Είναι δύσκολο βέβαια να γενικευτεί ο βαθμός στον οποίο οι μετανάστες που διακινούνται παράνομα δια θαλάσσης είναι πρόσφυγες ή αιτούντες άσυλο.⁶⁹ Αρχικά, το ίδιο το δικαίωμα αναζήτησης και απόκτησης ασύλου σε άλλες χώρες για την διασφάλιση της ασφάλειας ενός ατόμου, είναι σημαντικό προστατευτικό μέτρο, το οποίο κατοχυρώνεται, όπως είδαμε, στο άρθρο 14 της Οικουμενικής Σύμβασης και επισημαίνεται ότι ανήκει σε όλους τους ανθρώπους, ενώ είναι αδιάφορο αν ένα άτομο εισήλθε στην χώρα υποδοχής με νόμιμο ή παράτυπο τρόπο.⁷⁰ Έτσι λοιπόν, άτομα που έχουν διασωθεί στην θάλασσα δικαιούνται να ζητήσουν άσυλο, και στην περίπτωση αυτή είναι απαραίτητο να ειδοποιηθεί το πλησιέστερο κέντρο διάσωσης και συντονισμού και η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες.⁷¹ Οι μετανάστες που έχουν διασωθεί θα πρέπει στη συνέχεια να ενημερώνονται πλήρως και με κατανοητό και σαφή τρόπο για τα βήματα που πρέπει να ακολουθήσουν κατά τη διαδικασία αίτησης ασύλου, ενώ παράλληλα είναι απαραίτητο τα αιτήματά τους να εξετάζονται μεμονωμένα.

⁶⁸ Supra Note 16, Obokata, T. (2005), σελ. 408.

⁶⁹ Supra Note 3, UNODC (2011), σελ. 23 ; Κατά τον Scovazzi, T. (2014) supra note 22, το καθεστώς του πρόσφυγα είναι γεγονός και δεν εξαρτάται από κάποιον υπάλληλο ή αρχή και ο ορισμός καλύπτει άτομα που διώκονται για μια σειρά από καθορισμένους λόγους.

⁷⁰ Universal Declaration. (1948). Article 14 par. 1: “Everyone has the right to seek and to enjoy in other countries asylum from persecution...”.

⁷¹ International Maritime Organization [IMO], International Chamber of Shipping [ICS], & Office of the United Nations High Commissioner for Refugees [UNHCR]. (2015). *Rescue at Sea: A Guide to Principles and Practices as Applied to Refugees and Migrants*, σελ. 12, 15. <https://wwwcdn.imo.org/localresources/en/MediaCentre/HotTopics/Documents/RescueatSeaGuideENGLISH.pdf> (πρόσβαση 15 Οκτωβρίου 2024).

Επιπλέον, η προστατευτική αρχή της μη επαναπροώθησης – επαναπατρισμού ή επιστροφής κωδικοποιείται στο άρθρο 33 παρ. 1 της «Σύμβασης του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων» που απαγορεύει ρητά την απέλαση ή επιστροφή των προσφύγων στις περιοχές όπου απειλείται η ζωή ή η ελευθερία τους λόγω των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών τους.⁷² Στις περιπτώσεις αυτές, οι κρατικοί φορείς οφείλουν να παρέχουν άδειες διαμονής, τουλάχιστον προσωρινές, στους διακινούμενους μετανάστες που βρίσκονται εντός της εθνικής κυριαρχίας και επικράτειας τους.⁷³ Σε κάθε περίπτωση όμως θα πρέπει να διασφαλίζεται και να τηρείται η αρχή της μη επαναπροώθησης, ακόμη και όταν το ενδιαφερόμενο πρόσωπο δεν έχει –ή δεν έχει ακόμη– αναγνωριστεί επίσημα ως πρόσφυγας.⁷⁴ Ο κανόνας λοιπόν που πρέπει να εφαρμόζεται στην πράξη είναι ότι, εφόσον δεν έχει προηγηθεί η προσήκουσα διαδικασία χαρακτηρισμού ενός ατόμου που διακινείται παράνομα ως πρόσφυγα ή μη, δεν δύναται να πραγματοποιηθεί η επιστροφή του, καθώς αυτό θα αποτελούσε παραβίαση της αρχής της μη επαναπροώθησης στην περίπτωση που διαπιστωθεί ότι το άτομο αυτό πληρούσε τις προϋποθέσεις απόδοσης καθεστώτος πρόσφυγα.⁷⁵ Σε γενικό πλαίσιο, η πρακτική επιστροφής απορριφθέντων αιτούντων άσυλο και άλλων μεταναστών στις χώρες καταγωγής τους, συχνά παρά τη θέλησή τους, είναι μια από τις πιο αμφιλεγόμενες πολιτικές των

⁷² UN General Assembly. (1951). Convention Relating to the Status of Refugees, *Treaty Series*, vol. 189, p. 137, Article 33 par. 1: “No Contracting State shall expel or return (“refouler”) a refugee in any manner whatsoever to the frontiers of territories where his life or freedom would be threatened on account of his race, religion, nationality, member-ship of a particular social group or political opinion.”, <https://www.unhcr.org/media/convention-and-protocol-relating-status-refugees>

⁷³ Council of the European Union (2004). Council Directive 2004/81/EC on the residence permit issued to third-country nationals who are victims of trafficking in human beings or who have been the subject of an action to facilitate illegal immigration [σ.σ. εδώ εντάσσονται και οι περιπτώσεις παράνομης διακίνησης], who cooperate with the competent authorities. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32004L0081> ; Παρά το γεγονός ότι τα κράτη έχουν σχετικούς νόμους και κανονισμούς, εναρμονισμένους με την πρόταση της ΕΕ, και μάλιστα ορισμένες χώρες, όπως το Βέλγιο, προβλέπουν ρητή επέκταση και σε θύματα smuggling, στην πράξη τα ποσοστά παροχής αδειών διαμονής είναι πολύ χαμηλά. Βλέπετε και European Migration Network [EMN]. (2024). *Ad Hoc Query on residence permits for third-country national victims of migrant smuggling*, σελ. 2, <https://emnbelgium.be/publication/ad-hoc-query-residence-permits-third-country-national-victims-migrant-smuggling> (πρόσβαση 15 Οκτωβρίου 2024).

⁷⁴ *Smuggling of Migrants: Protection of smuggled migrants*. (n.d.). Essentials of Migration Management 2.0 [emm2.0]. <https://emm.iom.int/handbooks/smuggling-migrants/protection-smuggled-migrants> (πρόσβαση 15 Οκτωβρίου 2024).

⁷⁵ Pallis, M. (2002). Obligations of States towards Asylum Seekers at Sea: Interactions and Conflicts Between Legal Regimes. *International Journal of Refugee Law*, 14(2 and 3), σελ. 346-347. https://doi.org/10.1093/ijrl/14.2_and_3.329

κρατών.⁷⁶ Στην περίπτωση πάντως επαναπροώθησής τους, που πρέπει να εφαρμόζεται μόνο ως έσχατο μέσο, οι μετανάστες θα πρέπει να έχουν δυνατότητα προσβολής αποφάσεων των εθνικών δικαστηρίων περί απέλασής τους. Εφόσον ακολουθήσει η διαδικασία επαναπροώθησης, τα κράτη προέλευσης, διέλευσης και υποδοχής θα πρέπει επίσης να συνεργάζονται για να διασφαλίζουν ότι η τυχόν επιστροφή των μεταναστών θα διενεργείται με ασφαλή και αξιοπρεπή τρόπο, όπως επισημαίνει και η «Διακήρυξη της Νέας Υόρκης για τους πρόσφυγες και μετανάστες» του 2016.⁷⁷ Πάντως στις περιορισμένες περιστάσεις που οι ίδιοι οι μετανάστες επιθυμούν τον επαναπατρισμό τους, τα κράτη υποδοχής οφείλουν να διευκολύνουν την προσπάθειά τους.⁷⁸

Στην εξέταση σχετικά με το ζήτημα της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των μεταναστών, βασική είναι και η αρχή της ελευθερίας που περιλαμβάνεται στο άρθρο 9 παρ. 1 του Διεθνούς Συμφώνου, η οποία απαγορεύει την αυθαίρετη σύλληψη ή κράτηση που δεν στηρίζεται στις αρχές του δικαίου.⁷⁹ Συμπληρωματικά και το άρθρο 9 της Οικουμενικής Διακήρυξης κατοχυρώνει το θεμελιώδες δικαίωμα στην ελευθερία. Στο πλαίσιο αυτό πρέπει να αναφέρουμε ότι τα κράτη έχουν τη δυνατότητα να υιοθετούν και να εφαρμόζουν το μέτρο των διοικητικών κρατήσεων ως μέσο περιορισμού των διακινούμενων μεταναστών για λόγους ασφαλείας και ενώ εκκρεμεί είτε η απέλασή τους είτε η εξέταση των αιτήσεών τους για άσυλο.⁸⁰ Το μέσο αυτό δεν ρυθμίζεται ρητά από κάποιο συγκεκριμένο

⁷⁶ Newland, K. & Salant, B. (2018). *Balancing Acts: Policy Frameworks for Migrant Return and Reintegration*. Migration Policy Institute, σελ. 2.

https://www.migrationpolicy.org/sites/default/files/publications/GlobalCompact-Returning%20Migrants_FinalWeb.pdf (πρόσβαση 19 Οκτωβρίου 2024).

⁷⁷ UN General Assembly. (2016). *New York Declaration for Refugees and Migrants : resolution / adopted by the General Assembly, A/RES/71/1*, σελ.11 παρ. 58.

<https://www.refworld.org/legal/resolution/unga/2016/en/112142>

⁷⁸ ICCPR, Article 12 par. 4: “...No one shall be arbitrarily deprived of the right to enter his own country...” ; International Organization for Migration [IOM]. (2015). *Ideas on How to Facilitate Departure, Return and Reintegration Assistance: Suggestions by the International Organization for Migration Office for Switzerland and the Swiss Red Cross*. https://publications.iom.int/system/files/pdf/ideas_on_how_to_facilitate.pdf (πρόσβαση 19 Οκτωβρίου 2024).

⁷⁹ ICCPR, Article 9 par.1: “Everyone has the right to liberty and security of person. No one shall be subjected to arbitrary arrest or detention. No one shall be deprived of his liberty except on such grounds and in accordance with such procedures as are established by law”.

⁸⁰ Διαφέρουν από τις ποινικές κρατήσεις, βλέπετε Gallagher, A. T., & David, F. (2014). *Obligations Relating to Detention of Smuggled Migrants*. In *The International Law of Migrant Smuggling*. Cambridge University Press, σελ. 599. <https://doi.org/10.1017/cbo9781139059619.013>

διεθνές νομικό συμβατικό κείμενο, γεγονός που δημιουργεί έδαφος για παρερμηνεύσεις και ατασθαλίες. Δεν θεωρείται πάντως ότι αντίκειται από μόνο του στο διεθνές δίκαιο, αλλά οι συνθήκες που επικρατούν κατά την διάρκεια των διοικητικών κρατήσεων θα πρέπει να εναρμονίζονται με τις επιταγές του ΔΑΔ και του δικαίου που αφορά τους πρόσφυγες.⁸¹ Η πρακτική των διοικητικών κρατήσεων ρυθμίζεται επίσης από τις «Κατευθυντήριες Γραμμές για τα εφαρμοστέα κριτήρια και πρότυπα σχετικά με την κράτηση των αιτούντων άσυλο και τις εναλλακτικές λύσεις για την κράτηση», ένα βασικό κείμενο μη δεσμευτικού όμως χαρακτήρα (soft law) της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους πρόσφυγες.⁸² Αξίζει επίσης να αναφέρουμε ότι δημιουργείται ένα κενό προστασίας από άποψη νομικού πλαισίου ως προς το δικαίωμα της ελευθερίας κίνησης των μεταναστών, καθώς το άρθρο 26 της «Σύμβασης για το Καθεστώς των Προσφύγων» αναφέρεται αποκλειστικά στις περιπτώσεις κατά τις οποίες οι πρόσφυγες βρίσκονται νόμιμα στο έδαφος ενός τρίτους κράτους και επομένως δεν καλύπτει περιστατικά παράνομης διακίνησης.⁸³

Πέρα από τη γενική υποχρέωση των κρατών να παρέχουν προστασία στους μετανάστες, έχει καθιερωθεί στο διεθνές δίκαιο και ειδικότερα στο δίκαιο της θάλασσας, ο εθιμικός κανόνας⁸⁴ για την παροχή βοήθειας σε άτομα που βρίσκονται σε κίνδυνο στη θάλασσα, από τη σκοπιά δηλαδή της ασφάλειας της ζωής στη θάλασσα, ο οποίος εφαρμόζεται για όλα τα σκάφη και σε κάθε θαλάσσια ζώνη.⁸⁵ Ο εθιμικός αυτός κανόνας κωδικοποιείται στο άρθρο 12 της «Σύμβασης της Γενεύης του 1958 για την Ανοικτή Θάλασσα».⁸⁶ Η υποχρέωση παροχής βοήθειας σε άτομα που βρίσκονται σε κίνδυνο επαναλαμβάνεται και στη ΣΔΘ82 στο άρθρο 98, το οποίο

⁸¹ Ibid, σελ. 604.

⁸² UN High Commissioner for Refugees (UNHCR). (2012). *Guidelines on the Applicable Criteria and Standards relating to the Detention of Asylum-Seekers and Alternatives to Detention*. <https://www.refworld.org/policy/legalguidance/unhcr/2012/en/87776>

⁸³ Refugee Convention. (1951). Article 26: “ Each Contracting State shall accord to refugees lawfully in its territory the right to choose their place of residence to move freely within its territory, subject to any regulations applicable to aliens generally in the same circumstances”.

⁸⁴ Την άποψη περί εθιμικού χαρακτήρα της αρχής παροχής βοήθειας στην θάλασσα υποστηρίζει κι ο Goodwin-Gill. Βλέπετε Goodwin-Gill, G. S., & McAdam, J. (2007). The refugee in international law. In *Oxford University Press eBooks*, σελ. 157. <https://doi.org/10.1093/law/9780199207633.001.0001>

⁸⁵ Supra Note 2. Kraska, J., & Pedrozo, R. (2013), p. 659 ; Pedrozo, R. (2018). Duty to render assistance to mariners in distress during armed conflict at sea: a U.S. perspective. *International Law Studies*, 94(1), 4, σελ. 104. <https://digital-commons.usnwc.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1720&context=ils>

⁸⁶ United Nations. (1958). *Convention on the High Seas*, Treaty Series, vol. 450, p. 11, p. 82. https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/8_1_1958_high_seas.pdf

προβλέπει ότι κάθε κράτος θα πρέπει να απαιτεί από τους πλοιάρχους των σκαφών που φέρουν την σημαία του να παρέχουν βοήθεια σε οποιοδήποτε άτομο βρίσκεται σε κίνδυνο στην θάλασσα, εφόσον δεν απειλείται με σοβαρό κίνδυνο το ίδιο το σκάφος, το πλήρωμα και οι επιβάτες του, και να προβαίνουν στη διάσωση των εκτιθέμενων στον κίνδυνο ατόμων με κάθε δυνατό τρόπο.⁸⁷ Παρατηρούμε ότι, με τη χρήση του όρου «*any person at sea in danger of being lost*» στο άρθρο 98 της ΣΔΘ82, περιλαμβάνεται στην υποχρέωση διάσωσης κάθε άτομο, χωρίς διακρίσεις, και επομένως δεν μας ενδιαφέρει το καθεστώς των διακινούμενων μεταναστών. Η παραπάνω αρχή κωδικοποιείται επίσης και σε δύο πρωταρχικής σημασίας συμβάσεις του ΔΟΝ, τη «Διεθνή Σύμβαση για την ασφάλεια της ζωής στην θάλασσα» του 1974 (SOLAS) και τη «Διεθνή Σύμβαση για την έρευνα και διάσωση στην θάλασσα» του 1979 (SAR), οι οποίες θα πρέπει να εφαρμόζονται συνδυαστικά με τη ΣΔΘ82. Ειδικότερα, στον Κανονισμό 33 του Κεφαλαίου V του Παραρτήματος της SOLAS προβλέπεται ότι κάθε οδηγός πλοίου που λαμβάνει σήμα από οποιαδήποτε πηγή, έχει υποχρέωση να παρέχει βοήθεια σε άτομα που βρίσκονται σε κίνδυνο στη θάλασσα.⁸⁸ Παράλληλα, οι κρατικές αρχές στην περιοχή έρευνας και διάσωσης των οποίων εντοπίζεται το σκάφος που βρίσκεται σε κίνδυνο είναι υπεύθυνες για τον συντονισμό των επιχειρήσεων διάσωσης.⁸⁹ Είναι προφανές λοιπόν ότι οι αρμόδιες αρχές των

⁸⁷ UNLOS, Article 98 par. 1: “Every State shall require the master of a ship flying its flag, in so far as he can do so without serious danger to the ship, the crew or the passengers: (a) to render assistance to any person found at sea in danger of being lost; (b) to proceed with all possible speed to the rescue of persons in distress, if informed of their need of assistance, in so far as such action may reasonably be expected of him; (c) after a collision, to render assistance to the other ship, its crew and its passengers and, where possible, to inform the other ship of the name of his own ship, its port of registry and the nearest port at which it will call.”

⁸⁸ International Maritime Organization [IMO]. (1974). *International Convention for the Safety of Life At Sea*, 1184 UNTS 3., Chapter V, Regulation 33 par. 1: “..The master of a ship at sea which is in a position to be able to provide assistance on receiving a signal from any source that persons are in distress at sea, is bound to proceed with all speed to their assistance, if possible informing them or the search and rescue service that the ship is doing so. If the ship receiving the distress alert is unable or, in the special circumstances of the case, considers it unreasonable or unnecessary to proceed to their assistance, the master must enter in the log-book the reason for failing to proceed to the assistance of the persons in distress, taking into account the recommendation of the Organization, to inform the appropriate search and rescue service accordingly.”

<https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%201184/volume-1184-I-18961-English.pdf> , https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5a7f0081ed915d74e33f3c6e/solas_v_on_safety_of_navigation.pdf

⁸⁹ International Maritime Organization [IMO]. (1979). *International Convention on Maritime Search and Rescue*, 1403 UNTS, <https://www.imo.org/en/OurWork/Safety/Pages/SARConvention.aspx> ; UNCLOS, Article 98 par. 2.

εμπλεκόμενων κρατών οφείλουν να συνεργάζονται σε τέτοιο βαθμό ώστε να αναλαμβάνουν την υποχρέωση ιατρικής ή άλλου είδους φροντίδας, μεταφοράς και αποβίβασης των διασωθέντων μεταναστών σε ασφαλές μέρος.⁹⁰

Η υποχρέωση διατήρησης της ζωής στη θάλασσα αντικατοπτρίζεται και στην 5^η παράγραφο του άρθρου 8 του Πρωτοκόλλου, καθώς τα κράτη μέλη μπορούν να λαμβάνουν μέτρα και χωρίς την έγκριση του κράτους της σημαίας που φέρει ένα σκάφος, εφόσον πρόκειται για μέτρα που είναι απαραίτητα για την αποτροπή επικείμενων κινδύνων για τη ζωή των προσώπων.⁹¹ Παρατηρούμε λοιπόν ότι βασική πρόβλεψη στο διεθνές συμβατικό και εθιμικό δίκαιο είναι το καθήκον παροχής βοήθειας η οποία επεκτείνεται στο καθήκον διάσωσης, το οποίο θα πρέπει να κατέχει ιεραρχικά πρωταρχική θέση έναντι των μέτρων επιβολής του νόμου. Όπως είδαμε και ανωτέρω, το Πρωτόκολλο προβλέπει στο άρθρο 16 τα μέτρα προστασίας και βοήθειας βάσει διεθνούς δικαίου που οφείλουν να λαμβάνουν τα κράτη μέλη ώστε να διαφυλάσσουν τα ανθρώπινα δικαιώματα των θυμάτων του εγκλήματος της παράνομης διακίνησης μεταναστών, λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιαίτερες ανάγκες μελών ευάλωτων ομάδων.⁹² Αξίζει να αναφέρουμε ότι η παράγραφος 5 του ως άνω άρθρου ρυθμίζει την ανάγκη σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των κρατούμενων μεταναστών και καλεί τα κράτη μέλη να συμμορφώνονται με τις υποχρεώσεις που θέτει η «Σύμβαση της Βιέννης του 1963» που αφορά τις προξενικές

⁹⁰ Από την διατύπωση και μόνο του άρθρου 98 παρ. 1 («...Every State shall require the master of a ship...») καθίσταται σαφές ότι η υποχρέωση παροχής βοήθειας ενέχεται και αποδίδεται στα κράτη της σημαίας. ; Ως ασφαλές σημείο λογίζεται μια τοποθεσία όπου έχουν τερματιστεί οι επιχειρήσεις διάσωσης, η ασφάλεια της ζωής των επιζώντων δεν απειλείται πλέον και καλύπτονται οι ανάγκες τους. Βλέπετε International Maritime Organization [IMO]. (2004). *Resolution MSC.167(78), Guidelines on the Treatment of Persons Rescued At Sea*, παρ. 6.12. [https://wwwcdn.imo.org/localresources/en/OurWork/Facilitation/Documents/MSC.167%20\(78\).pdf](https://wwwcdn.imo.org/localresources/en/OurWork/Facilitation/Documents/MSC.167%20(78).pdf)

⁹¹ Supra Note 12, Smuggling Protocol, Art. 8 par. 5: “...A State Party shall take no additional measures without the express authorization of the flag State, except those necessary to relieve imminent danger to the lives of persons ...”.

⁹² Ibid, Article 16 par. 2-4: “1. In implementing this Protocol, each State Party shall take, consistent with its obligations under international law, all appropriate measures, including legislation if necessary, to preserve and protect the rights of persons who have been the object of conduct set forth in article 6 of this Protocol as accorded under applicable international law, in particular the **right to life** and the **right not to be subjected to torture or other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment**. 2. Each State Party shall take appropriate measures to afford migrants appropriate protection against violence that may be inflicted upon them, whether by individuals or groups, by reason of being the object of conduct set forth in article 6 of this Protocol. 3. Each State Party shall afford appropriate assistance to migrants whose lives or safety are endangered by reason of being the object of conduct set forth in article 6 of this Protocol. 4. In applying the provisions of this article, States Parties shall take into account the special needs of women and children.”

σχέσεις.⁹³ Η αρχή παροχής βοήθειας και σεβασμού των τραυματιών και ναυαγών, κατηγορίες στις οποίες ερμηνευτικά νοείται ότι μπορούν να ενταχθούν και οι διακινούμενοι μετανάστες που βρίσκονται σε κατάσταση κινδύνου στη θάλασσα, αποτυπώνεται και στο «Συμπληρωματικό Πρωτόκολλο των Συμβάσεων της Γενεύης» του 1949, που αφορά τα θύματα διεθνών ενόπλων συρράξεων.⁹⁴ Διαμορφώνεται επομένως ένα σημαντικό πλαίσιο που υπογραμμίζει την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων κάθε ατόμου αλλά και των μεταναστών και ιδίως των προσφύγων, που συμπληρώνει τις ρυθμίσεις του Πρωτοκόλλου οι οποίες δεν είναι ιδιαίτερα εμπεριστατωμένες.

2.2. Λοιποί μηχανισμοί προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των μεταναστών

Το έργο των διεθνών και περιφερειακών οργάνων διαδραματίζει σημαντικό ρόλο για την εφαρμογή των αρχών και υποχρεώσεων που προβλέπουν τα διεθνή συμβατικά κείμενα και το εθνικό διεθνές δίκαιο περί προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των μεταναστών. Ο ΔΟΝ, που όπως εξετάσαμε και ανωτέρω έχει δημοσιεύσει ρυθμιστικά κείμενα τα οποία εφαρμόζονται συνδυαστικά κυρίως με το Πρωτόκολλο, έχει επίσης υιοθετήσει και το «Ψήφισμα A.773(18)», το οποίο δημιούργησε ένα γενικό πλαίσιο για τη συνεργασία των κρατών με σκοπό την αποφυγή τραγωδιών ως αποτέλεσμα της παράνομης διακίνησης μεταναστών.⁹⁵ Πρέπει επίσης να αναφέρουμε την συμβολή της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, με την οποία συνεργάζεται στενά και ο ΔΟΝ. Η Ύπατη Αρμοστεία στοχεύει στην παροχή διεθνούς προστασίας στους πρόσφυγες μέσα από την παροχή βοήθειας στις εκάστοτε κυβερνήσεις.⁹⁶ Ο Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης του

⁹³ United Nations. (1963). *Vienna Convention on Consular Relations*. https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/9_2_1963.pdf

⁹⁴ United Nations. (1976). *Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol 1)*, Article 17. <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/protocol-additional-geneva-conventions-12-august-1949-and>

⁹⁵ International Maritime Organization [IMO]. (1993). *Resolution A.773(18): Enhancement of safety of Life at Sea by the Prevention and Suppression of Unsafe Practices Associated with Alien Smuggling by Ships*. (A18/Res.773). [https://wwwcdn.imo.org/localresources/en/KnowledgeCentre/IndexofIMOResolutions/AssemblyDocuments/A.773\(18\).pdf](https://wwwcdn.imo.org/localresources/en/KnowledgeCentre/IndexofIMOResolutions/AssemblyDocuments/A.773(18).pdf)

⁹⁶ UN General Assembly. (1950). *Statute of the Office of the United Nations High Commissioner for Refugees*, A/RES/428(V). <https://www.refworld.org/legal/constinstr/unga/1950/en/72586>

ΟΗΕ (ΔΟΜ) είναι ένα επίσης σημαντικό όργανο που ασχολείται με το ζήτημα της παράνομης διακίνησης μεταναστών και τοποθετεί ως βασικό πυλώνα στο έργο του για την αντιμετώπιση του προβλήματος, την παροχή προστασίας, βοήθειας και γενικά τη στήριξη των ανθρωπιστικών αναγκών των μεταναστών.⁹⁷ Στο πρόσφατο στρατηγικό του πλάνο για τα έτη 2024-2028, ο ΔΟΜ υπογράμμισε ότι τοποθετεί στο επίκεντρο της διαχείρισης της μεταναστευτικής κρίσης την ασφάλεια, αξιοπρέπεια και προστασία των μεταναστών και δήλωσε ότι, μέσα από την αναβάθμιση των υπηρεσιών του θα είναι ακόμη πιο προετοιμασμένος για να παρέχει προστασία στους μετανάστες αναπτύσσοντας την απαιτούμενη θεσμική ικανότητα για να διασφαλίσει τον βιώσιμο χαρακτήρα των ενεργειών και ρυθμίσεών του για την πρόληψη και αντιμετώπιση της παράνομης διακίνησης μεταναστών και της εμπορίας ανθρώπων.⁹⁸

Δεδομένης της κομβικής θέσης της χώρας μας πρέπει να τονίσουμε ότι, σε περιφερειακό πλαίσιο, πρωταρχική σημασία κατέχει η «Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου» (ΕΣΔΑ), η οποία συντάχθηκε λαμβάνοντας υπόψη την Οικουμενική Διακήρυξη, όπως αναφέρεται και στο προοίμιό της.⁹⁹ Οι διατάξεις της ΕΣΔΑ και των Πρωτοκόλλων της, που πρέπει να εφαρμόζονται από όλα τα κράτη μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης, συμπληρώνουν και επαναλαμβάνουν τις υποχρεώσεις για τα ανθρώπινα δικαιώματα που έχουν καθιερωθεί με τα κείμενα του ΔΑΔ. Άλλο ένα σημαντικό συμπληρωματικό κείμενο σε περιφερειακό/ευρωπαϊκό επίπεδο αποτελεί ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Χάρτης ΕΕ), σύμφωνα με τον οποίο, αξίζει να αναφερθεί, απαγορεύονται ρητά οι μαζικές απελάσεις μεταναστών.¹⁰⁰ Το άρθρο 5 παρ. 1 της ΕΣΔΑ και το άρθρο 6 του Χάρτη ΕΕ κατοχυρώνουν επίσης με τη σειρά τους το θεμελιώδες δικαίωμα στην ελευθερία. Επιπλέον, η ΕΣΔΑ αποτελεί το νομικό πλαίσιο στο οποίο βασίζεται και το Ευρωπαϊκό

⁹⁷ IOM's Immigration and Border Management Division. *Counter-Migrant Smuggling*. <https://www.iom.int/sites/g/files/tmzbd1486/files/documents/counter-migrant-smuggling.pdf> (πρόσβαση 25 Οκτωβρίου 2024) ; Constitution of the International Organization for Migration, 19th October 1953 (207 UNTS 189, 1560 UNTS 440), OXIO 564. <https://www.iom.int/iom-constitution>

⁹⁸ International Organization for Migration [IOM]. (2024). *IOM Strategic Plan 2024–2028*, σελ. 12, 20, <https://publications.iom.int/books/iom-strategic-plan-2024-2028>

⁹⁹ Council of Europe. (1950). Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. In *Council of Europe Treaty Series 005*. Council of Europe. https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_ENG

¹⁰⁰ European Union. (2010). Charter of Fundamental Rights of the European Union. In *Official Journal of the European Union C83* (Vol. 53, p. 380). European Union, Άρθρο 19(1). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012P/TXT>

Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ΕΔΔΑ) όταν εξετάζει προσφυγές και εκδίδει αποφάσεις που αφορούν παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων διακινούμενων μεταναστών, μερικές από τις οποίες θα εξετάσουμε κατωτέρω. Ο ρόλος των περιφερειακών δικαστηρίων ανθρωπίνων δικαιωμάτων είναι ιδιαίτερα σημαντικός, καθώς εποπτεύουν την εφαρμογή των αντίστοιχων συνθηκών για τα ανθρώπινα δικαιώματα ανά γεωγραφική περιοχή και οι αποφάσεις τους έχουν δεσμευτικό χαρακτήρα. Πέρα από το ΕΔΔΑ, το Αφρικανικό Δικαστήριο για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου και των Λαών και το Διαμερικανικό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων συνιστούν εξίσου σημαντικά όργανα για την προστασία των δικαιωμάτων των διακινούμενων μεταναστών μέσα από τις καθοριστικές τους αποφάσεις.¹⁰¹

Τέλος για να αναφερθούμε και στους μηχανισμούς προστασίας των μεταναστών σε εθνικό επίπεδο, στην Ελλάδα λειτουργεί η «Εθνική Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων» (ΕΕΔΑ), η οποία αποτελεί ένα ανεξάρτητο συμβουλευτικό όργανο με σημαντική επιρροή στην κρατική πολιτική και έχει ιδρύσει ένα σημαντικό μηχανισμό καταγραφής περιστατικών άτυπων αναγκαστικών επιστροφών, με σκοπό την ενίσχυση της προστασίας των δικαιωμάτων των μεταναστών.¹⁰²

2.3. Παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων – από την θεωρία στην πράξη

Παρά τις επιταγές του διεθνούς δικαίου, καθώς και τις προσπάθειες και τα μέτρα που έχουν ληφθεί φαίνεται ότι στην πράξη, η παράνομη διακίνηση μεταναστών δεν γίνεται εύκολα κατανοητή ως ζήτημα ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Καλούμαστε στο σημείο αυτό να ερευνήσουμε λοιπόν αν δημιουργείται σύγκρουση μεταξύ της καταπολέμησης της παράνομης διακίνησης των μεταναστών και της διασφάλισης της προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου, και αν το διεθνές δίκαιο μπορεί να ανταποκριθεί εξίσου αποτελεσματικά και στις δύο αυτές πτυχές του φαινομένου. Το Πρωτόκολλο και το Διεθνές Σύμφωνο αναγνωρίζουν το δικαίωμα των κρατών να εφαρμόζουν μέτρα επιβολής και να διώκουν άτομα για παραβίαση των

¹⁰¹ Ebobrah, S. T. (2013). International Human Rights Courts. In Romano, C., Alter, K., & Shany, Y. (eds), *The Oxford Handbook of International Adjudication*. Oxford Academic, <https://doi.org/10.1093/law/9780199660681.003.0011>

¹⁰² *Recording Mechanism of Informal Forced Returns*. (n.d.). Greek National Commission for Human Rights [GNCHR]. <https://nchr.gr/en/recording-mechanism.html> (πρόσβαση 25 Οκτωβρίου 2024).

εθνικών τους νόμων και των πολιτικών για τη μετανάστευση.¹⁰³ Δυστυχώς και το ίδιο το Πρωτόκολλο, που αποτελεί το βασικό νομικό κείμενο για το εξεταζόμενο έγκλημα, φαίνεται να προσεγγίζει το έγκλημα της παράνομης διακίνησης μεταναστών ως ένα αδίκημα εις βάρος της εθνικής κυριαρχίας των κρατών, ενώ η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των μεταναστών έρχεται σε δευτερεύουσα θέση.¹⁰⁴ Και το άρθρο 25 παρ. 1 της ΣΔΟ82 παρέχει τη δυνατότητα στα παράκτια κράτη να λαμβάνουν μέτρα ώστε να αποτρέψουν μια μη αβλαβή (“*not innocent*”) διέλευση σκάφους στα χωρικά τους ύδατα.¹⁰⁵ Ενώ απαιτείται η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων να υπερέχει έναντι των ανησυχιών περί εδαφικότητας και του ελέγχου των κρατικών συνόρων, φαίνεται ότι είθισται οι εκάστοτε κρατικές αρχές να εφαρμόζουν με ευκολία τις ανωτέρω προβλεπόμενες δυνατότητές τους, και μάλιστα με δυσανάλογο τρόπο, και να αδιαφορούν, άλλως να μην καταβάλλουν τις προσήκουσες προσπάθειες, προκειμένου τα μέτρα επιβολής του νόμου να συμμορφώνονται με τις απαραίτητες επιταγές του διεθνούς δικαίου της θάλασσας και του ΔΑΔ.

Τα πρόσφατα περιστατικά σκληρής και απάνθρωπης μεταχείρισης των διακινούμενων μεταναστών καταδεικνύουν πράγματι σημαντικές παραβιάσεις θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων και συνακόλουθα ανεπάρκεια και αδυναμία του διεθνούς δικαίου. Έχουν διαπιστωθεί μάλιστα περιπτώσεις όπου οι κρατικές αρχές επιβολής του νόμου προβαίνουν σε άμεσα περιστατικά χρήσης βίας, ακόμη και απευθείας πυροβολισμούς προς τους παράνομους μετανάστες στα σύνορα τους, ενώ μάρτυρες και ΜΚΟ έχουν αναφέρει παραδείγματα όπου οι αρχές “έριξαν” τους μετανάστες από τα σκάφη στα οποία επιβιβάζονταν, με αποτέλεσμα σοβαρούς

¹⁰³ Άρθρα 6 παρ. 4 και 13 αντίστοιχα. Ερμηνευτικά, είναι αποδεκτό ότι τα δικαιώματα του άρθρου 13 αφορούν μόνο τους αλλοδαπούς που βρίσκονται νόμιμα στην επικράτεια ενός κράτους. Αυτό σημαίνει ότι οι παράνομα εισερχόμενοι και αλλοδαποί που έχουν μείνει περισσότερο από ό,τι επιτρέπει ο νόμος ή η άδειά τους, δεν καλύπτονται από τις διατάξεις του.

¹⁰⁴ Schloenhardt, A. (2021). Part IV Access to Protection and International Responsibility-Sharing, Ch.29 Smuggling of Migrants and Refugees. In Costello, C., Foster, M., & McAdam, J. (editors). *The Oxford Handbook of International Refugee Law*. Oxford University Press, σελ. 537. <https://doi.org/10.1093/law/9780198848639.003.0030>

¹⁰⁵ UNCLOS, Article 25 par. 1: “*The coastal State may take the necessary steps in its territorial sea to prevent passage which is not innocent.*”.

τραυματισμούς ή ακόμη και θανάτους.¹⁰⁶ Είναι γεγονός ότι τα κράτη, στην αντιμετώπιση της παράνομης διακίνησης μεταναστών δια θαλάσσης, καλούνται να ανταποκριθούν σε φαινομενικά αντικρουόμενους ρόλους, συμπεριλαμβανομένης από τη μια πλευρά της διάσωσης ατόμων που βρίσκονται σε κίνδυνο στη θάλασσα και της προστασίας των δικαιωμάτων τους, και από την άλλη της σύλληψης παράτυπων μεταναστών, της καταπολέμησης του εγκλήματος της παράνομης διακίνησης και της προστασίας των εθνικών τους συνόρων.¹⁰⁷ Έτσι λοιπόν, με μια πρώτη ματιά, τα συμφέροντα κυριαρχίας, εδαφικότητας και ασφάλειας φαίνεται να συγκρούονται, στη συνήθη πρακτική των κρατών, με τις θεμελιώδεις αρχές της προστασίας των προσώπων και τα ανθρώπινα δικαιώματα, γεγονός που υπονομεύει σημαντικά τις αξίες και υποχρεώσεις του διεθνούς δικαίου και εντείνει τις προκλήσεις εφαρμογής των προστατευτικών διατάξεων.

Έχουν καταγραφεί πάρα πολλά περιστατικά όπου τα κράτη εφαρμόζουν επιχειρήσεις βίαιων απωθήσεων και επαναπροωθήσεων (push-back policies), οι οποίες έχουν χαρακτηριστεί από τη διεθνή κοινότητα αλλά και από την πρόσφατη νομολογία ως έκδηλη παραβίαση ανθρωπίνων δικαιωμάτων.¹⁰⁸ Οι στρατηγικές επαναπροώθησης έχουν πολύ συχνά ως αποτέλεσμα την εκκίνηση ή συνέχιση ενός φαύλου κύκλου, καθώς βάσιμα υπολογίζεται ότι οι μετανάστες που αναγκάζονται να επιστρέψουν στις χώρες προελεύσεώς τους θα αντιμετωπίσουν εκ νέου παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων τους, ενώ παράλληλα έχουν αυξημένο κίνδυνο να καταστούν θύματα εμπορίας ή να αποπειραθούν να συναινέσουν σε νέες επιχειρήσεις διακίνησης. Θα εξετάσουμε λοιπόν ορισμένα παραδείγματα από την

¹⁰⁶ Migrant shot dead by Greek coast guard in Aegean Sea. (2024). Info Migrants. <https://www.infomigrants.net/en/post/59385/migrant-shot-dead-by-greek-coast-guard-in-aegean-sea> (πρόσβαση 27 Οκτωβρίου 2024) ; Smith, I. & Steele, B. (2024). *Greek coastguard threw migrants overboard to their deaths, witnesses say*. BBC news, <https://www.bbc.com/news/articles/c0vv717yvpeo> (πρόσβαση 27 Οκτωβρίου 2024) ; *Saudi Arabia: Mass Killings of Migrants at Yemen Border: Systematic Abuses of Ethiopians May Amount to Crimes Against Humanity*. (2023). Human Rights Watch. <https://www.hrw.org/news/2023/08/21/saudi-arabia-mass-killings-migrants-yemen-border> (πρόσβαση 27 Οκτωβρίου 2024) ; Isakjee, A., T. Davies, J. Obradovic-Wochnik, and K. Augustová. (2020). Liberal violence and the racial borders of the European Union. *Antipode*, 52(6), σελ. 1–23. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/anti.12670>

¹⁰⁷ Supra Note 6, Gauci, J., & Mallia, P. (2016), σελ. 128.

¹⁰⁸ European Parliament. (2022). *Addressing pushbacks at the EU's external borders*. [Briefing], σελ. 2. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2022/738191/EPRS_BRI\(2022\)738191_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2022/738191/EPRS_BRI(2022)738191_EN.pdf) (πρόσβαση 27 Οκτωβρίου 2024).

πρόσφατη νομολογία του ΕΔΔΑ για να διερευνήσουμε περαιτέρω εφόσον το διεθνές εφαρμόζεται αποτελεσματικά στην πράξη όσον αφορά την προστασία των δικαιωμάτων των διακινούμενων και κατά πόσο έχει καταφέρει να αποτρέψει ή να περιορίσει σε ικανοποιητικό βαθμό τις πολλαπλές και συνεχείς προσβολές ανθρωπίνων δικαιωμάτων που έχουν σημειωθεί κατά τον 21^ο αιώνα. Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, ορόσημο αποτελεί η υπόθεση «Hirsi Jamaa και λοιποί κατά Ιταλίας», που τέθηκε ενώπιον του ΕΔΔΑ. Οι αιτούντες ισχυρίστηκαν ότι στις 6 Μαΐου 2009, όταν τα πλοία στα οποία επέβαιναν βρίσκονταν 35 ναυτικά μίλια νότια του νησιού της Λαμπεντούζα της Ιταλίας, δηλαδή εντός της ζώνης έρευνας και διάσωσης της Μάλτας, αναχαιτίστηκαν από τρία πλοία της ιταλικής αστυνομίας και του λιμενικού.¹⁰⁹ Στη συνέχεια, οι αιτούντες μεταφέρθηκαν σε ιταλικά στρατιωτικά πλοία και επέστρεψαν στην Τρίπολη της Λιβύης, χωρίς να προηγηθεί ενημέρωση για τον πραγματικό προορισμό τους, ενώ κατασχέθηκαν όλα τα προσωπικά τους έγγραφα και αντικείμενα, και παραδόθηκαν στις αρχές της Λιβύης.¹¹⁰ Η αντένσταση του τότε Υπουργού Εσωτερικών της Ιταλίας ήταν ότι η επιχείρηση για την αναχαίτιση των πλοίων στην ανοιχτή θάλασσα και την απώθηση των μεταναστών πίσω στη Λιβύη ήταν συνέπεια της έναρξης ισχύος στις 4 Φεβρουαρίου 2009 των διμερών συμφωνιών που είχε συνάψει η Ιταλία με τη Λιβύη.¹¹¹ Είναι γεγονός πως στην πράξη, όπως παρατηρεί και το UNODC, σημειώνονται υψηλότερα ποσοστά επαναπροωθήσεων στις περιπτώσεις που οι μετανάστες προέρχονται από χώρες με τις οποίες το κράτος υποδοχής έχει συνάψει διμερείς (ή πολυμερείς) συμφωνίες.¹¹²

¹⁰⁹ *Hirsi Jamaa and Others v. Italy* [GC], no. 27765/09, ECHR 2012, παρ. 10. <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-109231>

¹¹⁰ Ibid, παρ. 11-12.

¹¹¹ Law No. (2) of 2009 on ratifying the Treaty of Friendship and Cooperation between the Great Socialist People's Libyan Arab Jamahiriya and the Republic of Italy. <https://security-legislation.ly/latest-laws/law-no-2-of-2009-on-ratifying-the-treaty-of-friendship-and-cooperation-between-the-great-socialist-peoples-libyan-arab-jamahiriya-and-the-republic-of-italy/> ; Κατά τη διάρκεια του 2009, η Ιταλία διεξήγαγε εννέα επιχειρήσεις στην ανοιχτή θάλασσα για την αναχαίτιση παράτυπων μεταναστών, σύμφωνα με τις διμερείς συμφωνίες που έχουν συναφθεί με τη Λιβύη. Αξίζει να σημειωθεί ότι η Λιβύη δεν είναι συμβαλλόμενο μέρος στη Σύμβαση του ΟΗΕ του 1951 σχετικά με το καθεστώς των προσφύγων και δεν διαθέτει λειτουργικό σύστημα ασύλου, γεγονός που επιτείνει την ανησυχία της διεθνούς κοινότητας σε συνδυασμό με ισχυρισμούς για βασανιστήρια ή άλλη κακομεταχείριση υπό κράτηση στα χέρια Λιβύων αξιωματούχων. Βλέπετε και Amnesty International. (2010). *Public Statement (AI Index: MDE 19/017/2010): Libya/Italy: Bilateral cooperation should not be at the price of human rights*. <https://www.amnesty.org/en/wp-content/uploads/2021/07/mde190172010en.pdf> (πρόσβαση 27 Οκτωβρίου 2024).

¹¹² Supra Note 3, UNODC (2011), σελ. 26-27.

Αν δεν εφαρμόζονται με ορθό τρόπο, οι συμφωνίες επανεισδοχής ενδέχεται να οδηγήσουν στην άρνηση προστασίας σε άτομα που έχουν ανάγκη και συνακόλουθα στην έκθεσή τους σε χειρότερες συνθήκες από τις οποίες προσπάθησαν να διαφύγουν. Το ΕΔΔΑ έκρινε λοιπόν στην υπόθεση της Λαμπεντούζα ότι η επιστροφή των αιτούντων μεταναστών από τις ιταλικές αρχές στη Λιβύη ισοδυναμούσε με παραβίαση του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ, που προβλέπει ότι κανείς δεν επιτρέπεται να υποβληθεί σε βασανιστήρια ή σε απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση ή τιμωρία και του άρθρου 4 του Πρωτοκόλλου υπ' αριθμό 4 αυτής, που απαγορεύει την ομαδική απέλαση αλλοδαπών.¹¹³ Επεσήμανε επίσης ότι οι διατάξεις του δικαίου της θάλασσας δεν απαλλάσσουν τα κράτη από την υποχρέωσή τους να συμμορφώνονται με τις διεθνείς υποχρεώσεις τους για τα ανθρώπινα δικαιώματα.¹¹⁴ Αυτή η επισήμανση επιβεβαιώνει και το επιχείρημα για την ανάγκη προσέγγισης της παράνομης διακίνησης των μεταναστών ως ζήτημα ανθρωπίνων δικαιωμάτων και όχι απλώς ως ένα έγκλημα που απειλεί την εδαφικότητα και τα συμφέροντα των κρατών.

Την τακτική επαναπροώθησης έχει ακολουθήσει και η χώρα μας, με χαρακτηριστικό παράδειγμα το περιστατικό του 2014 στο Φαρμακονήσι, που είχε ως αποτέλεσμα δώδεκα μετανάστες να πνιγούν στα ανοιχτά του νησιού, καθώς το σκάφος της ελληνικής ακτοφυλακής υποστηρίχθηκε ότι προσπάθησε να ρυμουλκήσει το πλοίο στο οποίο επέβαιναν οι μετανάστες πίσω προς τις τουρκικές ακτές με πολύ μεγάλη ταχύτητα.¹¹⁵ Επιζώντες και συγγενείς των θανόντων προσέφυγαν στο ΕΔΔΑ το 2015.¹¹⁶ Οκτώ χρόνια αργότερα το 2022, το Δικαστήριο έκρινε με την απόφασή του ότι οι ελληνικές αρχές δεν έπραξαν όσα ευλόγως όφειλαν για να αποτρέψουν την

¹¹³ Hirsi Jamaa and Others v. Italy, παρ. 205.

¹¹⁴ Hirsi Jamaa and Others v. Italy, Concurring Opinion of Judge Pinto de Albuquerque: “...None of these provisions can reasonably be invoked in order to justify an exception to the non-refoulement obligation and, consequently, to the prohibition of collective expulsion....”

¹¹⁵ Cossé, E. (2022, July 8). *European Court Slams Greece Over Deadly Migrant Pushback: Inquiry on Pushbacks Is Urgently Needed*. Human Rights Watch. <https://www.hrw.org/news/2022/07/08/european-court-slams-greece-over-deadly-migrant-pushback> (πρόσβαση 4 Νοεμβρίου 2024).

¹¹⁶ Σημειώνεται ότι την τελευταία δεκαετία έχουν παρουσιαστεί σοβαρές παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων μεταναστών στο πλαίσιο των επιχειρήσεων του ελληνικού λιμενικού σώματος και εκκρεμούν ακόμη υποθέσεις ενώπιον του ΕΔΔΑ. Στις αρχές του 2024 το Δικαστήριο εξέδωσε την απόφασή του και επί της υπόθεσης «Alkhatib και άλλοι κατά Ελλάδας» με την οποία κατέληξε ότι οι ελληνικές αρχές παραβίασαν το δικαίωμα στη ζωή του άρθρου 2 της ΕΣΔΑ. Βλέπετε *Alkhatib and Others v. Greece*, no 3566/16, ECHR 2024. <https://hudoc.echr.coe.int/eng/?i=001-230249>

τραγωδία και να προστατεύσουν τους μετανάστες που επέβαιναν στο πλοίο, δεν διεξήγαγαν ενδελεχή έρευνα σχετικά με τις συνθήκες υπό τις οποίες βυθίστηκε το σκάφος, παραβιάζοντας πρωταρχικά το άρρηκτο και θεμελιώδες δικαίωμα των μεταναστών στη ζωή, και υπέβαλαν επίσης τους επιζώντες σε ταπεινωτική μεταχείριση¹¹⁷. Με την υπόθεση αυτή κρίθηκε ότι η Ελλάδα δεν τήρησε τις υποχρεώσεις της βάσει τόσο των διαδικαστικών όσο και των ουσιαστικών πτυχών των άρθρων 2 και 3 της ΕΣΔΑ, εξετάζοντας το ζήτημα των επαναπροωθήσεων και υπογραμμίζοντας πολλές από τις προβληματικές πτυχές του τρόπου με τον οποίο αντιμετωπίζονται οι διακινούμενοι μετανάστες, πολλοί εκ των οποίων αιτούντες άσυλο.¹¹⁸ Πιο πρόσφατα, μεταξύ Ιανουαρίου και Δεκεμβρίου του 2023, ο Μηχανισμός Καταγραφής της ΕΕΔΑ συνέλεξε μαρτυρίες για σαράντα πέντε περιστατικά ανεπίσημων αναγκαστικών επιστροφών που, σύμφωνα με τους ισχυρισμούς των φερόμενων θυμάτων, έλαβαν χώρα μεταξύ Ιανουαρίου 2022 και Δεκεμβρίου 2023, με το συνολικό αριθμό των θιγόμενων να υπολογίζεται στα 1.438 άτομα.¹¹⁹ Οι συστηματικές άτυπες επιχειρήσεις αναγκαστικής επιστροφής οδηγούν σε πολυάριθμες παραβιάσεις των άρθρων 3 και 5 της ΕΣΔΑ, εις βάρος των μεταναστών, πολλοί από τους οποίους ανήκουν σε ευάλωτες ομάδες, και οι οποίες παραβιάσεις ενδέχεται σε πολλές περιπτώσεις να αντιμετωπίζονται ως ποινικά αδικήματα και κατά το ελληνικό ποινικό δίκαιο. Επισημαίνεται ότι η έρευνα για τις συνθήκες και την ευθύνη της ελληνικής ακτοφυλακής σχετικά με το ναυάγιο της Πύλου της 14ης Ιουνίου 2023, ενός από τα πιο θανατηφόρα ναυάγια στη Μεσόγειο¹²⁰, βρίσκεται

¹¹⁷ *Safi and Others v. Greece*, no 5418/15, ECHR 2022, παρ. 149-167, 193-198. [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-218512%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-218512%22]})

¹¹⁸ Papadima, S. (2022, December 23). *Safi v. Greece: European Court of Human Rights finds Greece to be in violation of Articles 2 and 3 of the ECHR*. Govwatch. <https://govwatch.gr/en/finds/ypothesi-safi-a-o-k-elladas-paraviasi-toy-dikaiomatos-sti-zoi-kai-tin-prostasia-apo-vasanistiria-kata-aitoynton-asylo-aneparkis-diareynisi-kataggelion-epanaproothisis/> (πρόσβαση 4 Νοεμβρίου 2024).

¹¹⁹ Tsampardoukas, I. (Ed.). (2024). *Recording Mechanism of Informal Forced Returns Incidents: Annual Report 2023*, Greek National Commission for Human Rights [GNCHR], σελ. 10. https://rsaegean.org/wp-content/uploads/2024/09/Final_Annual_Report_202311.pdf (πρόσβαση 4 Νοεμβρίου 2024) ; Βλέπετε και *Greece: Huge Discrepancy Between Reported Rescues and Arrivals Suggests Massive Pushbacks, Billions Spent Do Little for Violations and Mismanagement*. (2022). European Council on Refugees and Exiles [ECRE]. <https://ecre.org/greece-huge-discrepancy-between-reported-rescues-and-arrivals-suggests-massive-pushbacks-billions-spent-do-little-for-violations-and-mismanagement/> (πρόσβαση 4 Νοεμβρίου 2024).

¹²⁰ Το Παρατηρητήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (Human Rights Watch) αναφέρει ότι από τους εκτιμώμενους 750 επιβαίνοντες, ανασύρθηκαν 82 πτώματα, αλλά μόνο 58 ταυτοποιήθηκαν, ενώ περισσότεροι από 500 άνθρωποι παραμένουν αγνοούμενοι μέχρι και σήμερα, παραπάνω από έναν

ακόμη σε εξέλιξη.¹²¹ Εκτιμάται όμως ότι στην περίπτωση που η υπόθεση βρεθεί ενώπιον του ΕΔΔΑ, τα πιθανά ζητήματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων που θα ανακύψουν σχετικά με την τραγωδία της Πύλου θα φέρουν στην επιφάνεια και πτυχές των πολιτικών που έχει ήδη εξετάσει το Δικαστήριο στην πρόσφατη ως άνω καταδίκη της χώρας για το ναυάγιο του 2014.

Πέρα από τις ανωτέρω επιχειρήσεις επαναπατρισμού, αποτελεί εξίσου συχνή μέθοδος των κρατών να επιστρέφουν τους μετανάστες σε σημεία διέλευσης (transit points), με σκοπό την μετάθεση της υποχρέωσης προστασίας τους και εξέτασης των αιτημάτων ασύλου από τρίτο κράτος.¹²² Επιπλέον, παρόλο που η υποχρέωση για διάσωση οποιουδήποτε ατόμου που βρίσκεται σε κίνδυνο στη θάλασσα είναι καθιερωμένη, στην πράξη, πολλοί μετανάστες έχουν εγκαταλειφθεί λόγω διαφωνιών μεταξύ των κρατών σχετικά με το που θα πρέπει να αποβιβαστούν οι διασωθέντες μετανάστες, άμεσης ή έμμεσης δηλαδή άρνησης αποβίβασής τους. Η αποβίβαση των μεταναστών πολλές φορές πραγματοποιείται σε μέρη όπου απειλείται η ασφάλεια και τα ανθρώπινα δικαιώματά τους, κατά παράβαση δηλαδή του άρθρου 18 παρ. 5 του Πρωτοκόλλου, και κινδυνεύουν να βρεθούν θύματα αυθαίρετων ή συλλογικών απελάσεων.¹²³ Σύμφωνα με τον ΔΟΜ και όπως προκύπτει από την πρόσφατη συνεδρίαση της 30ης Σεπτεμβρίου του 2024 του Συμβουλίου Ασφαλείας των ΗΕ, μόνο στην περιοχή της Μεσογείου, από τον Σεπτέμβριο του 2023 έχουν σημειωθεί πάνω από 1.000 θάνατοι στη θάλασσα.¹²⁴ Οι τραγωδίες στη θάλασσα οφείλονται εν μέρει

χρόνο αργότερα από το ναυάγιο. Βλέπετε *Greece: On Pylos Shipwreck Anniversary, Still No Justice*. (2024, June 12). Human Rights Watch. <https://www.hrw.org/news/2024/06/12/greece-pylos-shipwreck-anniversary-still-no-justice> (πρόσβαση 5 Νοεμβρίου 2024).

¹²¹ ΜΚΟ όπως η Διεθνής Αμνηστία επισημαίνουν ότι η αθώωση των επιζώντων μεταναστών για το έγκλημα της παράνομης διακίνησης μεταναστών δεν θα πρέπει να αποτελέσει ασπίδα στη διερεύνηση των υποτιθέμενων ευθυνών των ελληνικών αρχών. Βλέπετε *Greece: Trial of Pylos shipwreck survivors must not be a shield in the investigation of the alleged responsibilities of the Greek authorities*. (2024, May). Amnesty International. <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2024/05/greece-trial-of-pylos-shipwreck-survivors-must-not-be-a-shield-in-the-investigation-of-the-alleged-responsibilities-of-the-greek-authorities/> (πρόσβαση 5 Νοεμβρίου 2024).

¹²² Supra Note 104, Schloenhardt, A. (2021), σελ. 547.

¹²³ *Collective expulsions of aliens: Cases pending before the Grand Chamber of the Court* (2024). European Court of Human Rights factsheet. https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/fs_collective_expulsions_eng (πρόσβαση 5 Νοεμβρίου 2024).

¹²⁴ Security Council of the United Nations. (2024). *9737th meeting of Monday, 30 September 2024, New York, (S/PV.9737)*, p. 7. <https://documents.un.org/doc/undoc/pro/n24/277/82/pdf/n2427782.pdf> ; Ο ΔΟΜ κατέγραψε επίσης ότι το 2022, στην ίδια περιοχή, 2.406 μετανάστες θεωρούνταν αγνοούμενοι, αύξηση 17% σε σχέση με το προηγούμενο έτος.

στις καιρικές συνθήκες και στο γεγονός ότι τα περισσότερα σκάφη χαμηλής ποιότητας μεταφέρουν έναν αριθμό ατόμων που υπερβαίνει τις προδιαγραφές ασφαλείας, δεν μπορούμε όμως να αγνοήσουμε πως η ασυνέπεια των εκάστοτε κρατικών αρχών και η παράβαση των συμβατικών και εθιμικών υποχρεώσεών τους έχουν συντελέσει στις αυξημένες απώλειες στη θάλασσα. Πρέπει να επισημάνουμε βέβαια ότι, ενώ οι υποχρεώσεις των κρατών περί παροχής βοήθειας και διάσωσης στη θάλασσα είναι καθιερωμένες, παρουσιάζεται μια έλλειψη σαφήνειας και οργανωμένου ρυθμιστικού πλαισίου από το διεθνές δίκαιο ως προς τους πρακτικούς τρόπους επίτευξής τους. Αυτό το κενό δείχνει και την αδυναμία του διεθνούς δικαίου να ρυθμίσει πλήρως και με βάση τις ανάγκες της επικαιρότητας το ζήτημα διάσωσης και προστασίας των διακινούμενων μεταναστών.

Και στις περιπτώσεις διοικητικής κράτησης των μεταναστών, σημειώνονται δυστυχώς σημαντικές παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων τους, και δη κατά παράβαση του άρθρου 16 παρ. 5 του Πρωτοκόλλου και των σχετικών διεθνών κειμένων. Παρά τον μη ποινικό χαρακτήρα των διοικητικών κρατήσεων, οι μετανάστες πολλές φορές κρατούνται σε σωφρονιστικά κέντρα μαζί με καταδικασμένους εγκληματίες.¹²⁵ Συμπληρωματικά, ενδέχεται να εκτίθενται σε σημαντικούς κινδύνους για τη ζωή και την υγεία τους κατά την παραμονή τους στα κέντρα διοικητικής κράτησης όπου επικρατούν ανησυχητικές συνθήκες διαβίωσης και δεν υπάρχει πάντα πρόβλεψη για πρόσβαση σε περίθαλψη και ιατρική βοήθεια, συνθήκες που έχουν καταγραφεί για παράδειγμα και στο νησί της Σάμου.¹²⁶ Επιπλέον, σε πολλές περιπτώσεις η διάρκεια των διοικητικών κρατήσεων υπερβαίνει το εύλογο απαιτούμενο χρονικό διάστημα ενός απλού περιορισμού της ελευθερίας,

¹²⁵ Council of Europe. (2023). *Administrative Detention of Migrants and Asylum Seekers: Guide for Practitioners*, σελ. 37. <https://rm.coe.int/administrative-detention-of-migrants-and-asylum-seekers-guide-for-prac/1680ad4c43> (πρόσβαση 5 Νοεμβρίου 2024).

¹²⁶ Papastergiou, V. (2021). Detention as the Default: How Greece, with the support of the EU, is generalizing administrative detention of migrants. *Greek Council for Refugees & OXFAM*. <https://policy-practice.oxfam.org/resources/detention-as-the-default-how-greece-with-the-support-of-the-eu-is-generalizing-621307/> (πρόσβαση 5 Νοεμβρίου 2024) ; Refugee Support Aegean etc. (2024). *Joint Statement: Not again in 2024: Call for upholding human rights in the Samos Closed Controlled Access Centre*. [Press Release]. <https://rsaegaeon.org/en/joint-statement-samos-ccac/> (πρόσβαση 5 Νοεμβρίου 2024) ; Apelblat, M. (2024). *Migration policy: Will detention centre on Greek island become a blueprint for the EU?*, The Brussels Times. <https://www.brusselstimes.com/1163272/migration-policy-will-detention-centre-on-greek-island-become-a-blueprint-for-the-eu> (πρόσβαση 5 Νοεμβρίου 2024).

γεγονός που μπορεί να εκτιμηθεί ως κατάφορη στέρηση της ελευθερίας του εκάστοτε μετανάστη.¹²⁷

Εξετάζοντας τα ανωτέρω σε εθνικό επίπεδο, ο κ. Crépeau πρώην Ειδικός Εισηγητής για τα ανθρώπινα δικαιώματα των μεταναστών, σε δήλωσή του το 2016 ανέφερε ότι τα ελληνικά νησιά Σάμος και Λέσβος – που λειτουργούσαν ως κέντρα υποδοχής και ταυτοποίησης προσφύγων/αιτούντων άσυλο εκείνη την περίοδο¹²⁸ - είχαν μετατραπεί σε δυσλειτουργικά και επικίνδυνα κέντρα κράτησης.¹²⁹ Η Ελλάδα έχει καταδικαστεί πολλές φορές από το ΕΔΔΑ για τις απάνθρωπες και εξευτελιστικές συνθήκες διοικητικής κράτησης σε ανάλογες υποθέσεις. Τον Οκτώβριο του 2024 το Δικαστήριο εξέδωσε μια ενιαία απόφαση επί των τεσσάρων υποθέσεων «Μ.Α. και άλλοι κατά Ελλάδας», δυνάμει της οποίας διαπιστώθηκε ότι οι συνθήκες διαβίωσης στα κέντρα της Χίου και της Σάμου τα έτη 2019-2020 ήταν ασυμβίβαστες με τα πρότυπα που ορίζονται στο άρθρο 3 της ΕΣΔΑ.¹³⁰ Οι διαμένοντες και αιτούντες, μεταξύ των οποίων μέλη ευάλωτων ομάδων (ασυνόδευτοι και μη ανήλικοι, ένας παθών από χρόνια ασθένεια και μια εγκυμονούσα) υποβλήθηκαν σε εξευτελιστικές αλλά και επιζήμιες για τη σωματική και ψυχολογική τους υγεία συνθήκες, λόγω του υπερπληθυσμού, καθώς και της ανεπαρκούς πρόσβασης σε υγειονομικές και ιατρικές εγκαταστάσεις που επικρατούσαν.¹³¹ Το «Ευρωπαϊκό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες και τους Εξόριστους» σημειώνει επίσης ότι, παρά τις δημόσιες δηλώσεις των ελληνικών αρχών για σταδιακή κατάργηση των κρατήσεων σε αστυνομικά τμήματα, σημαντικός αριθμός μεταναστών, μεταξύ των οποίων και αιτούντες άσυλο αλλά και ασυνόδευτοι ανήλικοι, βρίσκονταν σε διοικητική κράτηση εκτός των προβλεπόμενων

¹²⁷ *Mathloom v. Greece*, no 4883/07, ECHR 2012, παρ. 69-70. <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-163294>

¹²⁸ Asylum Information Database [aida] & European Council on Refugees and Exiles [ecre]. (2024). *Reception and identification procedure*. <https://asylumineurope.org/reports/country/greece/asylum-procedure/access-procedure-and-registration/reception-and-identification-procedure/> (πρόσβαση 14 Νοεμβρίου 2024).

¹²⁹ Statement by Mr. François Crépeau, Special Rapporteur on the human rights of migrants. (2016). *Migrant Smuggling: "Reclaiming the mobility market from smuggling rings"*. <https://icj-ch.org/de/downloads/publikationen/beitraege-zur-tagung-vom-3-juni-2016-als-pdf/crepeau-icj-ch-migrant-smuggling.pdf> (πρόσβαση 14 Νοεμβρίου 2024).

¹³⁰ *M.A. and others v. Greece*, nos. 15192/20 and 3 others, ECHR 2024, παρ. 17. <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-236049>

¹³¹ *Ibid*, παρ. 9-12.

βάσει εθνικού νόμου κέντρων κράτησης.¹³² Το ΕΔΔΑ έχει εκφράσει επίσης επιφυλάξεις σχετικά με τη συνήθη πρακτική των αρχών να τοποθετούν άμεσα και άκριτα τους αιτούντες άσυλο σε κέντρα κράτησης δίχως να αξιολογούν τις ιδιαίτερες ανάγκες τους¹³³ και καταδικάζει την εφαρμογή του μέτρου αυτού σε παιδιά.¹³⁴ Είναι προφανές ότι οι επιπτώσεις στη σωματική και ψυχική υγεία των μεταναστών που απορρέουν από τις κατακριτέες συνθήκες κράτησής τους απαιτεί μια πιο ανθρώπινη προσέγγιση και επιλογή εναλλακτικών ηπιότερων λύσεων από τα κράτη.¹³⁵

Τέλος, αναφέρουμε ότι, ακόμη και στις περιορισμένες περιπτώσεις που παρέχεται άδεια διαμονής στους παράνομα διακινούμενους μετανάστες θα πρέπει να σημειωθεί ότι τόσο τα συμβατικά κείμενα όσο και η πρακτική των κρατών θέτουν ως προϋπόθεση για την απόδοσή τους την άμεση συμμόρφωση των μεταναστών με τις αρχές κατά τη διάσωσή τους.¹³⁶ Με βάση τις παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων που έχουν καταγραφεί, τα μοτίβα κακομεταχείρισης από τις αρχές επιβολής νόμου και της ψυχολογικής πίεσης στην οποία βρίσκονται τα θύματα, η προϋπόθεση αυτή κρίνεται απρόσφορη, άλλως καταχρηστική και δυσανάλογη ως προς την ανάγκη προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των θυμάτων.

2.4. Προβληματισμοί

¹³² Asylum Information Database [AIDA] & European Council on Refugees and Exiles [ECRE]. (2024). *Country Report: Place of detention*. https://asylumineurope.org/reports/country/greece/detention-asylum-seekers/detention-conditions/place-detention/#_ftnref2 (πρόσβαση 14 Νοεμβρίου 2024).

¹³³ Mahamed Jama v Malta, no. 10290/13, ECHR 2016, παρ. 146. <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-158877>

¹³⁴ Muskhadzhiyeva and Others v. Belgium, no 41442/07, ECHR 2010. <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-96774>

¹³⁵ World Health Organization [WHO]. (2022). *WHO/Europe calls for a more humane approach and for Member States to use alternatives to immigration detention*. [Press Release]. <https://www.who.int/europe/news/item/04-05-2022-immigration-detention-is-harmful-to-health---alternatives-to-detention-should-be-used> (πρόσβαση 14 Νοεμβρίου 2024) ; European Migration Network [EMN]. (2022). *Detention and alternatives to detention in international protection and return procedures*. (πρόσβαση 14 Νοεμβρίου 2024) https://home-affairs.ec.europa.eu/news/new-emn-study-published-detention-and-alternatives-detention-international-protection-and-return-2022-05-24_en

¹³⁶ Supra Note 73.

Μέσα από την ανωτέρω ανασκόπηση των αρχών και συμβατικών κειμένων που επιδιώκουν την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των μεταναστών συμπεραίνουμε ότι υπάρχει νομικό έδαφος για τη διασφάλισή τους και την απόδοση ευθυνών στις περιπτώσεις παραβιάσεών τους. Παρόλα αυτά, παρατηρείται ότι οι μετανάστες που έχουν υπάρξει θύματα διακίνησης συνιστούν μια από τις πιο εκτεθειμένες ομάδες ανθρώπων σε παραβιάσεις των δικαιωμάτων τους, ειδικά σε περιπτώσεις που δεν τους αποδίδεται το καθεστώς του πρόσφυγα - το οποίο συνοδεύεται από σημαντικά προνόμια προστατευτικού ενδιαφέροντος - ή όταν εκκρεμούν και ειδικά όταν απορρίπτονται οι αιτήσεις ασύλου τους. Εξετάζοντας τον τρόπο προσέγγισης και διαχείρισης του εγκλήματος της παράνομης διακίνησης από τις εκάστοτε κρατικές αρχές και υπηρεσίες καταδεικνύεται ότι σε πολλές περιπτώσεις αποτυγχάνουν να θέσουν σε προτεραιότητα την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των θυμάτων έναντι της διαφύλαξης της εθνικής κυριαρχίας και ασφάλειας. Επιπλέον, η διεθνής συνεργασία, που εξυμνεί και το διεθνές δίκαιο μέσα από το Πρωτόκολλο, στην πράξη εκλείπει, ενώ το ζήτημα της ανθρωπιστικής προστασίας των μεταναστών στερείται μιας ενιαίας αντιμετώπισης και συντονισμού μεταξύ των ενδιαφερόμενων χωρών. Στις πλείστες περιπτώσεις τα κράτη προσπαθούν είτε να αποποιηθούν των ευθυνών προστασίας των μεταναστών είτε διαχειρίζονται το ζήτημα με τρόπο που δεν ανταποκρίνεται στις επιταγές του διεθνούς δικαίου, καθώς πρακτικές όπως οι συστηματικές επιχειρήσεις επαναπροώθησης και επιστροφής, περιστατικά κακομεταχείρισης και μη συντονισμένης απάντησης από τις εθνικές αρμόδιες αρχές, τόσο ενόσω οι μετανάστες επιβαίνουν στα σκάφη - με την μορφή μη παροχής βοήθειας και παραβίασης της αρχής διάσωσης στη θάλασσα - όσο και όταν βρίσκονται εντός της επικράτειας ξένου κράτους στα κέντρα διοικητικής κράτησης, είναι ιδιαίτερα ανησυχητικά και ολοένα αυξανόμενα. Παράλληλα, οι συνθήκες πίσω από τις διάφορες παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των μεταναστών σε πολλές περιπτώσεις διερευνώνται μόνο μετά από διαμαρτυρίες και καταγγελίες από ΜΚΟ, οι οποίες προσπαθούν να βρίσκονται συνεχώς σε επιφυλακή ώστε να μην αποκρυφθούν λεπτομέρειες και πραγματικά γεγονότα και να κινηθεί η ανάλογη ποινική διαδικασία.

Οι προσφυγές θιγόμενων αλλά και επιζώντων συγγενών τους στα αρμόδια δικαστήρια, όπως το ΕΔΔΑ, το οποίο έχουν απασχολήσει πολλές παρεμφερείς υποθέσεις περί παραβιάσεων ανθρωπίνων δικαιωμάτων διακινούμενων μεταναστών, φέρνουν στην επιφάνεια το γεγονός πως, ναι μεν η δικαιοσύνη κατά βάση κυριαρχεί, αλλά ετεροχρονισμένα. Δηλαδή, η κατάφαση των παραβιάσεων από τα δικαστήρια και η δικαίωση των μεταναστών δεν μπορεί να ικανοποιήσει την ηθική και σωματική βλάβη στην οποία αναγκάστηκαν να υποβληθούν ούτε δύναται να ανατρέψει τις τραγωδίες και τους θανάτους στη θάλασσα που σημειώνονται κάθε χρόνο σε περιοχές όπως η Μεσόγειος. Οι τακτικές των εθνικών αρχών εμφανίζουν τέτοια επαναληψιμότητα και μοτίβα δράσης, που τεκμηριώνουν ότι οι παραβιάσεις αυτές δεν πρόκεινται για μεμονωμένα ατυχή περιστατικά αλλά για απόρροια μιας προσέγγισης που δεν συνυπολογίζει την ασφάλεια, τις ελευθερίες και τα δικαιώματα των μεταναστών στον απαιτούμενο βαθμό. Παρά τις συνεχείς επεμβάσεις από διεθνούς φορείς και ΜΚΟ, τις καταδικαστικές δικαστικές αποφάσεις και τα ανανεωμένα σχέδια δράσεις περιφερειακών οργανισμών όπως η ΕΕ, συνεχίζουν να εντοπίζονται και να καταγράφονται σημαντικές παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων των μεταναστών που σχετίζονται με το έγκλημα της παράνομης διακίνησης. Αν θεωρήσουμε ότι το συμβατικό και ρυθμιστικό πλαίσιο που θέτει το ΔΑΔ και το διεθνές δίκαιο της θάλασσας ως προς τις υποχρεώσεις όλων των κρατών είναι επαρκές, ενδεχομένως το πρόβλημα επαφίεται στην αδυναμία εφαρμογής και επιβολής του διεθνούς δικαίου με τρόπο αποτελεσματικό και δεσμευτικό και στη μη επιβολή σημαντικών κυρώσεων προς τα κράτη που παραβιάζουν τις αρχές αυτές. Ένα τέτοιο δεσμευτικό πλαίσιο ελέγχου και άμεσου κυρωτικού χαρακτήρα δεν θα εφαρμοζόταν χωρίς εντάσεις και ειδικά από παράκτια κράτη που επιβαρύνονται δυσανάλογα με τις ροές μεταναστών που εισέρχονται παράνομα στο έδαφός τους και προαπαιτεί μια συντονισμένη δράση της διεθνούς κοινότητας και διεθνή συνεργασία κρατών, βασιζόμενη στην αρχή της αλληλεγγύης και στη διαμόρφωση κοινών συστημάτων για διαδικασίες όπως οι επαναπροωθήσεις ανά περιοχή. Σε κάθε περίπτωση, το ζήτημα της παράνομης διακίνησης μεταναστών πρέπει επιτακτικά να αποκτήσει ένα πιο έντονο ανθρώπινο υπόβαθρο, ειδάλλως θα συνεχίσει ο επαναλαμβανόμενος κύκλος παραβιάσεων και προσβολών δικαιωμάτων και ουδεμία ουσιαστική πρόοδος θα υπάρξει.

Στο δεύτερο κεφάλαιο της παρούσας εργασίας εξετάσαμε λοιπόν τις προβλέψεις του διεθνούς δικαίου και των κινητοποιήσεων διεθνών και περιφερειακών οργανισμών, για την προστασία των ανθρώπινων δικαιωμάτων και ελευθεριών των μεταναστών σε γενικό και ειδικό πλαίσιο. Μέσα από την νομολογία και την πρόσφατη περιπτωσιολογία αναλύσαμε περιπτώσεις σημαντικών παραβιάσεων των αρχών και υποχρεώσεων παροχής προστασίας προς τους διακινούμενους μετανάστες, που μας κατευθύνουν και προς την πλήρη προσέγγιση του ερευνητικού ερωτήματος ως προς τις δυνατότητες και αδυναμίες του διεθνούς δικαίου να ανταποκριθεί πράγματι απέναντι στο φαινόμενο της παράνομης διακίνησης μεταναστών όπως έχει διαμορφωθεί στη σύγχρονη πρακτική. Στη συνέχεια, το επόμενο κεφάλαιο θα πραγματευθεί με ένα σημαντικό ζήτημα το οποίο συνδέεται άρρηκτα με τα ανθρώπινα δικαιώματα των μεταναστών. Πιο συγκεκριμένα, μέσα από την εξέταση του ρόλου των διακινητών στο επίμαχο έγκλημα, θα μας απασχολήσει το πρόβλημα της σύλληψης και ποινικής δίωξης των μεταναστών και μεταχείρισής τους ως διακινητές, γεγονός που επίσης παρουσιάζεται πολύ συχνά στην πράξη και συνιστά επίσης προσβολή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων τους.

Κεφάλαιο 3^ο: Ο ρόλος των διακινητών – ζητήματα ευθύνης και αντιμετώπισης

Στο κεφάλαιο αυτό θα εξετάσουμε αρχικά τα χαρακτηριστικά των διακινητών ως μελών μιας εγκληματικής οργάνωσης και τον τρόπο δράσης των επιχειρήσεων παράνομης διακίνησης μεταναστών. Αφού σκιαγραφηθούν τα χαρακτηριστικά αυτά, θα αναλύσουμε ζητήματα και περιπτώσεις ποινικοποίησης και απόδοσης ευθυνών στους διακινούμενους μετανάστες, αλλά και στις επιχειρήσεις αλληλεγγύης, που αποτελούν μια επίσης σημαντική πτυχή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων εμπλεκόμενων μεταναστών που πρέπει να αξιολογηθεί υπό το πρίσμα του διεθνούς δικαίου. Σκοπός του τρίτου κεφαλαίου της παρούσας εργασίας είναι η ανάλυση και αξιολόγηση των περιστατικών σύλληψης, δίωξης και προσβολής των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των μεταναστών, ώστε να κατανοήσουμε και να καταλήξουμε σε ένα

ολοκληρωμένο συμπέρασμα για το πως και κατά πόσο ανταποκρίνεται το διεθνές δίκαιο στις σύγχρονες προκλήσεις και αναδυόμενες τάσεις στην παράνομη διακίνηση μεταναστών, όπως αυτές που αναφέρονται στο κεφάλαιο αυτό, ως συνέχεια και των προβληματισμών, σκέψεων και τοποθετήσεων που διαμορφώθηκαν και παρουσιάστηκαν στα προηγούμενα κεφάλαια.

3.1. Βασικά Χαρακτηριστικά εγκληματικών οργανώσεων διακίνησης

Η ουσιαστική και αποτελεσματική αντιμετώπιση του εγκλήματος της παράνομης διακίνησης μεταναστών προϋποθέτει τον εντοπισμό των υπευθύνων διακινητών και ενορχηστρωτών των εγκληματικών κυκλωμάτων από τα οποία αναπαράγεται το φαινόμενο. Μια ιδιόμορφη πρόκληση για την αντιμετώπιση του προβλήματος αποτελεί το γεγονός ότι πολλές περιπτώσεις παράνομης διακίνησης στη θάλασσα προσεγγίζονται απλά ως περιστατικά παράτυπης μετανάστευσης και δεν διερευνάται στον αναγκαίο βαθμό η σύνδεση μεταξύ των σκαφών και των πράγματι εμπλεκόμενων εγκληματιών.¹³⁷ Για τον ορθό εντοπισμό τους θα πρέπει να εξετάσουμε τον τρόπο δράσης τους και τα μοτίβα που συναντάμε στο οργανωμένο αυτό έγκλημα. Είναι ιδιαίτερα σημαντικό να εξετάσουμε και να γίνει κατανοητός ο χαρακτήρας των διακινητών και μελών των εγκληματικών οργανώσεων διακίνησης, για να μπορούμε να αποκλείσουμε από την εγκληματική αυτή δράση άτομα που δεν σχετίζονται πραγματικά με εγκληματικές δραστηριότητες αλλά συχνά κατηγορούνται γι' αυτές, όπως θα αναλύσουμε στη συνέχεια.

Ο όρος «διακινητής» αναφέρεται σε μια ευρεία κατηγορία ατόμων που συμβάλλουν στη διευκόλυνση της διαδικασίας της παράνομης διακίνησης μεταναστών, όπως αυτή ερμηνεύεται στα άρθρα 3 και 6 του Πρωτοκόλλου, και ανταποκρίνονται στην αυξημένη ζήτηση των προσφερόμενων από αυτούς υπηρεσιών.¹³⁸ Οι εμπλεκόμενοι στο έγκλημα της παράνομης διακίνησης μεταναστών εργάζονται σε κυκλώματα/δίκτυα, λόγω και της ίδιας της διεθνικής φύσης του εγκλήματος. Η παράνομη διακίνηση μεταναστών στη θάλασσα, με γνώμονα κυρίως

¹³⁷ Supra Note 3, UNODC (2011), σελ. 37.

¹³⁸ International Organization for Migration [IOM]. (2021). *Smuggling of Migrants on the Central Mediterranean Route: Issues, Challenges and Perspectives*, σελ. 39. https://rodakar.iom.int/sites/g/files/tmzbd696/files/documents/iom-study-report_migrant-smuggling-on-the-central-mediterranean-route_2020.pdf (πρόσβαση 15 Νοεμβρίου 2024).

τις διαδρομές της Μεσογείου, διενεργείται κατά βάση από ομάδες και άτομα που λειτουργούν περισσότερο δυνάμει επαναλαμβανόμενων συμβατικών ρυθμίσεων και λιγότερο ως μέλη ιεραρχικών οργανώσεων.¹³⁹ Κατά συνέπεια τα προφίλ των διακινητών ποικίλλουν και ο βαθμός ανάμειξης και σύνδεσής τους με την εγκληματική οργάνωση διαφέρει ανά περίπτωση, αφού η παράνομη διακίνηση ενδέχεται να διενεργείται και από μέλη ασύνδετων και ανεξάρτητων οργανισμών που συνεργάζονται είτε συστηματικά και σε «επαγγελματική» βάση είτε σποραδικά.¹⁴⁰ Συνήθως οι επιχειρήσεις διακίνησης έχουν την μορφή μικρότερων, τοπικών και ευέλικτων οργανώσεων που αποτελούνται από μεγάλο αριθμό μικρότερων ανεξάρτητων ομάδων οι οποίες συνεργάζονται μαζί τους, με το μοτίβο αυτό να κυριαρχεί για παράδειγμα στις επιχειρήσεις διακίνησης προς την Ευρώπη μέσω Τουρκίας.¹⁴¹ Τα κοινά σημεία σε γενικό πλαίσιο μεταξύ των διακινητών είναι ότι έχουν συνήθως την ίδια υπηκοότητα με τα άτομα που σκοπεύουν να προσελκύσουν, και εν τέλει αποδέχονται τις υπηρεσίες τους, και δραστηριοποιούνται σε περιοχές που είτε αποτελούν οι ίδιες είτε γειτονεύουν με συγκεκριμένα σύνορα διέλευσης.

Τα μέλη των κυκλωμάτων αυτών χρησιμοποιούν ως πρώτο βήμα τακτικές στρατολόγησης ατόμων και δημοσιοποίησης των υπηρεσιών τους, ώστε να προσελκύσουν ανθρώπους που βρίσκονται σε κατάσταση ανάγκης και απελπισίας και επιθυμούν να μεταναστεύσουν αλλά αδυνατούν να το πραγματοποιήσουν νόμιμα.¹⁴² Η προώθηση των υπηρεσιών τους μπορεί να πραγματοποιείται μάλιστα και με τον ίδιο τρόπο που λειτουργούν οι νόμιμες επιχειρήσεις, δηλαδή με αγγελίες σε εφημερίδες και στο διαδίκτυο.¹⁴³ Συχνά μεθοδεύουν πρακτικές εξαπάτησης για να πείσουν τους επίδοξους μετανάστες και να κερδίσουν την εμπιστοσύνη τους, κυρίως μέσα από την παραπληροφόρηση για τις προοπτικές επιτυχούς εισόδου στο κράτος

¹³⁹ Supra Note 3, UNODC (2011), σελ. 7.

¹⁴⁰ United Nations Office on Drugs and Crime [UNODC]. (2018). *Global Study on Smuggling of Migrant 2018*. United Nations publication, Sales No. E.18.IV.9. σελ. 43. https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/glosom/GLOSOM_2018_web_small.pdf (πρόσβαση 15 Νοεμβρίου 2024).

¹⁴¹ Içduygu, A., & Toktas, S. (2002). How do Smuggling and Trafficking Operate via Irregular Border Crossings in the Middle East? Evidence from Fieldwork in Turkey. *International Migration*, 40(6), σελ. 46. <https://doi.org/10.1111/1468-2435.00222>

¹⁴² Supra Note 140, UNODC. (2018), σελ. 6-7.

¹⁴³ Supra Note 3, UNODC (2011), σελ. 25.

προορισμού ή διέλευσης και την ασφάλεια του ταξιδιού.¹⁴⁴ Διαμορφώνεται επομένως ένας επιχειρηματικός χαρακτήρας της δράσης των κυκλωμάτων με σταθερό σκοπό την απόκτηση κερδών και συσσώρευση πλούτου, αφού οι διακινητές εκμεταλλεύονται, προς όφελός τους και εις βάρος των προς μετακίνηση ευάλωτων προσώπων, τις ασταθείς και ανησυχητικές πολιτικές και κοινωνικές συνθήκες που δημιουργούν ζήτηση για τις υπηρεσίες που προσφέρουν. Παρατηρείται επίσης ότι οι διακινητές και ιδιαίτερα τα πρόσωπα που κατέχουν τις ανώτερες θέσεις στην οργάνωση δραστηριοποιούνται κατά βάση ως ελεύθεροι επαγγελματίες, ενώ πολύ συχνά είναι ιδιοκτήτες νόμιμων επιχειρήσεων, όπως καταστήματα ή ταξιδιωτικά γραφεία, υπό την κάλυψη των οποίων πραγματοποιούν και τις εγκληματικές τους ενέργειες.¹⁴⁵ Από την άλλη πλευρά, σε ορισμένες περιοχές ακόμη και οι ίδιες οι ενέργειες που σχετίζονται με την παράνομη διακίνηση μεταναστών λογίζονται από τα μέλη της κοινωνίας ως μια συνηθισμένη επιχείρηση που εξυπηρετεί τις ανάγκες της οικονομίας.¹⁴⁶ Συνακόλουθα, οι διακινητές ενδέχεται να προσφέρουν τις υπηρεσίες τους ελεύθερα και ανενόχλητα, σε δημόσιους μάλιστα χώρους, χωρίς να αντιμετωπίζουν κανένα κοινωνικό στίγμα.

Οι εμπλεκόμενοι στο έγκλημα της παράνομης διακίνησης μεταναστών ανήκουν σε διαφορετικές κατηγορίες ανάλογα με το στάδιο και την παράμετρο της διαδικασίας στην οποία συμμετέχουν. Υπάρχουν διαφορετικές προσεγγίσεις και τοποθετήσεις ως προς τη διάρθρωση των σχετικών εγκληματικών οργανώσεων ανά γεωγραφική περιοχή, οπότε θα αναφερθούμε ενδεικτικά σε κάποιες κατηγορίες που παρουσιάζουν τις διαφορετικές υποχρεώσεις που μπορεί να έχει ένας εμπλεκόμενος στο έγκλημα της παράνομης διακίνησης μεταναστών. Βασική κατηγορία συνιστούν οι οργανωτές ή συντονιστές, οι οποίοι επιβλέπουν την επιχείρηση και την

¹⁴⁴ Schloenhardt, A. (2002). Organized Crime and Migrant Smuggling: Australia and the Asia Pacific. *Australian Institute of Criminology, Research and Public Policy Series, No. 44*, σελ. 39. <https://www.aic.gov.au/sites/default/files/2020-05/rpp044.pdf>

¹⁴⁵ Webb, S. & Burrows, J. (2009). Organised Immigration Crime: A Post-Conviction Study, Research Report No. 15, London: Home Office, σελ. 14. <https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5a7a3094e5274a34770e4e36/horr15-report.pdf> (πρόσβαση 17 Νοεμβρίου 2024).

¹⁴⁶ Supra Note 141, İçduygu, A., & Toktas, S. (2002), σελ. 36-37.

δραστηριοποίησή της.¹⁴⁷ Η ποινικοποίησή τους προβλέπεται ρητά στο άρθρο 6 παρ. 2 (γ) του Πρωτοκόλλου, που αναφέρει ότι πρέπει να θεωρείται ποινικό αδίκημα η οργάνωση ή καθοδήγηση άλλων προσώπων να διαπράξουν το αδίκημα της παράνομης διακίνησης, όπως αυτό κατοχυρώνεται στην 1^η παράγραφο του ιδίου άρθρου.¹⁴⁸ Υπάρχουν επίσης τα άτομα που διαχειρίζονται τα διαδικαστικά ζητήματα (διαμονή, οχήματα κλπ.) και την κατανομή των πόρων, μέσα από την προσφορά του πακέτου και κοστολόγησή του, οι οποίοι πολλές φορές διαμεσολαβούν μεταξύ οργανωτών και μεταναστών.¹⁴⁹ Μια υποκατηγορία διαμεσολαβητών είναι τα άτομα που αναλαμβάνουν τη διαφήμιση και στρατολόγηση που αναφέραμε και παραπάνω. Επόμενη κατηγορία αποτελούν οι οδηγοί που γνωρίζουν την περιοχή και συνοδεύουν τους μετανάστες για ένα συγκεκριμένο και συνήθως μικρό σκέλος του συνολικού ταξιδιού τους, και τέλος έχουμε τους μεταφορείς και συγκεκριμένα τους οδηγούς σκαφών στις μετακινήσεις δια θαλάσσης, που είναι υπεύθυνοι για να φθάσουν οι διακινούμενοι στον προορισμό τους.¹⁵⁰ Άλλοι τρόποι συμμετοχής στην εγκληματική οργάνωση συνιστούν είτε η φύλαξη των μεταναστών σε σημεία του ταξιδιού που παραμένουν στάσιμοι σε αναμονή είτε ο εξαναγκασμός με χρήση απειλών ή βίας ώστε να πληρώσουν πιθανώς εκκρεμή χρέη τους είτε η παροχή κρίσιμων πληροφοριών σχετικά με τις αρχές επιβολής νόμου και τους φύλακες συνόρων.

Όλοι οι ανωτέρω εμπλεκόμενοι στην εγκληματική οργάνωση μπορούν να θεωρούνται διακινητές και να ποινικοποιούνται με βάση το άρθρο 6 του Πρωτοκόλλου. Η ποινικοποίηση των διακινητών πρόκειται επομένως για ένα πολύ

¹⁴⁷ Campana, P. (2020). Human smuggling: structure and mechanisms. *Crime and Justice*, Chicago University Press, σελ.15. <https://api.repository.cam.ac.uk/server/api/core/bitstreams/71cab4cf-51ab-4fd2-a18a-0ba6c79470aa/content>

¹⁴⁸ Supra Note 12, Smuggling Protocol, Article 6 par. 2 (c): “...Each State Party shall also adopt such legislative and other measures as may be necessary to establish as criminal offences: (c) Organizing or directing other persons to commit an offence established in accordance with paragraph 1 of this article...”.

¹⁴⁹ Τα προσφερόμενα «πακέτα» διαφέρουν συνήθως ανά περιοχή. Στην περίπτωση της Ανατολικής Μεσογείου για παράδειγμα, περιλαμβάνει την λεγόμενη «εγγυημένη παράδοση», δηλαδή εάν η πρώτη προσπάθεια διακίνησης και διέλευσης των συνόρων αποτύχει, αυτός που έχει αναθέσει στους διακινητές την μετακίνησή του δικαιούται να ξανασυμμετάσχει στην διαδικασία χωρίς επιπλέον χρέωση. Σε άλλες περιπτώσεις, ενδέχεται να συμπεριλαμβάνει και προοπτικές εύρεσης κατοικίας ή/και εργασίας. Βλέπετε Supra Note 140, UNODC (2018), σελ. 45.

¹⁵⁰ IMPACT Initiatives [IMPACT] & Altai Consulting. (2017). *Mixed Migration Trends in Libya: Changing Dynamics and Protection Challenges: Evolution of the Journey and Situations of Refugees and Migrants in Southern Libya*, σελ. 76. <https://www.statewatch.org/media/documents/news/2017/jul/unhcr-refugees-report.pdf> (πρόσβαση 17 Νοεμβρίου 2024).

απαιτητικό εγχείρημα καθώς οι συμμετέχοντες είναι πάρα πολλοί, οι ρόλοι τους συγκεχυμένοι και οι δεσμοί μεταξύ τους δεν είναι σταθεροί. Δυστυχώς, το διεθνές δίκαιο δεν προσφέρει επαρκείς κατευθυντήριες γραμμές για τον εντοπισμό των διακινητών και την ορθή απονομή της δικαιοσύνης στα ζητήματα παράνομης διακίνησης μεταναστών, και συνεπώς τα κράτη επαφίονται κυρίως στις εθνικές τους νομοθεσίες. Είναι γεγονός ότι το εύρος δράσης και η πολυπλοκότητα των αλληλένδετων ενεργειών που συνθέτουν το έγκλημα της παράνομης διακίνησης μεταναστών, αλλά και η διαφοροποίηση των μοτίβων δράσης ανά περιοχή απαιτούν σημαντικές πρωτοβουλίες και δυναμικότερη διεθνή συνεργασία μεταξύ κρατών και οργανισμών.

3.2. Ζητήματα ποινικοποίησης

3.2.1. Σύλληψη και ποινική δίωξη μεταναστών – οδηγών σκαφών

Η ποινική δίωξη των μεταναστών, άλλως η χρήση της νομοθεσίας για την καταπολέμηση του επίμαχου εγκλήματος κατά των ίδιων των θυμάτων, απαγορεύεται ρητά από το άρθρο 5 του Πρωτοκόλλου, σύμφωνα με το οποίο: *«Migrants shall not become liable to criminal prosecution under this Protocol for the fact of having been the object of conduct set forth in article 6 of this Protocol»*.¹⁵¹ Το βασικό αποτέλεσμα αυτής της διάταξης είναι η θωράκιση των μεταναστών από δίωξεις που απορρέουν από το γεγονός ότι έχουν διακινηθεί παράνομα¹⁵², ενώ παράλληλα υποστηρίζει ότι δεν θα πρέπει να ποινικοποιούνται για τη χρήση διακινητών ή για την παράνομη είσοδό τους.¹⁵³ Παρομοίως, το άρθρο 31 της Σύμβασης για τους Πρόσφυγες, που εφαρμόζεται στους διακινούμενους που χαρακτηρίζονται ως πρόσφυγες, ορίζει ότι οι αιτούντες δεν πρέπει τιμωρούνται για διέλευση των συνόρων χωρίς άδεια. Ερμηνευτικά, το άρθρο 5 του Πρωτοκόλλου μπορεί σε κάποιες πιο ξεκάθαρες περιπτώσεις να σημαίνει ότι η ποινική δίωξη έναντι προσώπου που υπήρξε αντικείμενο του εγκλήματος της παράνομης διακίνησης

¹⁵¹ Supra Note 12, Smuggling Protocol, Article 5.

¹⁵² Supra Note 22, Scovazzi, T. (2014), σελ. 217.

¹⁵³ Supra Note 104, Schloenhardt, A. (2021), σελ. 544. Σημειώνεται ωστόσο ότι οι παράνομα εισερχόμενοι σε ξένο κράτος μετανάστες μπορούν να διωχθούν για παραβίαση της εθνικής νομοθεσίας περί μετανάστευσης και για αδικήματα που δεν σχετίζονται με την παράνομη διακίνησή τους.

μεταναστών είναι εξ ολοκλήρου ασυμβίβαστη με το περιεχόμενο της διάταξης αυτής, ενώ σε άλλες πιο σύνθετες περιπτώσεις να εφαρμόζεται ως μια διάταξη ασυλίας από την ποινική τιμωρία (non-penalization).¹⁵⁴ Παρά το γεγονός ότι η επέκταση της απαγόρευσης σε όλα τα μέτρα που αποσκοπούν στην τιμωρία των μεταναστών για το γεγονός ότι διακινήθηκαν παράνομα, αναμφίβολα θα προωθούσε τον στόχο της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των μεταναστών¹⁵⁵, όμως η δεύτερη ερμηνεία φαίνεται να απηχεί περισσότερο στην πράξη.¹⁵⁶

Δυστυχώς, η ποινική δίωξη των μεταναστών είναι ένα ευρέως διαδεδομένο φαινόμενο και δεν περιορίζεται απλώς σε μεμονωμένα περιστατικά. Συνακόλουθα, σημαντικός αριθμός των κατηγορούμενων απευθύνονται στην ποινική δικαιοσύνη με προσφυγές στα εθνικά δικαστήρια των κρατών υποδοχής και περιφερειακά δικαστήρια ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Αναγκάζονται έτσι να υποβληθούν σε μια ψυχοφθόρα και πολυετή διαδικασία και δικαστικό αγώνα για την αθώωσή τους. Ακόμη και με την επίτευξη έκδοσης αθωωτικών αποφάσεων (έστω σε πρωτόδικο βαθμό όταν πρόκειται για εθνικά δικαστήρια), οι επιπτώσεις για τους κατηγορούμενους είναι συντριπτικές για το μέλλον τους στις τρίτες χώρες που εισήλθαν. Η καταδίκη τους επίσης μπορεί να περιορίσει την πρόσβασή τους σε διαδικασίες ασύλου και να έχει ως αποτέλεσμα την άρνηση ή τον αποκλεισμό τους από τη διεθνή προστασία.¹⁵⁷

Σε πολλά περιστατικά στην περιοχή της Μεσογείου θάλασσας τα στοιχεία που συλλέγονται δείχνουν ότι τα άτομα που βρίσκονται πραγματικά πίσω από τα κυκλώματα του οργανωμένου εγκλήματος, πολύ συχνά δεν επιβιβάζονται στα σκάφη

¹⁵⁴ Oconitrillo, P. R. (2014). *Non-criminalization of smuggled migrants: Notes on the interpretation of article 5 of the Protocol against the Smuggling of Migrants by Land, Sea and Air*. Nations Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR/ACNUR), σελ. 2. <https://www.acnur.org/fileadmin/Documentos/BDL/2014/9791.pdf> (πρόσβαση 19 Νοεμβρίου 2024).

¹⁵⁵ Schloenhardt, A., & Hickson, H. (2013). Non-Criminalization of Smuggled Migrants: Rights, Obligations, and Australian Practice under Article 5 of the Protocol against the Smuggling of Migrants by Land, Sea, and Air. *International Journal of Refugee Law*, 25(1), σελ. 47. <https://doi.org/10.1093/ijrl/eet003>

¹⁵⁶ Ειδικά σε συνδυασμό με το άρθρο 6 παρ. 4 του Πρωτοκόλλου: “... *Nothing in this Protocol shall prevent a State Party from taking measures against a person whose conduct constitutes an offence under its domestic law.*”

¹⁵⁷ Mentasti, G. (2022). The criminalisation of migration in Italy: Current tendencies in the light of EU law. *New Journal of European Criminal Law*, 13(4), σελ. 516. <https://doi.org/10.1177/20322844221140711>

που μεταφέρουν τους μετανάστες και συνακόλουθα δεν είναι παρόντα όταν ένα τέτοιο σκάφος αναχαιτίζεται ή διασώζεται από τις αρμόδιες εθνικές αρχές.¹⁵⁸ Αντίθετα, αναθέτουν την πλοήγηση του σκάφους στους ίδιους τους μετανάστες μέσα από τον εκβιασμό και την εκμετάλλευσή τους.¹⁵⁹ Πιο συγκεκριμένα, πριν από την αναχώρηση του σκάφους, οι διακινητές συνηθίζουν να δείχνουν σε έναν από τους μετανάστες πως να οδηγήσει το σκάφος με το οποίο προορίζεται να μεταφερθεί και ο τελευταίος αναλαμβάνει αναγκαστικά τον ρόλο του «καπετάνιου».¹⁶⁰ Οι διακινητές επωφελούνται επίσης από τις υποχρεώσεις διάσωσης των κρατών και δεν αναλαμβάνουν πια μεγάλα ταξίδια αλλά αναθέτουν την πλοήγηση στους επιβαίνοντες μετανάστες και τους συμβουλεύουν να ειδοποιούν τις αρμόδιες αρχές διάσωσης όταν θα πλησιάζουν στον προορισμό τους.¹⁶¹ Η τακτική που ακολουθείται συνήθως από τις αρχές των κρατών υποδοχής όταν αναχαιτίζεται ή διασώζεται ένα πλοίο που μεταφέρει παράνομα μετανάστες είναι οι επιβαίνοντες - που έχουν μόλις βιώσει μια τραυματική εμπειρία και βρίσκονται σε προφανή σύγχυση και σημαντική ψυχολογική πίεση - να ερωτηθούν εκείνη τη στιγμή ποιος κατηύθυνε το σκάφος και να τους ζητηθεί να ταυτοποιήσουν τον οδηγό.¹⁶² Επιπλέον, δεν είναι σπάνιο οι καταθέσεις τους να λαμβάνονται χωρίς την παρουσία κάποιου επαγγελματία διερμηνέα, γεγονός που μπορεί να οδηγήσει σε ανεπαρκή μετάφραση και παρερμηνεία των δηλώσεών τους.¹⁶³

Οι μετανάστες – οδηγοί σκαφών, ενώ συναινούν να μεταφερθούν λαθραία, συνιστούν, σχεδόν αποκλειστικά, εξαναγκασμένοι συμμετέχοντες στην εγκληματική

¹⁵⁸ Supra Note 6, Gauci, J., & Mallia, P. (2016), p. 134. ; Kingsley, P. (2015, April 24). *Libya's people smugglers: inside the trade that sells refugees hopes of a better life*. The Guardian. <https://www.theguardian.com/world/2015/apr/24/libyas-people-smugglers-how-will-they-catch-us-theyll-soon-move-on> (πρόσβαση 19 Νοεμβρίου 2024).

¹⁵⁹ Σημειώνεται ότι η χρήση ατόμων χωρίς εμπειρία για να πλοηγούν τα σκάφη επαυξάνει τον κίνδυνο των επιβαίνοντων.

¹⁶⁰ Supra Note 150, IMPACT Initiatives [IMPACT] & Altai Consulting. (2017), σελ. 81.

¹⁶¹ Ibid. Αυτή είναι μια τακτική που συμφέρει οικονομικά τα εγκληματικά κυκλώματα, επειδή μειώνουν το κόστος σε καύσιμα σκαφών αλλά και σε ανθρώπινο δυναμικό αφού δεν προσλαμβάνουν πια οδηγούς. Παράλληλα, μειώνουν τις πιθανότητες σύλληψής τους από τις αρχές των κρατών υποδοχής.

¹⁶² Hänsel, V., Moloney, R., Firla, D., & Serkekanî, R. (2020). *Incarcerating the Marginalized: The Fight Against Alleged 'Smugglers' on the Greek Hotspot Islands* (Volume 07a). bordermonitoring.eu, σελ. 53. <https://www.borderline-europe.de/unsere-arbeit/stigmatisiert-inhaftiert-kriminalisiert-der-kampf-gegen-vermeintliche-schleuser-auf?l=en> (πρόσβαση 19 Νοεμβρίου 2024).

¹⁶³ Ricard-Guay, A. (2018). Criminalizing migrants who steer the dinghies in the Mediterranean: a collateral effect of migration management? *SSRN Electronic Journal*, σελ. 6. <https://doi.org/10.2139/ssrn.3195884>

δραστηριότητα υπό τον ρόλο του διακινητή.¹⁶⁴ Ο εξαναγκασμός αυτός μπορεί να αντιστοιχεί σε απειλές προς τους ίδιους τους διακινούμενους και στις οικογένειές τους, εκμετάλλευση των άθλιων συνθηκών που βιώνουν και από τις οποίες προσπαθούν να διαφύγουν και κυρίως της νομικής τους άγνοιας. Η προσφορά πλοήγησης του σκάφους συχνά παρουσιάζεται ως ένας τρόπος ανταλλάγματος για τη μεταφορά τους όταν στερούνται τους απαραίτητους οικονομικούς πόρους ή για να ξεπληρώσουν κάποιο χρέος τους προς τους εγκληματίες διακινητές. Δηλαδή, αποτελεί ένας τρόπος πληρωμής του ταξιδιού τους σε είδος (πλοήγηση του σκάφους) αντί για χρήμα. Επιπλέον, πολλές φορές οι μετανάστες παραδέχονται χωρίς ενδοιασμό ότι πλοήγησαν το αναχαιτισμένο ή διασωθέν σκάφος καθώς δεν γνωρίζουν ότι διέπραξαν κάποιο ποινικό αδίκημα, αντιθέτως, κατά την κρίση τους, προσπαθούσαν απλά να σώσουν τη ζωή των επιβαινόντων, αφού είχαν εγκαταλειφθεί από τους πραγματικούς εγκληματίες διακινητές. Έτσι λοιπόν δημιουργείται το πρόβλημα σύλληψης και ποινικοποίησης των μεταναστών, που αποτέλεσαν οδηγούς σκαφών, και η θόλωση της διάκρισής μεταξύ διακινητή και διακινούμενου.

Οι συλλήψεις μεταναστών, με τις κατηγορίες της παράνομης διακίνησης μεταναστών και εμπλοκής σε εγκληματική οργάνωση, στις οποίες έχουν προβεί διάφορα κράτη υποδοχής, μεταξύ των οποίων και η Ελλάδα, έχουν δεχθεί έντονη αντίδραση από τη διεθνή κοινότητα και κυρίως από διάφορες ΜΚΟ προάσπισης των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των μεταναστών. Η *borderline-europe* για παράδειγμα, ΜΚΟ με έδρα το Βερολίνο της Γερμανίας, δημοσίευσε το 2023 μια μελέτη ασκώντας κριτική στις ελληνικές αρχές για τη συστηματική ποινικοποίηση μεταναστών επειδή οδηγούσαν ένα σκάφος προς την Ελλάδα.¹⁶⁵ Πρόσφατο παράδειγμα, που δέχθηκε αντίστοιχες αντιδράσεις, συνιστά η άσκηση ποινικής δίωξης κατά εννέα Αιγύπτιων μεταναστών, επιζώντων του τραγικού ναυαγίου του

¹⁶⁴ Ας σημειωθεί ότι η αναγκαστική συμμετοχή των διακινητών στην εγκληματική διαδικασία δεν περιορίζεται αποκλειστικά στον ανάθεση ρόλου διακινητή, αλλά μπορεί να επεκτείνεται ή να αφορά αποκλειστικά σε καθήκοντα συντονισμού και πλαστογραφίας εγγράφων υπό πίεση.

¹⁶⁵ Winkler, J., & Mayr, L. (2023). *A Legal Vacuum: The Systematic Criminalisation of Migrants for Driving a Boat or Car to Greece*. *Borderline-Europe*. <https://extranet.greens-efa-service.eu/public/media/file/1/8433> (πρόσβαση 23 Νοεμβρίου 2024).

2023 στα ανοιχτά της Πύλου.¹⁶⁶ Οι κατηγορούμενοι, που ας σημειωθεί είχαν προφυλακιστεί, ισχυρίστηκαν ότι είναι αθώοι και ότι απλά επέβαιναν στο πλοίο με σκοπό να μεταφερθούν στην Ευρώπη. Το Τριμελές Εφετείο Κακουργημάτων Καλαμάτας έκρινε απαράδεκτη τη συζήτηση της υπόθεσης, ελλείπει δικαιοδοσίας των ελληνικών δικαστηρίων, κηρύσσοντας έτσι τους εννέα κατηγορούμενους αθώους, οι οποίοι αφέθηκαν τυπικά ελεύθεροι και συνεχίζουν να βρίσκονται σε διοικητική κράτηση όσο εκκρεμούν οι αιτήσεις ασύλου τους.¹⁶⁷ Το γεγονός όμως ότι η υπόθεση δεν εξετάστηκε κατ' ουσίαν, παρά μόνο η συζήτηση κρίθηκε απαράδεκτη για τυπικούς λόγους, δεν προσφέρει ιδιαίτερο έδαφος για την εξέταση της ανθρωπιστικής ή μη προσέγγισης των κατηγοριών τους. Υποστηρίζεται και η άποψη όμως ότι, η δίκη αυτή ήταν και μια προσπάθεια μετάθεσης της ευθύνης για την πρόκληση του ναυαγίου από το λιμενικό σώμα της χώρας στους μετανάστες που είχαν κληθεί να οδηγήσουν το σκάφος.¹⁶⁸ Αν θεωρήσουμε ότι η σύλληψη και ποινική τους δίωξη υποκινήθηκε από αντίστοιχα κίνητρα, αυτό αποτελεί άλλη μια απόδειξη των συνεχών παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των εμπλεκόμενων μεταναστών. Περισσότερο ενδιαφέρον φαίνεται να προσφέρει η υπόθεση του Αφγανού μετανάστη Akif Rasuli, ο οποίος είχε κατηγορηθεί επίσης για παράνομη διακίνηση μεταναστών στην Ελλάδα - και πρόκληση ναυαγίου - ως οδηγός ενός πλοίου που διέσχισε το Αιγαίο τον Σεπτέμβριο του 2020, στο οποίο επέβαιναν, μεταξύ

¹⁶⁶ Η ομάδα κατηγορήθηκε σύμφωνα με την ελληνική νομοθεσία για σύσταση εγκληματικής οργάνωσης, διευκόλυνση παράνομης εισόδου και πρόκληση ναυαγίου. Βλέπετε Lavelle, M., & Yeler, V. (2024, February 12). *Egyptians accused in Pylos shipwreck case deny smuggling, blame Greece: Months after the tragic disaster that killed hundreds at sea, nine accused men languishing in prison insist they are innocent*. Al Jazeera. <https://www.aljazeera.com/news/2024/2/12/egyptians-accused-of-pylos-shipwreck-deny-smuggling-charges-blame-greece> (πρόσβαση 23 Νοεμβρίου 2024).

¹⁶⁷ *Greece: Court drops migrant shipwreck charges against 'Pylos 9'*. (2024, May 22). Info Migrant. <https://www.infomigrants.net/en/post/57222/greece-court-drops-migrant-shipwreck-charges-against-pylos-9> (πρόσβαση 23 Νοεμβρίου 2024).

¹⁶⁸ Papadouka, M. E., Montagna, N., & Serrantino, G. (2024). Human smugglers or criminalised migrants? Securitarian bordering and the criminalisation of 'captains' in the Mediterranean. *Trends in Organized Crime*. <https://doi.org/10.1007/s12117-024-09553-1> ; *Greek authorities accused of yet another maritime pushback — Investigation reveals that Greek authorities knew that 'Pylos 9' were not human traffickers — UNHCR expresses concern about deaths in Aegean — UN raises concerns about identification and protection of victims of human trafficking in migration centre in Samos — Protests in refugee camps over lack of interpreters*. (2024, December 5). European Council on Refugees and Exiles [ECRE]. <https://ecre.org/greece-greek-authorities-accused-of-yet-another-maritime-pushback-%E2%80%95-investigation-reveals-that-greek-authorities-knew-that-pylos-9-were-not-human-traffickers-%E2%80%95/> (πρόσβαση 14 Δεκεμβρίου 2024).

άλλως, η κόρη του και η έγκυος σύζυγός του.¹⁶⁹ Ο Rasuli αντιμετώπισε σχεδόν τρία χρόνια άδικης φυλάκισης, αφού είχε αρχικά σε πρώτο βαθμό καταδικασθεί για το έγκλημα της παράνομης διακίνησης μεταναστών (και αθωωθεί ως προς την κατηγορία πρόκλησης ναυαγίου) με συνολική ποινή κάθειρξης 50 ετών.¹⁷⁰ Τελικά, στην δευτεροβάθμια δίκη τον Σεπτέμβριο του 2023 αθωώθηκε ομόφωνα από όλες τις κατηγορίες και του χορηγήθηκε αποζημίωση ύψους 15.920 ευρώ για το χρονικό διάστημα που παρέμεινε άδικα στη φυλακή.¹⁷¹ Πολλές είναι όμως και οι περιπτώσεις που μετανάστες έχουν τελικά καταδικαστεί ως διακινητές, με την ορθότητα των αποφάσεων των ελληνικών δικαστηρίων να αμφισβητείται έντονα από τη διεθνή κοινότητα και τους οργανισμούς προάσπισης ανθρωπίνων δικαιωμάτων.¹⁷² Στην Ιταλία το φαινόμενο έχει επίσης λάβει τέτοιες προεκτάσεις με τον όρο *scafisti* - ισοδύναμο με διακινητή παράνομων μεταναστών με βάρκα - να αποδίδεται συχνά σε μετανάστες που οδηγούν σκάφη από την Λιβύη προς την χώρα, συνήθως υπό εξαναγκασμό ή απειλή, οι οποίοι διώκονται ποινικά και τιμωρούνται ως καπετάνιοι σκαφών παράνομης διακίνησης.¹⁷³ Το διεθνές δίκαιο φαίνεται ότι δεν έχει καταφέρει στις περιπτώσεις αυτές να διασφαλίσει την ελευθερία και προστασία των μεταναστών από τις ανερχόμενες τάσεις να επωμίζονται αυτοί το βάρος ενός εγκλήματος το οποίο, μέσα από την επιμελή εφαρμογή των συμβατικών κειμένων και την εξέταση των πραγματικών συνθηκών με γνώμονα το ΔΑΔ, δεν διέπραξαν.

3.2.2. Ποινική δίωξη ανηλίκων μεταναστών

Σε παγκόσμιο επίπεδο, φαίνεται ότι υπάρχουν περιπτώσεις στις οποίες παιδιά συμμετέχουν στην διαδικασία παράνομης διακίνησης μεταναστών με κάποιες από τις παραπάνω ιδιότητες που αναλύσαμε, είτε οικειοθελώς είτε λόγω παραπλάνησης ή

¹⁶⁹ Greek Council for Refugees, OXFAM, & Save the Children. (2022). *GREECE: A two-tier refugee system* [Bi-monthly bulletin], σελ. 11. https://gcr.gr/wp-content/uploads/GCR_OXFAM_STC_BI-MONTHLY_BULLETIN_MAY_2022_new.pdf (πρόσβαση 22 Νοεμβρίου 2024) ; Smith, H. (2022, December 10). *Afghan refugee freed in Greece after two years of wrongful imprisonment*. The Guardian. <https://www.theguardian.com/global-development/2022/dec/10/afghan-refugee-freed-in-greece-after-two-years-of-wrongful-imprisonment> (πρόσβαση 23 Νοεμβρίου 2024).

¹⁷⁰ Legal Centre Lesvos. (2023, September 5). *Victory for LCL client* [Press release]. <https://legalcentresvos.org/2023/09/05/press-release-2/> (πρόσβαση 22 Νοεμβρίου 2024).

¹⁷¹ Ibid.

¹⁷² Kitsantonis, N. (2021, June). *He saved 31 people at sea. Then got a 142-year prison sentence*. The New York Times / Ekathimerini-com. <https://www.ekathimerini.com/nytimes/1163527/he-saved-31-people-at-sea-then-got-a-142-year-prison-sentence/> (πρόσβαση 22 Νοεμβρίου 2024).

¹⁷³ Supra Note 163, Ricard-Guay, A. (2018), σελ. 1.

εξαναγκασμού.¹⁷⁴ Είναι πολλά τα παραδείγματα χρησιμοποίησης ανηλίκων για την παράνομη μεταφορά μεταναστών, με τον ΔΟΜ να δίνει ιδιαίτερο βάρος στα περιστατικά όπου παιδιά από την Αίγυπτο αναλαμβάνουν την πλοήγηση σκαφών προς την Ιταλία και βρίσκονται αντιμέτωπα με το ιταλικό σύστημα δικαιοσύνης.¹⁷⁵ Η φερόμενη συμμετοχή τους στο έγκλημα της παράνομης διακίνησης μεταναστών εγείρει σημαντικά ζητήματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων για τα κράτη που προχωρούν στη σύλληψή τους. Πολλές φορές ο βαθμός εκμετάλλευσης που έχει προηγηθεί για την ανάμειξη των ανηλίκων στις επίμαχες εγκληματικές ενέργειες θέτει τα παιδιά ως θύματα εμπορίας, γεγονός που συγχέει και περιπλέκει ακόμη πιο πολύ την ορθή διαχείριση των σχετικών υποθέσεων.¹⁷⁶ Εκτιμάται ότι η στρατολόγηση ανηλίκων από τις εγκληματικές οργανώσεις οφείλεται συνήθως στην πεποίθηση ότι τα παιδιά έχουν περισσότερες πιθανότητες να διαφύγουν την ποινική δίωξη και απλώς να επιστρέψουν στο σπίτι τους.¹⁷⁷ Τα παιδιά στα οποία έχουν ανατεθεί ρόλοι διακινητών μέσω των συνήθων πρακτικών εκμετάλλευσης - απέναντι στις οποίες είναι ιδιαίτερα ευάλωτα λόγω της ηλικίας και απειρίας τους - από τους πραγματικούς εγκληματίες, δεν θα πρέπει να στιγματίζονται και να διώκονται, με βάση την ίδια συλλογιστική και τους κανόνες διεθνούς δικαίου που αναφέρθηκαν και στην σύλληψη και ποινική δίωξη των ενηλίκων μεταναστών – οδηγών σκαφών. Αντίθετα θα πρέπει να προστατεύονται και να μεταχειρίζονται με τρόπο σύμφωνο με τις «Κατευθυντήριες Γραμμές για τη δικαιοσύνη σε θέματα που αφορούν παιδιά θύματα και μάρτυρες εγκλήματος».¹⁷⁸ Επιπλέον, τα άρθρα 37 και 40 της «Σύμβασης του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού» προσφέρουν δικλίδες ασφαλείας στις περιπτώσεις

¹⁷⁴ Lelliott, J. (2018). Protecting the rights of children accused of migrant smuggling: lessons from the Australian context. *Australian Journal of Human Rights*, 24(1), 1–19. <https://doi.org/10.1080/1323238X.2018.1438032>

¹⁷⁵ International Organization for Migration [IOM]. (2016). *Egyptian Unaccompanied Migrant Children: A case study on irregular migration*, σελ. 10. https://publications.iom.int/system/files/pdf/egyptian_children.pdf (πρόσβαση 25 Νοεμβρίου 2024).

¹⁷⁶ Ειδικά σε περιοχές όπου η παιδική εργασία και εκμετάλλευση είναι διαδεδομένη, οι εργοδότες ενδέχεται να προσφέρουν δάνεια και στη συνέχεια να απειλούν και να εξαναγκάζουν τους εργαζόμενους ανήλικους να αναλάβουν τον ρόλο διακινητή ώστε να τους ξεπληρώσουν. Supra Note 174, Lelliott, J. (2018).

¹⁷⁷ Supra Note 80. Gallagher, A. T., & David, F. (2014), σελ. 569.

¹⁷⁸ UN Economic and Social Council [ECOSOC]. (2005). *UN Economic and Social Council 2005/20: Guidelines on Justice in Matters Involving Child Victims and Witnesses of Crime*, E/RES/2005/20. <https://www.un.org/en/ecosoc/docs/2005/resolution%202005-20.pdf> (πρόσβαση 25 Νοεμβρίου 2024).

που τα παιδιά βρίσκονται αντιμέτωπα με τον νόμο, και συγκεκριμένα το άρθρο 37 προβλέπει ότι, τα κράτη μέλη θα πρέπει να διασφαλίζουν ότι κανένα παιδί δεν θα υποβάλλεται σε βασανιστήρια, απάνθρωπη ή υποτιμητική μεταχείριση ή τιμωρία, δεν θα στερείται την ελευθερία του παράνομα ή αυθαίρετα, ενώ η κράτησή ή φυλάκισή του θα πρέπει να χρησιμοποιείται μόνο ως έσχατο μέσο και να είναι μικρής διάρκειας.¹⁷⁹ Γενικά, τα κράτη θα πρέπει να διασφαλίζουν ότι τα παιδιά που είναι ύποπτα, κατηγορούνται ή ακόμη και καταδικάζονται για το αδίκημα της παράνομης διακίνησης μεταναστών απολαμβάνουν το πλήρες σύνολο των προστατευτικών δικαιωμάτων που τους παρέχονται βάσει του διεθνούς δικαίου.¹⁸⁰

Δυστυχώς όμως η πράξη έχει δείξει πως τα παιδιά δεν απολαμβάνουν πάντα τέτοια ευνοϊκή μεταχείριση από τις αρμόδιες αρχές και τα δικαστήρια. Σε πολλές περιπτώσεις, οι ανήλικοι συλλαμβάνονται από τις κρατικές αρχές και, υπό την κατηγορία του διακινητή, υποβάλλονται σε παρατεταμένες περιόδους κράτησης ή φυλάκισης σε σωφρονιστικά ιδρύματα ανηλίκων, αναγκάζονται να καταβάλλουν υπέρογκα πρόστιμα και γενικά μεταχειρίζονται με τρόπο ασυμβίβαστο με τα ανθρώπινα δικαιώματά τους.¹⁸¹ Στην πόλη της Ραγκούσα στη Σικελία για παράδειγμα, υπολογίζεται ότι το 2016 συνελήφθησαν από τις αρμόδιες αρχές 29 ανήλικοι με την κατηγορία του διακινητή – οδηγού βάρκας (scafisti).¹⁸²

¹⁷⁹ Supra Note 67, Convention on the Rights of the Child. Article 37: “States parties shall ensure that: (a) No child shall be subjected to torture or other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment. Neither capital punishment nor life imprisonment without possibility of release shall be imposed for offences committed by persons below eighteen years of age; (b) No child shall be deprived of his or her liberty unlawfully or arbitrarily. The arrest, detention or imprisonment of a child shall be in conformity with the law and shall be used only as a measure of last resort and for the shortest appropriate period of time; (c) Every child deprived of liberty shall be treated with humanity and respect for the inherent dignity of the human person, and in a manner which takes into account the needs of persons of his or her age. In particular, every child deprived of liberty shall be separated from adults unless it is considered in the child's best interest not to do so and shall have the right to maintain contact with his or her family through correspondence and visits, save in exceptional circumstances; (d) Every child deprived of his or her liberty shall have the right to prompt access to legal and other appropriate assistance, as well as the right to challenge the legality of the deprivation of his or her liberty before a court or other competent, independent and impartial authority, and to a prompt decision on any such action.”

¹⁸⁰ Supra Note 174, Lelliott, J. (2018).

¹⁸¹ Economou, M. (2016). *Inside Greece's juvenile prisons*. Al Jazeera. [\(http://www.aljazeera.com/blogs/europe/2016/09/greece-juvenile-prisons-160921093814339.html\(open in a new window\)\)](http://www.aljazeera.com/blogs/europe/2016/09/greece-juvenile-prisons-160921093814339.html(open in a new window)) (πρόσβαση 25 Νοεμβρίου 2024).

¹⁸² Supra Note 163, Ricard-Guay, A. (2018), σελ. 5.

Παράλληλα, τα παιδιά που κατηγορούνται ως εγκληματίες κινδυνεύουν να αντιμετωπιστούν ποινικά ως ενήλικες λόγω λανθασμένων και υποκειμενικών αξιολογήσεων της ηλικίας τους μέσω ανακριβών και αναξιόπιστων ιατρικών μεθόδων προσδιορισμού.¹⁸³ Η ΜΚΟ Picum, σε έρευνά της σχετικά με την ποινικοποίηση μεταναστών στην ΕΕ το 2023, σημείωσε ότι τουλάχιστον επτά περιπτώσεις αφορούσαν ανήλικους κατά τον χρόνο της σύλληψής τους.¹⁸⁴ Στην έρευνα αυτή γίνεται αναφορά, μεταξύ άλλων, της εκκρεμής υπόθεσης των Bangura και Ousaineu, που είχαν συλληφθεί όταν ήταν ανήλικοι αλλά δικάσθηκαν ως ενήλικοι στην Ιταλία, λόγω λανθασμένης αξιολόγησης και προσδιορισμού της ηλικίας τους.¹⁸⁵ Όσον αφορά περιστατικά σύλληψης και ποινικής δίωξης ανηλίκων μεταναστών από την Ελλάδα, χαρακτηριστική είναι η περίπτωση του 15χρονου Μ., ο οποίος συνελήφθη το Νοέμβριο του 2022 κατά την άφιξή του στη χώρα και κατηγορήθηκε ως διακινητής μεταναστών μαζί με τον πατέρα του, ο οποίος ας σημειωθεί, έχει καταδικασθεί σε 280 χρόνια κάθειρξης, μετά από μείωση της ακόμη πιο εξωφρενικά μακρόχρονης αρχικής ποινής του, ποινή με την οποία απειλείται και ο ανήλικος κατηγορούμενος.¹⁸⁶

Ακόμη λοιπόν και οι ανήλικοι μετανάστες, παρά το γεγονός ότι απολαμβάνουν ένα ακόμη πιο ευρύ προστατευτικό πλαίσιο λόγω της εύπλαστης ηλικίας τους και επομένως της ευάλωτης θέσης τους, κινδυνεύουν να κατηγορηθούν και να καταδικαστούν για το έγκλημα της παράνομης διακίνησης μεταναστών. Το γεγονός

¹⁸³ Είναι απαραίτητο τα κράτη που συλλαμβάνουν παιδιά ως διακινητές να προσδιορίζουν σωστά και με ακρίβεια την ηλικία τους, και σε περίπτωση αμφισβήτησης να κινούνται με την ευνοϊκότερη προς τους κατηγορούμενους αξιολόγηση. ; Lindsay, F. (2024, October 30). *Children prosecuted as adult 'smugglers' in UK, Italy, Greece: Governments are locking teenagers up in a bid to catch smugglers – and failing vulnerable kids in the process.* openDemocracy. <https://www.opendemocracy.net/en/beyond-trafficking-and-slavery/children-prosecuted-as-adult-smugglers-in-uk-italy-greece-migration-borders/> (πρόσβαση 25 Νοεμβρίου 2024) ; Knaus, C. & Doherty, B. (2022, April 26). *Indonesian children jailed in Australia as adult people smugglers win court battle to clear their names.* The Guardian. <https://www.theguardian.com/australia-news/2022/apr/26/indonesian-children-jailed-in-australia-as-adult-people-smugglers-win-court-battle-to-clear-their-names> (πρόσβαση 25 Νοεμβρίου 2024).

¹⁸⁴ Carta, S., & Gionco, M. (2024). Cases of criminalisation of migration and solidarity in the EU in 2023. In M. LeVoy (Ed.), *Platform for International Cooperation on Undocumented Migrants (PICUM)*, σελ. 14. <https://picum.org/wp-content/uploads/2024/04/Cases-of-criminalisation-of-migration-and-solidarity-in-the-EU-in-2023.pdf> (πρόσβαση 25 Νοεμβρίου 2024).

¹⁸⁵ Ibid. ; Ferrara, C., & Gennaro, A. (2022, September 13). *Minors indicted for human trafficking.* Borderline Sicilia. <https://www.borderlinesicilia.it/en/uncategorised/minors-indicted-for-human-trafficking/> (πρόσβαση 25 Νοεμβρίου 2024).

¹⁸⁶ Community Peacemaker Teams [CPT]. (2024, February 26). *Crete: 16-year-old faces 4670 years in prison for smuggling* [Press release]. <https://cpt.org/2024/02/26/crete-16-year-old-faces-4670-years-in-prison-for-smuggling> (πρόσβαση 25 Νοεμβρίου 2024).

αυτό αποτελεί προφανή αδυναμία του διεθνούς δικαίου να διασφαλίσει αποτελεσματικά τα ανθρώπινα δικαιώματα των ανήλικων μεταναστών και να τους προφυλάξει από τις κρατικές πολιτικές, που τείνουν να συγκεντρώνουν τις προσπάθειες καταπολέμησης του εγκλήματος στην απόδοση ευθυνών στον τελευταίο τροχό της αμάξης χωρίς να συνυπολογίζουν τις ιδιόμορφες περιστάσεις που αναγκάζουν τους ανήλικους να οδηγήσουν ένα σκάφος και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους που χρήζουν επιμελέστερης προστασίας τους.

3.2.3. Ποινικοποίηση αλληλεγγύης¹⁸⁷

Οι μετανάστες δεν είναι οι μοναδικοί παράγοντες που κινδυνεύουν να κατηγορηθούν για το έγκλημα της παράνομης διακίνησης μεταναστών στη θέση των πραγματικά ευθυνόμενων. Απλοί οδηγοί σκαφών που προσφέρουν βοήθεια στη θάλασσα όταν γίνονται μάρτυρες περιστατικών όπου κινδυνεύουν ζωές, ακτιβιστές ή μέλη ανθρωπιστικών οργανώσεων έχουν επίσης κατηγορηθεί για παράνομη διακίνηση μεταναστών.¹⁸⁸ Σε γενικό πλαίσιο, οι σχετικές ανθρωπιστικές ενέργειες αφορούν κάθε μέτρο που αποβλέπει στη διάσωση και προστασία της ζωής και της υγείας των μεταναστών. Επισημαίνεται ότι ακόμη κι αν στις περιπτώσεις ποινικοποίησης της αλληλεγγύης δεν βρίσκονται στο «στόχαστρο» οι ίδιοι οι μετανάστες, η ποινικοποίηση της ανθρωπιστικής βοήθειας έχει άμεσο αντίκτυπο για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων τους, καθώς αυξάνει τους απειλούμενους κινδύνους που αντιμετωπίζουν γενικά και ειδικά στη θάλασσα. Γι' αυτό ακριβώς κρίνεται απαραίτητη και η εξέταση αυτής της διάστασης του προβλήματος επειδή συνδέεται άρρηκτα με την ανάγκη προστασίας των δικαιωμάτων των μεταναστών υπό το πρίσμα του διεθνούς δικαίου ενόψει των σύγχρονων τακτικών και τάσεων.

¹⁸⁷ Ο όρος «ποινικοποίηση», στο πλαίσιο αυτό, αναφέρεται στο να μετατρέπεται η παροχή ανθρωπιστικής ή άλλης βοήθειας σε ένα συγκεκριμένο έγκλημα σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία ή στην εφαρμογή ποινικών κυρώσεων σε άτομα που συμμετέχουν σε αυτές τις δράσεις βάσει άλλης νομικής βάσης. Βλέπετε International Commission of Jurists [ICJ]. (2022). *Criminalization of humanitarian and other support and assistance to migrants and the defence of their human rights in the EU*, σελ. 2. <https://www.icj.org/wp-content/uploads/2022/04/Criminalization-paper-22-04-2022.pdf> (πρόσβαση 26 Νοεμβρίου 2024).

¹⁸⁸ Council of Europe. (2021). *A distress call for human rights: The widening gap in migrant protection in the Mediterranean*, σελ. 20-22. <https://rm.coe.int/a-distress-call-for-human-rights-the-widening-gap-in-migrant-protectio/1680a1abcd> (πρόσβαση 26 Νοεμβρίου 2024).

Όπως επισημάναμε και στην ενότητα αναφορικά με το νομικό πλαίσιο αντιμετώπισης του εγκλήματος, ο ορισμός που προβλέπει το Πρωτόκολλο εξαιρεί από την έννοια της παράνομης διακίνησης μεταναστών ενέργειες που δεν επιδιώκουν οικονομικό ή άλλο υλικό όφελος. Η έννοια του κρινόμενου εγκλήματος δηλαδή δημιουργεί την πεποίθηση ότι το Πρωτόκολλο δεν είχε πρόθεση να ποινικοποιήσει τις δραστηριότητες ομάδων υποστήριξης, όπως οι ΜΚΟ.¹⁸⁹ Παρόλα αυτά, το Πρωτόκολλο φαίνεται να μην απαγορεύει ρητά στα κράτη να ποινικοποιούν, σύμφωνα με την εθνική τους νομοθεσία, πράξεις ανθρωπιστικής βοήθειας, ακόμη και αν δεν γίνονται για κέρδος και δεν υπάγονται στον ορισμό του προβλεπόμενου από αυτό εγκλήματος.¹⁹⁰ Φαίνεται λοιπόν ότι δημιουργείται μια αντίφαση και ένα κενό δικαίου που δημιουργεί σημαντικά πρακτικά προβλήματα. Αξίζει να αναφέρουμε επίσης ότι, όσον αφορά την πλειοψηφία των κρατών μελών της ΕΕ, και η «Σύμβαση εφαρμογής της Συμφωνίας Σένγκεν» επισημαίνει ότι, τα κράτη πρέπει να θεσπίζουν κατάλληλες κυρώσεις κατά των ατόμων που βοηθούν μετανάστες να εισέλθουν παράνομα στο έδαφος τους, μόνο εφόσον οι ενέργειες αυτές διενεργήθηκαν για οικονομικό όφελος.¹⁹¹

Στην πράξη φαίνεται ότι, τα κράτη υποδοχής παράνομα διακινούμενων μεταναστών έχουν υιοθετήσει μια στάση καχυποψίας απέναντι στις ενέργειες των ΜΚΟ, μια γενικότερη αντίληψη δηλαδή ότι οι επιχειρήσεις αλληλεγγύης στοχεύουν στην παράκαμψη των κανόνων μετανάστευσης και ως εκ τούτου πρέπει να απειλούνται με κυρώσεις.¹⁹² Η Ειδική Εισηγήτρια του ΟΗΕ για την κατάσταση των υπερασπιστών των ανθρωπίνων δικαιωμάτων κα Mary Lawlor, μετά από επίσκεψή

¹⁸⁹ UN. Ad Hoc Committee on the Elaboration of a Convention against Transnational Organized Crime. (2000). *Report of the Ad Hoc Committee on the Elaboration of a Convention against Transnational Organized Crime on the work of its 1st to 11th sessions : Interpretative notes for the official records (travaux préparatoires) of the negotiation of the United Nations Convention against Transnational Organized Crime and the Protocols thereto (A/55/383/Add.1)*. παρ. 88-89. <https://digitallibrary.un.org/record/426818?v=pdf> (πρόσβαση 26 Νοεμβρίου 2024).

¹⁹⁰ Supra Note 104, Schloenhardt, A. (2021), σελ. 543.

¹⁹¹ Convention implementing the Schengen Agreement of 14 June 1985 between the Governments of the States of the Benelux Economic Union, the Federal Republic of Germany and the French Republic on the gradual abolition of checks at their common borders (2000), Article 27 par. 1: *“The Contracting Parties undertake to impose appropriate penalties on any person who, for financial gain, assists or tries to assist an alien to enter or reside within the territory of one of the Contracting Parties in breach of that Contracting Party's laws on the entry and residence of aliens...”*. [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:42000A0922\(02\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:42000A0922(02))

¹⁹² Supra Note 157, Mentasti, G. (2022), σελ. 510.

της στην Ελλάδα το 2022 δήλωσε ότι, από το έτος 2019 οι υπερασπιστές των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και οι ΜΚΟ που εργάζονται στον τομέα της μετανάστευσης στην Ελλάδα αναφέρουν ένα όλο και πιο εχθρικό περιβάλλον για τη δουλειά τους και έχουν αντιμετωπίσει ποινικές διώξεις για τις εργασίες τους.¹⁹³ Η σύλληψη και η προφυλάκιση διάρκειας 106 ημερών των εθελοντών Seán Binder και Sarah Mardini μεταξύ άλλων, δημιούργησε επίσης σοβαρές αντιδράσεις από διεθνείς ΜΚΟ όπως η «Διεθνής Επιτροπή Νομικών» και το «Παρατηρητήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων», που έχουν ζητήσει από την Ελλάδα να σταματήσει να ποινικοποιεί την ανθρωπιστική υποστήριξη σε μετανάστες και πρόσφυγες.¹⁹⁴

Η τακτική ποινικοποίησης των επιχειρήσεων διάσωσης είναι χαρακτηριστικό και της ιταλικής πολιτικής κατά της παράνομης διακίνησης μεταναστών. Πρόσφατο νομολογιακό παράδειγμα ποινικοποίησης αλληλεγγύης αποτελεί η σύλληψη της Carola Rackete - οδηγό του σκάφους διάσωσης Sea-Watch 3 - από τις ιταλικές αρχές τον Ιούνιο του 2019 για την αποβίβαση του σκάφους αυτού στο λιμάνι της Λαμπεντούζα της Ιταλίας χωρίς άδεια.¹⁹⁵ Πιο συγκεκριμένα, η διάσωση 53 ατόμων έλαβε χώρα σε διεθνή ύδατα, 35 ναυτικά μίλια από τις ακτές της Λιβύης, κατόπιν της οποίας η καπετάνιος Rackete αρνήθηκε να μεταφέρει τους διασωθέντες πίσω στη Λιβύη αλλά κατευθύνθηκε προς το κοντινό και ασφαλές λιμάνι της Λαμπεντούζα.¹⁹⁶ Η κατηγορούμενη αφέθηκε τελικά ελεύθερη μετά από απόφαση του πρωτοβάθμιου δικαστηρίου. Στην απόφασή του επί της υπόθεσης, το Δικαστήριο του Αγκριτζέντο, επικαλούμενο την αρχή του διεθνούς δικαίου περί παροχής βοήθειας και διάσωσης προσώπων στη θάλασσα, που κατοχυρώνεται στο άρθρο 98 της ΣΔΘ98 και στις Συμβάσεις SOLAS και SAR έκρινε την κατηγορούμενη αθώα, εκτιμώντας ότι ενήργησε

¹⁹³ UN General Assembly, Human Rights Council Fifty-second session. (2023). *Visit to Greece: Report of the Special Rapporteur on the situation of human rights defenders, Mary Lawlor*, παρ. 65, 76. <https://documents.un.org/doc/undoc/gen/g23/018/92/pdf/g2301892.pdf> (πρόσβαση 26 Νοεμβρίου 2024).

¹⁹⁴ *Greece: Criminalization of humanitarian support to migrants and refugees must end*. (2023, January 10). International Commission of Jurists [ICJ]. <https://www.icj.org/greece-criminalization-of-humanitarian-support-to-migrants-and-refugees-must-end/> (πρόσβαση 27 Νοεμβρίου 2024).

¹⁹⁵ Παρόλο που επιτράπη σε αρκετούς επιβάτες να αποβιβαστούν για ιατρική περίθαλψη, ο τότε υπουργός Εσωτερικών της Ιταλίας Matteo Salvini αρνήθηκε να επιτρέψει στους υπόλοιπους 40 να εισέλθουν στο ιταλικό έδαφος μέχρι να δεσμευτούν άλλες χώρες της ΕΕ ότι θα τους δεχτούν.

¹⁹⁶ *Sued for saving people*. (n.d.). Sea-Watch Legal Aid. <https://swla.eu/en/project/sea-watch-3-seized-lampedusa-carola-rackete/> (πρόσβαση 27 Νοεμβρίου 2024).

βάσει καθήκοντος που επιβάλλεται από το κράτος δικαίου.¹⁹⁷ Η απόφαση υπογράμμισε επίσης ότι η αρχή της κυριαρχίας των κρατών θα πρέπει να συνάδει με τα όρια που απορρέουν από το εθιμικό δίκαιο και τις διεθνείς συνθήκες.¹⁹⁸ Παρά την αθωωτική απόφαση του πρώτου βαθμού, η Εισαγγελία άσκησε έφεση, αλλά τον Φεβρουάριο του 2020, το Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο της Ιταλίας επιβεβαίωσε πλήρως την αθώωση της Rackete. Σημειώνεται ότι, η κα Lawlor είχε τοποθετηθεί και για το ανωτέρω περιστατικό, εκφράζοντας την άποψή της ότι η κατηγορούμενη είναι υπερασπίστρια των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και όχι εγκληματίας, επαναλαμβάνοντας ότι υπάρχει ένας στιγματισμός για το έργο σχετικών ακτιβιστών και οργανισμών.¹⁹⁹ Άλλο ένα περιστατικό για το οποίο η ιταλική κυβέρνηση έλαβε επίσης ισχυρές επικρίσεις από τη διεθνή κοινότητα είναι η απαγγελία κατηγοριών σε μέλη του πληρώματος της αποστολής *Iuventa*, τα οποία κατά την διάρκεια του 2016 διέσωσαν περισσότερους από 14.000 μετανάστες σε κίνδυνο στη Μεσόγειο θάλασσα.²⁰⁰ Και στην περίπτωση αυτή, οι κατηγορούμενοι κηρύχθηκαν αθώοι τον Απρίλιο του 2024 από το δικαστήριο του Τράπανι.²⁰¹ Είναι γεγονός ότι, παρά τις πολλαπλές κατηγορίες και δίκες εις βάρος των ΜΚΟ και των μελών τους, είναι σπάνιο αυτές να καταλήξουν σε καταδικαστικές αποφάσεις, τεκμηριώνοντας πως, παρά το φαύλο κύκλο που δημιουργούν οι εσωτερικές νομοθεσίες, το διεθνές δίκαιο και τα δικαστήρια συνεχίζουν να αναγνωρίζουν ως νόμιμες τις δραστηριότητες αλληλεγγύης και ανθρωπιστικής βοήθειας.²⁰²

¹⁹⁷ United Nations on Drug and Crime [UNODC], Case Law Database (SHERLOC). *Carola Rackete/Sea Watch Case*. https://sherloc.unodc.org/cld/case-law-doc/migrantsmugglingcrimetype/ita/2019/carola_racketesea_watch_case.html (πρόσβαση 28 Νοεμβρίου 2024).

¹⁹⁸ Ibid.

¹⁹⁹ United Nations Human Rights Office of the High Commissioner. (2020, October 8). *Italy: UN expert condemns 'criminalization' of those saving lives in the Mediterranean* [Press release]. <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2020/10/italy-un-expert-condemns-criminalization-those-saving-lives-mediterranean?LangID=E&NewsID=26361> (πρόσβαση 28 Νοεμβρίου 2024).

²⁰⁰ *Acquittal for Iuventa sea rescuers*. (n.d). European Center for Constitutional and Human Rights [ECCHR]. <https://www.ecchr.eu/en/case/sea-rescuers-under-attack-iuventa-crew-criminalized-by-italian-government/> (πρόσβαση 28 Νοεμβρίου 2024).

²⁰¹ Ibid.

²⁰² Supra Note 157, Mentasti, G. (2022), σελ. 525. ; Η έκδοση αθωωτικών αποφάσεων δεν αναιρεί το γεγονός όμως ότι οι κατηγορούμενοι ακτιβιστές και εθελοντικές υποβάλλονται σε ψυχοφθόρες δικαστικές διαδικασίες που ενδέχεται να διαρκέσουν και χρόνια, ειδικά στις περιπτώσεις που όπως είδαμε η δίκη δεν τελειώνει με την έκδοση απόφαση στον πρώτο βαθμό.

Ο ρόλος των ανθρωπιστικών οργανώσεων είναι αναντίρρητα ιδιαίτερα σημαντικός, ειδικά σε ένα πλαίσιο όπου παρατηρούνται, όπως εξετάσαμε ανωτέρω, συνεχείς και επιζήμιες παραβιάσεις του διεθνούς δικαίου. Πέρα από την υποστήριξη και παροχή βοήθειας στους διακινούμενους μετανάστες, συμβάλλουν και στην έμπρακτη προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων τους και ασκούν πίεση στις κρατικές αρχές και στα διεθνή όργανα για την προάσπιση της δικαιοσύνης.²⁰³ Όταν μέλη ανθρωπιστικών οργανώσεων ή η ίδια η πρακτική της αλληλεγγύης αντιμετωπίζεται ως έγκλημα, γίνεται κατανοητό ότι το φαινόμενο της παράνομης διακίνησης μεταναστών υστερεί σημαντικά από άποψη ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Επιβεβαιώνει ακόμη ότι οι πρακτικές καταπολέμησης του εγκλήματος αυτού καταδεικνύουν μια διάσπαρτη προσπάθεια απονομής ευθύνης χωρίς να λαμβάνουν υπόψη την πραγματική πηγή του προβλήματος και τον βαθμό που υπονομεύουν την ελευθερία και αξιοπρέπεια των εμπλεκόμενων μεταναστών και υποστηρικτών τους. Και στο σημείο αυτό σημειώνεται επομένως ανεπάρκεια του διεθνούς δικαίου να ανταπεξέλθει πλήρως στις σύγχρονες τάσεις και πολιτικές και να προστατεύσει τα ανθρώπινα δικαιώματα των εμπλεκόμενων.

3.3. Πρόταση ένταξης συγκεκριμένου πλαισίου για τον χαρακτηρισμό προσώπων ως διακινητών και περιστατικά σύλληψής τους

Τα παραπάνω περιστατικά ποινικοποίησης μεταναστών δημιουργούν ανησυχίες ως προς την εφαρμογή των κανόνων του διεθνούς δικαίου και την κατανόηση των χαρακτηριστικών των εμπλεκόμενων στο έγκλημα της παράνομης διακίνησης μεταναστών. Διερωτάται κανείς αν οι αρχές επιβολής νόμων και τα δικαιοδοτικά όργανα αντιλαμβάνονται τον ρόλο και τα στοιχεία του απαρτίζουν την έννοια του διακινητή ή αν υπάρχει μια τάση ποινικοποίησης του ίδιου του φαινομένου της μετανάστευσης.²⁰⁴ Επιπρόσθετα, φαίνεται να υπάρχει ένα κενό στα

²⁰³ Supra Note 187, ICJ. (2022), σελ. 3.

²⁰⁴ Έχει επικρατήσει μάλιστα τα τελευταία χρόνια ο όρος «crimmigration», που αποτελεί την συγχώνευση του ποινικού δικαίου και του μεταναστευτικού δικαίου, προβλέποντας περιοριστικά μέτρα κατά των παράτυπων/παράνομων μεταναστών και γενικότερα των ατόμων που κατηγορούνται για διευκόλυνση της παράτυπης μετανάστευσης. Βλέπετε Supra Note 168, Papadouka, M. E., Montagna, N., & Serrantino, G. (2024). Human smugglers or criminalised migrants? Securitization bordering and the criminalisation of 'captains' in the Mediterranean. *Trends in Organized Crime*. <https://doi.org/10.1007/s12117-024-09553-1>

διεθνή (και ευρωπαϊκά) συμβατικά κείμενα για τη διαχείριση περιστάσεων μεταναστών που ταυτόχρονα φέρονται να διευκολύνουν την παράνομη διακίνηση μεταναστών.²⁰⁵ Είναι απαραίτητο λοιπόν να διαμορφωθεί ένα ενιαίο νομικό πλαίσιο με ανθρωπιστικό υπόβαθρο, το οποίο θα γίνεται κατανοητό και θα εφαρμόζεται από όλα τα κράτη, σύμφωνα με το οποίο να διασαφηνίζεται και να αποδίδεται ένας σαφής ορισμός της έννοιας του διακινητή. Θα πρέπει επίσης στον ορισμό αυτό να γίνεται διάκριση μεταξύ των πραγματικών εγκληματιών και των άβουλων, τυχαίων και μη συνδεόμενων με τα εγκληματικά δίκτυα οδηγών σκαφών, με ρητή εξαίρεση της ποινικής δίωξης και τιμωρίας των διακινούμενων αυτών μεταναστών, ειδικά λαμβανομένων υπόψη καταστάσεων αναγκαστικής στρατολόγησης δια της βίας ή απειλών.

Η στόχευση μεμονωμένων μεταναστών δεν συνιστά βιώσιμη και ουσιαστική λύση για την καταπολέμηση του εγκλήματος της παράνομης διακίνησης μεταναστών, αλλά αντιθέτως δημιουργεί ένα περιβάλλον όπου οι τελευταίοι και αμέτοχοι παράγοντες ενός προβλήματος θυσιάζονται στο όνομα της αντιμετώπισής του και της κρατικής ασφάλειας.²⁰⁶ Πρέπει επομένως να δοθεί προτεραιότητα στην αναζήτηση, τον εντοπισμό και την καταδίκη των διακινητών υψηλού επιπέδου, που βρίσκονται στην κορυφή της αλυσίδας των εγκληματικών κυκλωμάτων, και η ποινική δικαιοσύνη να μην αναλώνεται μόνο στα τελευταία μέλη της διαδικασίας, που συχνά αποτελούν απλώς θύματα αυτής. Οι υπόλοιποι παράγοντες του κυκλώματος, που βρίσκονται σε κατώτερες βαθμίδες και διώκονται πιο συχνά, μπορούν να αντικατασταθούν πολύ εύκολα και γρήγορα χωρίς καμία πραγματική επίπτωση στην εγκληματική επιχείρηση.²⁰⁷ Η προσέγγιση της μετάθεσης ευθυνών στους ίδιους του μετανάστες για την καταπολέμηση της παράνομης διακίνησης μεταναστών έχει οδηγήσει σε πολλαπλές παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων των μεταναστών και μάλιστα μελών ακόμη πιο ευάλωτων ομάδων, όπως τα παιδιά.

Έχουν σημειωθεί και περιπτώσεις όμως που η δικαιοσύνη έχει στραφεί πράγματι κατά των εγκληματιών διακινητών και έχει αποδείξει ότι μπορεί να

²⁰⁵ Supra Note 163, Ricard-Guay, A. (2018), σελ. 3.

²⁰⁶ Ibid, σελ. 12.

²⁰⁷ Supra Note 3, UNODC (2011), σελ. 46.

εντοπίσει και να τιμωρήσει τους επικεφαλής των οργανωμένων κυκλωμάτων. Όταν η ταυτότητα ορισμένων διακινητών γίνεται γνωστή στις εθνικές και διεθνείς αρχές, θα πρέπει αυτοί να καταδιώκονται εκτενώς, ειδικά αν θεωρούνται διακινητές υψηλού προφίλ. Παρά τις δυσκολίες ανεύρεσης των αρχηγών των συμμοριών διακίνησης και των άμεσων συνεργών τους, μέσα από τη διεθνή συνεργασία των κρατικών αρχών των ενδιαφερόμενων περιοχών έχουν σημειωθεί αξιόλογα ποσοστά επιτυχίας. Για παράδειγμα, τον Σεπτέμβριο του 2024, οι βουλγαρικές αρχές σε συνεργασία με την Ευρωπόλ και τις ελληνικές και ρουμανικές αρχές ξεσκέπασαν ένα κύκλωμα διακίνησης και συνέλαβαν οκτώ δράστες μεταξύ των οποίων και ένα «στόχο υψηλής σημασίας», οι οποίοι μετέφεραν παράνομα μετανάστες προς τη χώρα.²⁰⁸ Ένα ακόμη, επίσης πρόσφατο, παράδειγμα αποτελεί η σύλληψη του Barzan Majeed στο Ιράκ, ενός περιβόητου διακινητή, ο οποίος φέρεται να ήταν επικεφαλής ενός κυκλώματος διακίνησης μεταναστών προς το Ηνωμένο Βασίλειο κυρίως μέσα από τον πορθμό της Μάγχης μεταξύ των ετών 2016-2021.²⁰⁹ Οι διακινητές πολλές φορές περιγράφουν τους εαυτούς τους ως απλούς παρόχους υπηρεσιών και όχι ως εγκληματίες όπως τεκμηριώνεται από τις τοποθετήσεις του Majeed αλλά και από διάφορες ακαδημαϊκές μελέτες.²¹⁰

3.4. Προβληματισμοί

Η στόχευση των μεταναστών ως εγκληματιών φαίνεται να αποτελεί μια εύκολη λύση απόδοσης ευθυνών σε άτομα που βρίσκονται ήδη υπό τον κρατικό

²⁰⁸ Φαίνεται ότι ήταν υπεύθυνοι για τουλάχιστον 15 περιστατικά παράνομης διακίνησης μεταναστών και μεταφορά πάνω από 700 ατόμων προς την ΕΕ. Βλέπετε European Union Agency for Law Enforcement Cooperation [Europol]. (2024, September 20). *8 arrested for smuggling migrants across the Turkish-Bulgarian border: Bulgarian authorities detected over 700 migrants smuggled by this criminal network* [Press release]. <https://www.europol.europa.eu/media-press/newsroom/news/8-arrested-for-smuggling-migrants-across-turkish-bulgarian-border#empact> (πρόσβαση 29 Νοεμβρίου 2024).

²⁰⁹ Είχε προηγηθεί η σύλληψη και καταδίκη 26 μελών της εγκληματικής οργάνωσης στην οποία ενεργούσε από τα δικαστήρια του ΗΒ, Γαλλίας και Βελγίου μετά από μια διετή διεθνή αστυνομική έρευνα. Ο Majeed είχε κατορθώσει να αποφύγει την σύλληψή του. Βλέπετε Mitchell, S. (2024, May 13). *Migrant-smuggler arrested after BBC investigation*. BBC News. <https://www.bbc.com/news/articles/c6pyyqep831o> (πρόσβαση 29 Νοεμβρίου 2024).

²¹⁰ İçli, T. G., Sever, H., & Sever, M. (2015). A survey study on the profile of human smugglers in Turkey. *Advances in Applied Sociology*, 05(01), 1–12. <https://doi.org/10.4236/aasoci.2015.51001> ; Staring, R. (2003). Smuggling Aliens Toward the Netherlands: the Role of Human Smugglers and Transnational Networks. In: Siegel, D., van de Bunt, H., Zaitch, D. (eds) *Global Organized Crime. Studies of Organized Crime*, vol 3. Springer, Dordrecht. https://doi.org/10.1007/978-94-007-0985-0_12

έλεγχο και δεν απαιτείται περαιτέρω προσπάθεια, έρευνα, συντονισμός και χρηματοδότηση. Επιπλέον, η σύλληψη και ποινική δίωξη μεταναστών και η ποινικοποίηση φορέων ανθρωπιστικής βοήθειας δείχνει και πάλι την γενική τάση ιεράρχησης της διαφύλαξης της κρατικής ασφάλειας και ακεραιότητας με κάθε τρόπο, έναντι της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των μεταναστών. Σημειώνεται επίσης ότι, τα μέτρα που λαμβάνονται σχετικά με την αντιμετώπιση του ενδιαφερόμενου εγκλήματος είναι κατά βάση κατασταλτικά και όχι προληπτικά, γεγονός που αφήνει σημαντικό περιθώριο στους διακινητές να λειτουργούν ανεμπόδιστα. Επιπλέον, η απουσία ή η ανεπάρκεια των εθνικών νομοθεσιών για την αντιμετώπιση του προβλήματος σε πολλά μέρη του κόσμου δυσχεραίνει την ποινική τους δίωξη.²¹¹

Κρίνεται απαραίτητο, μόλις αναγνωριστεί ένα σκάφος ως εργαλείο για παράνομη διακίνηση μεταναστών να κινείται άμεση, εκτενής και διεξοδική έρευνα ώστε να διαγνωσθεί η πηγή της εγκληματικής οργάνωσης και οι ευθυνόμενοι εγκληματίες. Αν εφαρμοστεί μια τέτοια απευθείας μέθοδος, παράλληλα με τα λοιπά μέτρα των κρατικών αρχών και διεθνών οργανισμών, τότε ο κίνδυνος να δίωξης και τιμωρίας των μεταναστών που (έτυχε να) οδηγούν ένα τέτοιο σκάφος θα μειωθεί σημαντικά αφού το κέντρο βάρος θα μετατεθεί στους αρχηγούς των κυκλωμάτων όπως και θα έπρεπε. Στην πράξη όμως αυτή η πρόταση λύσης παρουσιάζει σημαντικούς κινδύνους. Αρχικά, έχοντας ήδη εξετάσει ότι το ζήτημα της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των διακινούμενων μεταναστών είναι υψίστης σημασίας, ελλοχεύει ο κίνδυνος οι επιβαίνοντες μετανάστες να υποβάλλονται σε επιχειρήσεις ανάκρισης με σκοπό την υπόδειξη και αναγνώριση των προσώπων που ήρθαν σε επαφή και είναι αναμεμειγμένα στα εγκληματικά κυκλώματα. Ταυτόχρονα, οι μετανάστες για να γλιτώσουν την σύλληψή τους ή την ενδεχόμενη κακομεταχείριση τους είναι πιθανό να χάνουν την αξιοπιστία τους και ακόμη πιο σημαντικό, να κινδυνεύουν από τους εγκληματίες διακινητές, εφόσον αποκαλυφθεί ότι τους κατέδωσαν, ειδικά στις πολύ συχνές περιπτώσεις που βρεθούν και πάλι στην πατρίδα τους μετά από επιχειρήσεις επαναπροώθησης. Συνεπώς, είναι προφανές ότι καμία

²¹¹ United Nations Office on Drugs and Crime [UNODC]. *Smuggling of migrants: the harsh search for a better life*. <https://www.unodc.org/toc/en/crimes/migrant-smuggling.html> (πρόσβαση 30 Νοεμβρίου 2024).

επιχείρηση έρευνας δεν πρέπει να υποβαθμίζει τα δικαιώματα των μεταναστών με κανένα τρόπο.

Με βάση τα όσα αναλύθηκαν στο κεφάλαιο αυτό, εκτιμάται ότι οι ενέργειες των κρατών να διώκουν ποινικά ολοένα και περισσότερο τους ίδιους τους μετανάστες και να ποινικοποιούν τις επιχειρήσεις αλληλεγγύης υπογραμμίζουν τις ανεπάρκειες των υφιστάμενων διεθνών πλαισίων για την αντιμετώπιση της περίπλοκης πραγματικότητας της παράνομης διακίνησης μεταναστών και τις συστημικές αδυναμίες ως προς την πρακτική επιβολή των αρχών και κανόνων του ΔΑΔ. Στο επόμενο κεφάλαιο θα εξετάσουμε ορισμένες ιδιαιτερότητες και φαινόμενα του 21^{ου} αιώνα που έχουν επίσης θέσει σημαντικές προκλήσεις τόσο στην καταπολέμηση του εγκλήματος όσο και στην εφαρμογή του διεθνούς δικαίου με γνώμονα τα ανθρώπινα δικαιώματα των εμπλεκόμενων μεταναστών.

Κεφάλαιο 4^ο: Ιδιαίτερες Προκλήσεις κατά τον 21^ο αιώνα και Ανθρώπινα Δικαιώματα

Το έγκλημα της παράνομης διακίνησης μεταναστών γίνεται όλο και περισσότερο θέμα παγκόσμιας ανησυχίας, ενώ έχει λάβει τέτοιες διαστάσεις με αποτέλεσμα η μείωση του φαινομένου φαίνεται ως ένας στόχος του μακρινού μέλλοντος. Στο κεφάλαιο αυτό θα εξετάσουμε ορισμένες παραμέτρους του φαινομένου κατά τον 21^ο αιώνα, οι οποίες εντείνουν τους προβληματισμούς για τα ανθρώπινα δικαιώματα που σχετίζονται με το έγκλημα της παράνομης διακίνησης μεταναστών.

Στο στάδιο αυτό υπογραμμίζεται ότι η δράση των κυκλωμάτων παράνομης διακίνησης μεταναστών χαρακτηρίζεται από μια ανησυχητική ευελιξία στις εθνικές και παγκόσμιες αλλαγές, καθώς οι διακινητές προσαρμόζουν τις διαδρομές που επιλέγουν και τους τρόπους λειτουργίας που χρησιμοποιούν(modus operandi).²¹²

²¹² European Union Agency for Law Enforcement Cooperation [Europol]. (2022). European Migrant Smuggling Centre 6th Annual Report 2022 , *Publications Office of the European Union*, Luxembourg, σελ. 9.

<https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/EMSC%206%20th%20Annual%20Report.pdf> (πρόσβαση 28 Νοεμβρίου 2024).

Τροποποιούν δηλαδή τις μεθόδους δράσης τους ανάλογα με τις διακυμάνσεις στο περιβάλλον στο οποίο λειτουργούν και τις μεταβαλλόμενες «επιχειρηματικές» απαιτήσεις.²¹³ Σε πολλές περιπτώσεις τα δίκτυα παράνομης διακίνησης εμπλέκονται παράλληλα και με άλλες εγκληματικές δραστηριότητες, μεταξύ των οποίων και επιχειρήσεις εμπορίας ανθρώπων,²¹⁴ γεγονός που διευκολύνει ακόμη περισσότερο τις δραστηριότητές τους, καθώς αποκτούν υψηλά κέρδη αλλά και τεχνογνωσία. Επιπρόσθετα, ενημερώνονται συνέχεια για τις νομικές προβλέψεις των κρατών εντός της μεταναστευτικής οδού που ακολουθούν και είναι ικανοί να εκμεταλλεύονται τις καταστάσεις και τις αδυναμίες των κρατικών πολιτικών προς όφελός τους.²¹⁵

4.1. Ο ρόλος της πανδημίας COVID-19

Η πανδημία του Covid-19 και η αύξηση των περιοριστικών μέτρων στα σύνορα για λόγους υγείας επιβεβαίωσε ακόμη περισσότερο την προσαρμοστικότητα των διακινητών αλλά και την αυξημένη ζήτηση που έχουν οι υπηρεσίες τους.²¹⁶ Ειδικότερα, στους διαδρόμους της Μεσογείου οι περιορισμοί ταξιδιού και μετακίνησης που επιβλήθηκαν λόγω της εξάπλωσης του ιού δεν εμπόδισαν τους ανθρώπους από το να επιλέγουν να χρησιμοποιούν υπηρεσίες διακίνησης και να πραγματοποιούν επικίνδυνα ταξίδια στη θάλασσα.²¹⁷ Η Ευρωπόλ διαπίστωσε επίσης

²¹³ Dandurand, Y. (2020). Migrant Smuggling Patterns and Challenges for Law Enforcement. *International Centre for Criminal Law Reform*, σελ. 4. https://www.researchgate.net/publication/339487781_Migrant_Smuggling_Patterns_and_Challenges_for_Law_Enforcement

²¹⁴ Πολύ συχνά αναμειγνύονται ή συνεργάζονται με κυκλώματα παράνομης διακίνησης ναρκωτικών όπλων ή ακόμη και τρομοκρατικές οργανώσεις. Βλέπετε Europol. (2024). *Tackling threats, addressing challenges - Europol's response to migrant smuggling and trafficking in human beings in 2023 and onwards*, Publications Office of the European Union, Luxembourg, σελ. 6. https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/Tackling_threats_addressing_challenges_-_Europol%E2%80%99s_response_to_migrant_smuggling_and_trafficking_in_human_beings_in_2023_and_onwards.pdf (πρόσβαση 28 Νοεμβρίου 2024).

²¹⁵ Συμβουλευούν μάλιστα συχνά τους διακινούμενους μετανάστες για το τι πρέπει να πουν στις αρμόδιες αρχές σε περίπτωση σύλληψής τους. Βλέπετε Supra Note 210, İzli, T. G., Sever, H., & Sever, M. (2015).

²¹⁶ Katsiaficas, C., & Frelak, S. (2022, January 26). *7 takeaways on Emerging Challenges in the Area of Migrant Smuggling*. International Centre for Migration Policy Development. <https://www.icmpd.org/blog/2022/7-takeaways-on-emerging-challenges-in-the-area-of-migrant-smuggling> (πρόσβαση 28 Νοεμβρίου 2024).

²¹⁷ United Nations Office on Drugs and Crime [UNODC]. (n.d.). *How COVID-19 restrictions and the economic consequences are likely to impact migrant smuggling and cross-border trafficking in persons to Europe and North America*, σελ. 10. <https://www.unodc.org/documents/islamicrepublicofiran//2020/05/Covid-related-impact-on-SoM-TiP.PDF> (πρόσβαση 30 Νοεμβρίου 2024).

ότι στα τέλη του έτους 2020 τα δίκτυα παράνομης διακίνησης μεταναστών προσαρμόσαν τα επιχειρηματικά τους μοντέλα, ενώ παράλληλα το κόστος των υπηρεσιών τους εκτοξεύτηκε λόγω των αυξημένων δυσκολιών εξαιτίας των περιορισμών κινητικότητας και της αυστηροποίησης των ελέγχων στα σύνορα και στη θάλασσα.²¹⁸ Η παγκόσμια οικονομική ύφεση ως αποτέλεσμα της πανδημίας ώθησε επίσης περισσότερους ανθρώπους να επιλέξουν να μεταναστεύσουν, γεγονός που είχε άμεσο αποτέλεσμα και στην αύξηση των φαινομένων παράνομης διακίνησης μεταναστών και των συνακόλουθων κινδύνων εκμετάλλευσης και προσβολής των δικαιωμάτων των διακινούμενων μεταναστών.²¹⁹

Η πανδημία Covid-19 υπογράμμισε σημαντικές πτυχές του επίμαχου εγκλήματος και ταυτόχρονα επέφερε μακροπρόθεσμες συνέπειες που μας απασχολούν ακόμη και σήμερα. Επί πανδημίας και της μετέπειτα περιόδου σταδιακής ανάκαμψης, τα κράτη φαίνεται ότι δεν συμμορφώθηκαν με τις δεσμεύσεις τους, που πηγάζουν από το διεθνές δίκαιο και τις λοιπές συμφωνίες, για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των μεταναστών.²²⁰ Είναι γεγονός ότι η διάβρωση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε καταστάσεις έκτακτης ανάγκης είναι εμφανώς δύσκολο να αντιστραφεί.²²¹ Ο πιθανός αντίκτυπος στα ανθρώπινα δικαιώματα των συνεπειών της πανδημίας προϋποθέτει επίσης σημαντικά σχέδια ανάκαμψης που δεν φαίνεται να έχουν υλοποιηθεί.

Η στάση που υιοθέτησαν πολλές χώρες κατά την περίοδο της πανδημίας είναι ανησυχητική για το ζήτημα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των μεταναστών και τεκμηριώνει την τακτική προώθησης της κρατικής ασφάλειας έναντι των αρχών του ΔΑΔ, που εξετάσαμε και στα ανωτέρω κεφάλαια. Πιο συγκεκριμένα, κατά το δεύτερο

²¹⁸ European Union Agency for Law Enforcement Cooperation [Europol]. (2020, November 11). *How COVID-19-related crime infected Europe during 2020*, σελ. 12. https://www.europol.europa.eu/sites/default/files/documents/how_covid-19-related_crime_infected_europe_during_2020.pdf (πρόσβαση 30 Νοεμβρίου 2024).

²¹⁹ United Nations Office on Drugs and Crime [UNODC]. (2021). *COVID-19 and the Smuggling of Migrants: A Call for Safeguarding the Rights of Smuggled Migrants Facing Increased Risk and Vulnerabilities*, σελ. 8. https://www.unodc.org/documents/human-trafficking/SOM_and_COVID-19_Publication_final_EN_final.pdf (πρόσβαση 30 Νοεμβρίου 2024).

²²⁰ Bird, L. (2020). Smuggling in the time of Covid-19: The impact of the pandemic on human-smuggling dynamics and migrant-protection risks. In *Global Initiative Against Transnational Organized Crime*. [Policy Brief], σελ. 23. <https://globalinitiative.net/wp-content/uploads/2020/04/GIATOC-Policy-Brief-003-Smuggling-COVID-28Apr0930-proof-4.pdf> (πρόσβαση 30 Νοεμβρίου 2024).

²²¹ Ibid.

τρίμηνο του 2020, πολλά κράτη έκλεισαν τα λιμάνια τους και αρνήθηκαν να επιτρέψουν την αποβίβαση των μεταναστών που διασώθηκαν στη θάλασσα.²²² Επιπλέον, η απαγόρευση ελλιμενισμού από σκάφη των επιχειρήσεων έρευνας και διάσωσης είχε ως αποτέλεσμα οι διασωθέντες μετανάστες να παραμείνουν εγκλωβισμένοι σε καραντίνα υπό ανθυγιεινές συνθήκες στα πλοία αυτά για εβδομάδες.²²³ Η Μάλτα και η Ιταλία, για παράδειγμα, χρησιμοποίησαν επίσης για την καραντίνα διασωθέντων μεταναστών κρουαζιερόπλοια τα οποία δεν είχαν τις απαραίτητες προδιαγραφές, καθώς δεν είχαν σχεδιαστεί για να φιλοξενήσουν επιβάτες για μεγάλα χρονικά διαστήματα, όπως αυτό της αναγκαστικής καραντίνας.²²⁴ Το κλείσιμο των λιμένων που υιοθετήθηκε από διάφορα παράκτια κράτη για λόγους δημόσιας υγείας υπονόμωσε σημαντικά τα ανθρώπινα δικαιώματα των μεταναστών και ο δραστικός τρόπος με τον οποίο εφαρμόστηκε μπορεί να ερμηνευτεί ως παραβίαση της θεμελιώδους αρχής της παροχής βοήθειας και διάσωσης ανθρώπων στη θάλασσα. Επίσης, την περίοδο αυτή, οι ιταλικές αρχές για παράδειγμα είχαν πραγματοποιήσει πολλαπλές κρατήσεις και κατασχέσεις σκαφών έρευνας και διάσωσης (Sea-Watch 4, Geo Barents) για μήνες, θέτοντας σε κίνδυνο τις ζωές των μεταναστών στη Μεσόγειο οι οποίοι βρίσκονταν χωρίς κάποιο δίχτυ ασφαλείας.²²⁵

Επισημαίνεται ότι μεταξύ Μαρτίου 2020 και Δεκεμβρίου 2023, το ΕΔΔΑ διεκπεραίωσε σχεδόν 400 αιτήματα προσωρινών μέτρων, που σχετίζονταν με την

²²² Supra Note 219, UNODC (2021), σελ. 13. ; Οι αρχές της Μάλτας ακολούθησαν αυτή την πολιτική με αποτέλεσμα σε μια περίπτωση, όταν ένα πλοίο αφέθηκε να επιπλέει κοντά στις ακτές της, πέντε επιβάτες απεβίωσαν και επτά δηλώθηκαν αγνοούμενοι ενώ 51 επιβάτες παρελήφθησαν από ένα εμπορικό σκάφος και μεταφέρθηκαν στη Λιβύη όπου παραδόθηκαν στις λιβυκές αρχές για κράτηση. Βλέπετε Horwood, C. (2020, December 17). *Normalisation of the extreme 2020*. Mixed Migration Centre [MMC]. <https://mixedmigration.org/normalisation-of-the-extreme-2020/> (πρόσβαση 30 Νοεμβρίου 2024).

²²³ Galani, S. (2021). PORT CLOSURES AND PERSONS AT SEA IN INTERNATIONAL LAW. *International and Comparative Law Quarterly*, 70(3), σελ. 611, 616. <https://doi.org/10.1017/s0020589321000233>

²²⁴ Ibid, σελ. 623.

²²⁵ *Mediterranean migration: In 2023, 3,041 people died trying to cross the Mediterranean Sea*. (n.d.). Médecins Sans Frontières [MSF]. <https://www.msf.org/mediterranean-migration-depth> (πρόσβαση 1 Δεκεμβρίου 2024) ; Αυτή είναι μια πρακτική που συνεχίζουν και σήμερα να εφαρμόζουν οι ιταλικές αρχές με πρόσφατο παράδειγμα τον Σεπτέμβριο του 2024. Βλέπετε Médecins Sans Frontières. (2024, September 25). *Italian authorities punish Geo Barents rescue ship with two detention orders* [Press release]. <https://www.msf.org/italian-authorities-punish-geo-barents-rescue-ship-two-detention-orders> (πρόσβαση 1 Δεκεμβρίου 2024).

πανδημία του Covid-19.²²⁶ Η συντριπτική πλειοψηφία των αιτημάτων αυτών υποβλήθηκαν από μετανάστες και αιτούντες άσυλο που βρίσκονταν σε κέντρα υποδοχής ή/και κράτησης κυρίως στην Ελλάδα, Ιταλία, Τουρκία και Γαλλία και ζητούσαν την απομάκρυνσή τους από τους χώρους αυτούς ή την υπόδειξη από το Δικαστήριο μέτρων για την προστασία της υγείας τους στο πλαίσιο της εξάπλωσης της πανδημίας.²²⁷ Πολλές από αυτές τις αιτήσεις απορρίφθηκαν - με εξαίρεση μεμονωμένες περιπτώσεις ατόμων που ανήκαν σε ευάλωτες ομάδες (ασυνόδευτοι ανήλικοι, εγκυμονούσες γυναίκες κλπ.)²²⁸ - χωρίς αυτό να δημιουργεί όμως αμφιβολίες για τις υποχρεώσεις των κρατών να διασφαλίζουν αξιοπρεπείς συνθήκες διαβίωσης στα κέντρα διοικητικής κράτησης ή υποδοχής και ταυτοποίησης ακόμη και σε περιόδους έκτακτων υγειονομικών κρίσεων. Σε εθνικό επίπεδο υποστηρίζεται ότι, παρά τις εκκλήσεις διεθνών φορέων,²²⁹ οι ελληνικές αρχές δεν ενσωμάτωσαν τους πρόσφυγες και αιτούντες άσυλο - πολλοί εκ των οποίων θύματα παράνομης διακίνησης - στα εθνικά σχέδια πρόληψης και αντιμετώπισης του κορονοϊού, με ανεπαρκείς προβλέψεις ιατρικής περίθαλψης στα διάφορα κέντρα κράτησης και υποδοχής.²³⁰ Επιπλέον, πολλοί μετανάστες που έφθασαν στην Ευρώπη μέσω διακινητών, εγκαταλειμμένοι ως η τελευταία προτεραιότητα των κρατών στη

²²⁶ European Court of Human Rights. (2024, October). *COVID-19 health crisis* [Factsheet], σελ. 18. https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/fs_covid_eng (πρόσβαση 1 Δεκεμβρίου 2024) ; European Court of Human Rights. (2024). Rules of the Court, Article 39 par. 1: “*The Court may, in exceptional circumstances, whether at the request of a party or of any other person concerned, or of its own motion, indicate to the parties any interim measure which it considers should be adopted. Such measures, applicable in cases of imminent risk of irreparable harm to a Convention right, which, on account of its nature, would not be susceptible to reparation, restoration or adequate compensation, may be adopted where necessary in the interests of the parties or the proper conduct of the proceedings...*”. https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/rules_court_eng

²²⁷ Ibid. ; Lubarda, B. (2023). Recent migration case-law of the Europe Court of Human Rights. *Europe of Rights & Liberties / Europe des Droits & Libertés*, n°8, σελ. 453. <https://www.europedeslibertes.eu/app/uploads/2023/12/Lubarda-Branko.pdf>

²²⁸ Supra Note 226, European Court of Human Rights. (2024, October), σελ. 19.

²²⁹ European Centre for Disease Prevention and Control [ECDC]. (2020). *Guidance on infection prevention and control of coronavirus disease (COVID-19) in migrant and refugee reception and detention centres in the EU/EEA and the United Kingdom*. <https://www.ecdc.europa.eu/sites/default/files/documents/COVID-19-guidance-refugee-asylum-seekers-migrants-EU.pdf> (πρόσβαση 1 Δεκεμβρίου 2024) ; OHCHR, IOM, UNHCR & WHO. (2020, March 31). *The Rights and Health of Refugees, Migrants and Stateless Must be Protected in COVID-19 Response* [Press release]. (πρόσβαση 1 Δεκεμβρίου 2024) <https://www.iom.int/news/rights-and-health-refugees-migrants-and-stateless-must-be-protected-covid-19-response>

²³⁰ Kondilis, E., Papamichail, D., McCann, S., Carruthers, E., Veizis, A., Orcutt, M., & Hargreaves, S. (2021). The impact of the COVID-19 pandemic on refugees and asylum seekers in Greece: A retrospective analysis of national surveillance data from 2020. *EClinicalMedicine*, 37, 100958, σελ. 6. <https://doi.org/10.1016/j.eclinm.2021.100958>

διαχείριση της κρίσης, αναγκάστηκαν να παραμείνουν για μεγάλο διάστημα χωρίς χαρακτηρισμένο καθεστώς και δίχως πρόσβαση σε υπηρεσίες στήριξης, αφού οι διαδικασίες ασύλου παρέμειναν στάσιμες.²³¹

Η περίοδος της πανδημίας κατέδειξε ότι οι διεθνείς αναταραχές από τη μια πλευρά αυξάνουν τη ζήτηση των υπηρεσιών παράνομης διακίνησης μεταναστών, από την άλλη αποδεικνύουν την κρατική ανεπάρκεια και ασυνέπεια για τη διαφύλαξη των δικαιωμάτων των μεταναστών που βρίσκονταν σε ακόμη πιο εκτεθειμένη θέση. Συνακόλουθα, τεκμηρίωσε ότι η έλλειψη αποτελεσματικών μηχανισμών πίεσης και κύρωσης των κρατών από το διεθνές δίκαιο επέφερε σημαντικές παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της αξιοπρέπειας των μεταναστών που διακινούνταν παράνομα.

4.2. Αύξηση των ένοπλων συρράξεων και των εκτοπίσεων λόγω περιβαλλοντικών αιτιών

Η παράνομη διακίνηση μεταναστών είναι αποτέλεσμα της μεταναστευτικής κρίσης που εντείνεται από πολύπλευρους παράγοντες (push – factors). Η αύξηση της πολιτικής αστάθειας και των ένοπλων συρράξεων σε πολλές περιοχές του κόσμου, με χαρακτηριστικό παράδειγμα τις εντάσεις στη Μέση Ανατολή με τον πόλεμο στη Γάζα ή τον πόλεμο μεταξύ Ρωσίας Ουκρανίας, έχουν δημιουργήσει νέο έδαφος για τη χρήση συστημάτων παράνομης διακίνησης ανθρώπων που προσπαθούν να προστατεύσουν τη ζωή και ασφάλειά τους από τις ένοπλες συγκρούσεις. Ειδικά την τελευταία δεκαετία αυξήθηκε σημαντικά ο αριθμός των ανθρώπων που προσπάθησαν να διασχίσουν τη Μεσόγειο θάλασσα προσπαθώντας να διαφύγουν από ένοπλες συρράξεις και απολυταρχικά καθεστώτα, μετατρέποντας το έγκλημα της παράνομης διακίνησης μεταναστών σε μια επιχείρηση εκατομμυρίων.²³² Υπολογίζεται ότι κατά το τέλος του 2023, ο αριθμός των βίαια εκτοπισμένων ανθρώπων ανερχόταν στα 117 εκατομμύρια, προερχόμενοι από χώρες όπως το Σουδάν, το κράτος της Παλαιστίνης, το Μιανμάρ και η Ουκρανία, που

²³¹ Supra Note 220, Bird, L. (2020), σελ. 19.

²³² Camarena, K. R., Claudy, S., Wang, J., & Wright, A. L. (2020). Political and environmental risks influence migration and human smuggling across the Mediterranean Sea. *PLoS ONE*, 15(7), σελ. 1. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0236646>

αντιμετωπίζουν σημαντικές εντάσεις με τραγικές συνέπειες στους κατοίκους των περιοχών αυτών.²³³ Συνακόλουθα, η «αγορά» υπηρεσιών παράνομης διακίνησης μεταναστών προς την ΕΕ έχει φθάσει σε νέα ύψη, τροφοδοτούμενη από τις αναδυόμενες κρίσεις και συγκρούσεις στις χώρες προέλευσης. Αυτό έχει οδηγήσει σε μια κατάσταση όπου η διεθνής κοινότητα και τα παράκτια κράτη καλούνται να διαχειριστούν τη ραγδαία αύξηση και μαζικότητα των περιστατικών παράνομης διακίνησης μεταναστών, γεγονός που δημιουργεί σημαντικές ανησυχίες για τα επίσης πολλαπλά ζητήματα ανθρωπίνων που ανακύπτουν.

Παράλληλα, οι δυσμενείς συνέπειες της κλιματικής αλλαγής, που έχουν ωθήσει όλο και περισσότερους ανθρώπους σε όλο τον κόσμο να μετακινηθούν και να εγκαταλείψουν τις χώρες τους, παρουσιάζουν πολύπλοκες διασταυρώσεις με το έγκλημα της παράνομης διακίνησης μεταναστών. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η αύξηση της παράνομης διακίνησης μεταναστών από την Καμπότζη, και συγκεκριμένα κατοίκων περιοχών οι οποίες πλήττονται από ξηρασία, προς την Ταϊλάνδη.²³⁴ Τα πλαίσια δράσης για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής, που ενσωματώνουν προοπτικές και για την παράνομη διακίνηση μεταναστών, συνήθως υιοθετούν ένα στόχο μείωσης κινδύνου, δίνοντας έμφαση στη στήριξη πληθυσμών που δυσκολεύονται να προσαρμοστούν στις περιβαλλοντικές αλλαγές και τις συνέπειές τους.²³⁵ Η επίδραση των περιβαλλοντικών παραγόντων και των ασταθών καιρικών φαινομένων δεν περιορίζεται όμως μόνο στο κομμάτι των αιτιών της μετανάστευσης και των εγκληματικών δράσεων διευκόλυνσής της, αλλά επεκτείνεται και στην αύξηση των κινδύνων στους οποίους εκτίθενται οι μετανάστες που διακινούνται παράνομα δια θαλάσσης. Η κλιματική αλλαγή έχει οδηγήσει σε αύξηση της συχνότητας των ακραίων καιρικών φαινομένων στη θάλασσα, με αποτέλεσμα οι

²³³ United Nations High Commissioner for Refugees [UNHCR]. (2024). *Global Trends: Forced Displacement in 2023*, σελ. 4, 8-9. <https://www.unhcr.org/global-trends-report-2023> (πρόσβαση 3 Δεκεμβρίου 2024).

²³⁴ International Organization on Migration [IOM]. (2016). *The Climate Change-Human Trafficking Nexus*, σελ. 6. https://publications.iom.int/system/files/pdf/mecc_infosheet_climate_change_nexus.pdf (πρόσβαση 3 Δεκεμβρίου 2024).

²³⁵ United Nations Office on Drugs and Crime [UNODC]. (2022). *Climate, Crime and Exploitation: The gendered links between climate-related risk, trafficking in persons and smuggling of migrants*, σελ. 26. https://www.unodc.org/documents/human-trafficking/GLO-ACTII/UNODC_Climate-TIP-SOM_Policy_Paper.pdf (πρόσβαση 3 Δεκεμβρίου 2024).

μετανάστες να χρήζουν ακόμη πιο επιτακτικής και άμεσης προστασίας της ζωής και ασφάλειάς τους στη θάλασσα.²³⁶

Οι αναδυόμενες και βαθύτερες κρίσεις και συγκρούσεις προφανώς και δεν είναι ένα καινούργιο φαινόμενο. Κατά τον 21^ο αιώνα όμως φαίνεται ότι πολλές χώρες αντιμετωπίζουν έναν συνδυασμό πολιτικών, οικονομικών και περιβαλλοντικών κρίσεων με αποτέλεσμα τον αναπόφευκτο εκτοπισμό ανθρώπων. Η χρήση υπηρεσιών παράνομης διακίνησης είναι ένας από τους κατ' εξοχήν τρόπους που αναγκάζονται να επιλέξουν τα άτομα που προσπαθούν να διαφύγουν από τέτοιες καταστάσεις. Όπως είδαμε και ανωτέρω, τα κράτη υποδοχής δεν επιδεικνύουν πάντα την απαραίτητη επιμέλεια προς τις υποχρεώσεις τους κατά το διεθνές δίκαιο αλλά ούτε και την υποχρεωτική ετοιμότητα που οφείλουν να κατέχουν, ειδικά σε μια εποχή όπου οι εξεταζόμενοι παράγοντες έχουν οδηγήσει σε μια δραματική αύξηση του εγκλήματος της παράνομης διακίνησης μεταναστών. Η διεθνής συνεργασία και ο καταμερισμός του βάρους της αύξησης του εγκλήματος αυτού και των ροών παράτυπων μεταναστών εμφανίζεται και εδώ ως βασική προϋπόθεση για να διαφυλαχθούν τα δικαιώματα των μεταναστών και να εφαρμοστούν οι αρχές του διεθνούς δικαίου.

4.3. Ψηφιοποίηση και χρήση μέσων κοινωνικής δικτύωσης

Η επικράτηση του ψηφιακού περιβάλλοντος σε όλους τους κλάδους της σύγχρονης δραστηριοποίησης προσφέρει επίσης νέες ευκαιρίες και διεξόδους στις εγκληματικές οργανώσεις διακίνησης μεταναστών διευκολύνοντας την ορατότητα και προσβασιμότητά τους. Η χρήση μέσων κοινωνικής δικτύωσης από τα κυκλώματα παράνομης διακίνησης μεταναστών για τη διαφήμιση των υπηρεσιών τους και τη διευκόλυνση της επικοινωνίας με τους ενδιαφερόμενους και επίδοξους μετανάστες, αλλά και μεταξύ των συνεργαζόμενων μελών στην αλυσίδα της εγκληματικής οργάνωσης, αυξάνει την αποτελεσματικότητα των εγκληματικών αυτών ενεργειών και δυσχεραίνει τον εντοπισμό και δίωξη των διακινητών.²³⁷ Η πιο δημοφιλής

²³⁶ Supra Note 140, UNODC. (2018), σελ. 44.

²³⁷ European Commission. (2016). *EMN Inform: The Use of Social Media in the Fight Against Migrant Smuggling*, σελ. 1. https://www.emn.at/wp-content/uploads/2018/05/EMN-Inform-2016_Social-Media-in-the-Fight-Against-Migrant-Smuggling.pdf (πρόσβαση 18 Νοεμβρίου 2024).

ψηφιακή πλατφόρμα στο πρώτο στάδιο δραστηριοποίησης είναι το Facebook μέσω του οποίου διαφημίζονται οι παρεχόμενες υπηρεσίες και δημιουργείται η αρχική επικοινωνία μεταξύ «πελάτη» και παρόχου.²³⁸ Σε ορισμένες σελίδες στο Facebook, οι διακινητές μπορεί να προσποιούνται ότι είναι εργάζονται για ΜΚΟ ή άλλες νόμιμες υπηρεσίες που επιφορτίζονται με την οργάνωση της ασφαλούς διέλευσης προς την Ευρώπη μέσω θαλάσσης.²³⁹ Στη συνέχεια, συνήθως η επικοινωνία μετατίθεται σε εφαρμογές προσωπικής επικοινωνίας με κρυπτογράφηση από άκρο σε άκρο και ανωνυμία, όπως το Viber και το WhatsApp ή ακολουθεί απευθείας αυτοπρόσωπη συνάντηση.²⁴⁰ Επιπλέον, η χρήση κρυπτονομισμάτων (σε συνδυασμό με τα παραδοσιακά συστήματα Hawala)²⁴¹ μπορεί να αυξήσει την ευκολία με την οποία οι διακινητές λαμβάνουν, κρύβουν και μετακινούν χρήματα με ανωνυμία, αποφεύγοντας την έρευνα και τη σύλληψη από τις αρχές.²⁴² Αυτό οφείλεται και στο γεγονός ότι, οι αρχές συχνά στερούνται την ικανότητα να ανταποκριθούν και να αντιμετωπίσουν αυτές τις νέες εξελίξεις του εγκλήματος σε διαθρωτικό και στρατηγικό επίπεδο. Διαμορφώνεται επομένως ένα ακόμη πιο περίπλοκο σύστημα υπό το οποίο λειτουργεί, εξελίσσεται και ανθίζει το έγκλημα της παράνομης διακίνησης μεταναστών.

Από την άλλη, τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης μπορούν να χρησιμοποιηθούν και ως εργαλείο πρόληψης και αντιμετώπισης του επίμαχου εγκλήματος μέσα από την ευαισθητοποίηση, την ενημέρωση και τη συστηματική παρακολούθηση. Καθώς οι επιχειρήσεις παράνομης διακίνησης αφήνουν το ψηφιακό τους αποτύπωμα, οι ομάδες οργανωμένων παρακολουθήσεων διαδικτυακών δραστηριοποιήσεων

²³⁸ Dimitriadi, A. (2021). Countering Smuggling of Migrants through Social Media Monitoring: Looking for a Needle in a Digital Haystack. In Sanchez, G. (coordinator) et al., *Beyond Networks, Militias and Tribes: Rethinking EU Counter-Smuggling Policy and Response*. EuroMeSCo Policy Study, N. 19, σελ. 37. <https://south.euneighbours.eu/wp-content/uploads/2022/07/RETHINKING-EU-COUNTER-SMUGGLING-POLICY-AND-RESPONSE-3.pdf#page=34>

²³⁹ Supra Note 140, UNODC. (2018), σελ. 44.

²⁴⁰ Diba, P., Papanicolaou, G. & Antonopoulos, G.A. (2019). The digital routes of human smuggling? Evidence from the UK. *Crime Prev Community Saf* **21**, σελ. 168-169. <https://doi.org/10.1057/s41300-019-00060-y>

²⁴¹ Το Hawala είναι μια άτυπη μέθοδος μεταφοράς χρημάτων χωρίς να κινούνται πραγματικά χρήματα, σύστημα που βασίζεται σε μεγάλο βαθμό στην εμπιστοσύνη.

²⁴² Gerry, F. & Shaw, P. (2019). Emerging and Future Technology Trends in the Links between Cybercrime, Trafficking in Persons and Smuggling of Migrants. 2019 *First International Conference on Transdisciplinary AI (TransAI)*, 32, 1–9. <https://ieeexplore.ieee.org/abstract/document/8940396>

επιδιώκουν να εντοπίσουν ακριβώς αυτό το περιεχόμενο που σχετίζεται με την παράνομη διακίνηση μεταναστών. Στα τέλη του Απριλίου του 2024 πραγματοποιήθηκε μια συγκέντρωση εμπειρογνομόνων και αντιπροσώπων κρατών μελών της ΕΕ και διεθνών οργανισμών με θέμα την ψηφιακή διάσταση της παράνομης διακίνησης μεταναστών.²⁴³ Τα πορίσματα της ανωτέρω συνάντησης επεσήμαναν την ανάγκη αύξησης των τεχνικών δυνατοτήτων, δημιουργίας άτυπων δικτύων εμπειρογνομόνων και οικοδόμησης μιας αποτελεσματικής συνεργασίας με τον ιδιωτικό τομέα για την αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση των ψηφιακών διαστάσεων του εγκλήματος.²⁴⁴ Όσον αφορά τις ίδιες τις ψηφιακές πλατφόρμες, το Facebook για παράδειγμα, ενώ προσφέρει λεπτομερείς πολιτικές σχετικά με την εμπορία ανθρώπων, δεν φαίνεται να ενδιαφέρεται ιδιαίτερα για το έγκλημα της παράνομης διακίνησης μεταναστών.²⁴⁵ Επιπλέον, το νέο σχέδιο δράσης της ΕΕ για τα έτη 2021-2025, που αναφέραμε και ανωτέρω, προβλέπει τη χρήση των ψηφιακών τεχνολογιών ως περαιτέρω εργαλείο για την έρευνα και την καταπολέμηση του επίμαχου εγκλήματος, μέσα από την ανάπτυξη προγραμμάτων τεχνητής νοημοσύνης.²⁴⁶ Είναι μια πρωτοβουλία που ενδέχεται να αποδειχθεί ιδιαίτερα χρήσιμη, θα πρέπει όμως τα μέτρα αυτά να εφαρμοστούν με μέριμνα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ελευθεριών των θιγόμενων μεταναστών, ώστε να μην καταστρατηγείται η ασφάλεια και η ιδιωτική τους ζωή.

4.4. Πολιτικές διαστάσεις και κρατική εργαλειοποίηση

Η παράνομη διακίνηση μεταναστών αποτελεί σε μεγάλο βαθμό, ανάλογα και με την περιοχή, ένα επιχειρηματικό μόρφωμα που λειτουργεί με την (σιωπηρή)

²⁴³ Europol. (2024, May 3). *New network to target migrant smugglers in the digital domain* [Press release]. <https://www.europol.europa.eu/media-press/newsroom/news/new-network-to-target-migrant-smugglers-in-digital-domain#empact> (πρόσβαση 4 Δεκεμβρίου 2024).

²⁴⁴ Ibid.

²⁴⁵ Bankston, J. (2020, April 2). *Dangerous Digital Liaisons: An inquiry into digital policies regarding migrant smuggling on social media*. *University of Oxford's Centre on Migration, Policy and Society (COMPAS)*. <https://www.compas.ox.ac.uk/article/dangerous-digital-liaisons-an-inquiry-into-digital-policies-regarding-migrant-smuggling-on-social-media> (πρόσβαση 4 Δεκεμβρίου 2024).

²⁴⁶ Supra Note 45, EU Action Plan, σελ. 28.

έγκριση ή και συνενοχή της εκάστοτε κυβέρνησης.²⁴⁷ Παρατηρούνται για παράδειγμα περιστατικά διαφθοράς κρατικών αξιωματούχων που δωροδοκούνται από τα κυκλώματα διακινητών με αποτέλεσμα το έγκλημα να ανθίζει ανεξέλεγκτα. Η ίδια η κυβέρνηση του κράτους προέλευσης μπορεί να ενθαρρύνει μάλιστα την παράνομη διακίνηση και να επωφελείται από τα εμβάσματα των επιτυχημένων μεταναστών για την ανάπτυξη της οικονομίας της, με αποτέλεσμα να μην υπάρχει κίνητρο για την αντιμετώπιση του φαινομένου σε τοπικό επίπεδο.²⁴⁸ Πράγματι, ο ρόλος των κρατικών παραγόντων στη δυνητική διευκόλυνση της παράτυπης μετανάστευσης ως πολιτικού εργαλείου αποδυναμώνει, άλλως εμποδίζει την αναζήτηση και τη δίωξη εγκληματικών δραστηριοτήτων και αποτρέπει την αποτελεσματική προστασία των θυμάτων της παράνομης διακίνησης μεταναστών.²⁴⁹ Στην 12^η διάσκεψη των μερών της ΣΔΟΕ τον Οκτώβριο του 2024 τονίστηκε ότι η διαφθορά είναι βασικός μοχλός και καταλύτης της παράνομης διακίνησης μεταναστών, καθώς και αναπόσπαστο μέρος του τρόπου λειτουργίας των διακινητών ειδικά στην περιοχή της Νοτιοανατολικής Ασίας.²⁵⁰ Η διαφθορά των κρατικών παραγόντων εντείνει τον φόβο και την έλλειψη εμπιστοσύνης στις αρχές και αποτελεί ένα ακόμη εμπόδιο των διακινούμενων μεταναστών να έχουν πρόσβαση στη δικαιοσύνη όταν προσβάλλονται τα ανθρώπινα δικαιώματά τους και ιδίως στις περιπτώσεις που αναγκάζονται να επιστρέψουν στις χώρες προέλευσής τους.²⁵¹

Άλλη μια πολιτική διάσταση του προβλήματος είναι η πρακτική εργαλειοποίησης, ως αντίδραση για παράδειγμα στις εξελίξεις στα εξωτερικά σύνορα

²⁴⁷ The Global Initiative Against Transnational Organized Crime. (2018). *Understanding contemporary human smuggling as a vector in migration: A field guide for migration management and humanitarian practitioners*, σελ. 21. <https://globalinitiative.net/wp-content/uploads/2018/05/TGIATOC-Understanding-Contemporary-Human-Smuggling-1936-hi-res.pdf> (πρόσβαση 6 Δεκεμβρίου 2024).

²⁴⁸ Ibid.

²⁴⁹ Lelliott, J., Miller, R. (2023). The Nexus Between Corruption, Migrant Smuggling, and Human Trafficking in Southeast Asia. In: Petcharamesree, S., Capaldi, M.P. (eds) *Migration in Southeast Asia*. IMISCOE Research Series. Springer, Cham, σελ. 196. https://doi.org/10.1007/978-3-031-25748-3_11

²⁵⁰ Conference of the Parties to the United Nations Convention against Transnational Organized Crime. (2024). *Activities of the United Nations Office on Drugs and Crime to promote and support the implementation of the Protocol against the Smuggling of Migrants by Land, Sea and Air, supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime*, παρ. 48. <https://documents.un.org/doc/undoc/gen/v24/052/50/pdf/v2405250.pdf> (πρόσβαση 6 Δεκεμβρίου 2024).

²⁵¹ United Nations Office on Drugs and Crime [UNODC]. (2023). *Accessing Justice: Challenges faced by trafficked persons and smuggled migrants*, σελ. 5. https://www.unodc.org/documents/human-trafficking/2023/New_publications/Policy_Brief_3.pdf (πρόσβαση 6 Δεκεμβρίου 2024).

της ΕΕ με την Τουρκία, το Μαρόκο, τη Ρωσία και, κυρίως, τη Λευκορωσία.²⁵² Η πρακτική αυτή συναντάται συχνά στις διακινήσεις δια ξηράς αλλά και στη θάλασσα, επομένως θα πρέπει να γίνει αναφορά του φαινομένου καθώς καταδεικνύει κρατικές πολιτικές που προσβάλλουν έντονα τα ανθρώπινα δικαιώματα των διακινούμενων μεταναστών και έχουν άμεσο αντίκτυπο συνολικά στο φαινόμενο. Επιπλέον, η εργαλειοποίηση της μετανάστευσης έχει χαρακτηριστεί ως μια υβριδική απειλή και υπό το πρόσχημα της εξαιρετικής της φύσης, έχει διαμορφωθεί μια πεποίθηση στην πρακτική των κρατών ότι οι υποχρεώσεις για τα ανθρώπινα δικαιώματα βρίσκονται σε κατάσταση αναστολής όσο διαρκούν οι συνθήκες αυτές.²⁵³ Το ζήτημα αυτό απασχόλησε ιδιαίτερα τη διεθνή κοινότητα και ιδίως την ΕΕ όταν στα τέλη του Φεβρουαρίου του 2020 η Τουρκία ανακοίνωσε ότι δεν θα σταματούσε πλέον τους μετανάστες που προσπαθούσαν να περάσουν τα ελληνοτουρκικά σύνορα και να εισέλθουν στην ΕΕ.²⁵⁴ Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να καταγραφούν τραγικά περιστατικά στα χερσαία σύνορα των ανωτέρω κρατών στον Έβρο αλλά και δυστυχήματα στη θάλασσα στην περιοχή του Ανατολικού Αιγαίου, με την Ελλάδα να ανακοινώνει την αναστολή των αιτήσεων ασύλου για ένα μήνα.²⁵⁵ Οι μετανάστες βρέθηκαν για άλλη μια φορά απροστάτευτοι, με τα ανθρώπινα δικαιώματά τους να υποβιβάζονται για συμφέροντα πολιτικής και εδαφικότητας. Ο αυξανόμενος ρόλος των κρατικών φορέων στη δημιουργία και τη διευκόλυνση της παράτυπης μετανάστευσης για πολιτικούς σκοπούς απασχόλησε έντονα την ΕΕ και το 2024. Το 2021 η Λευκορωσία, ως αντίποινα στις επιβαλλόμενες κυρώσεις της ΕΕ, άρχισε να εκδίδει τουριστικές βίζες σε υπηκόους τρίτων χωρών από τη Μέση Ανατολή, δίνοντάς τους τη δυνατότητα να φτάσουν στην επικράτειά της με ασφάλεια - και με την βοήθεια διακινητών - και

²⁵² Goldner Lang, I. (2024, October 15). Instrumentalisation of Migrants: It is Necessary to Act, but How? *Odysseus Network*. <https://eumigrationlawblog.eu/instrumentalisation-of-migrants-it-is-necessary-to-act-but-how/> (πρόσβαση 6 Δεκεμβρίου 2024).

²⁵³ Galani, S. (2024). "Chapter 9 The Instrumentalization of Migration as a Hybrid Threat against the EU: Can Human Rights Become 'Hybrid' Too?". In Lott, A. (ed.) *Maritime Security Law in Hybrid Warfare*. Leiden, The Netherlands: Brill | Nijhoff, p. 266. https://doi.org/10.1163/9789004707993_011

²⁵⁴ Supra Note 252, Goldner Lang, I. (2024, October 15).

²⁵⁵ Letter from Minister Mr Ioannis Plakiotakis to Frontex Executive Director Mr. Fabrice Leggeri. (2020). <https://www.statewatch.org/media/1941/greece-2.pdf> (πρόσβαση 6 Δεκεμβρίου 2024). ; Smith, H. (2020, March 2). *Child dies off Lesbos in first fatality since Turkey opened border*. The Guardian. <https://www.theguardian.com/world/2020/mar/02/child-dies-as-boat-carrying-migrants-capsizes-off-lesbos> (πρόσβαση 7 Δεκεμβρίου 2024).

στη συνέχεια να προσπαθήσουν να εισέλθουν παράνομα στην ΕΕ.²⁵⁶ Τα γειτονικά κράτη όπως η Πολωνία έλαβαν εθνικά μέτρα έκτακτης ανάγκης και προχώρησαν σε απωθήσεις και επιστροφές μεταναστών χωρίς ατομική αξιολόγηση των αιτήσεών τους για άσυλο.²⁵⁷ Η αντίδρασή αυτή εκτιμάται ως δυσανάλογα επιβαρυντική και ως προς τα δικαιώματα των μεταναστών. Το Νοέμβριο του 2024, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο παρουσίασε λοιπόν μια πρόταση για τη ρύθμιση των περιπτώσεων εργαλειοποίησης στους τομείς της μετανάστευσης και ασύλου, κατά βάση ως απάντηση προς τις ανωτέρω πολιτικές της Λευκορωσίας.²⁵⁸ Η πρόταση αυτή επισημαίνει ότι σε αντίστοιχες περιπτώσεις πρέπει να υιοθετείται μια ειδική διαδικασία έκτακτης ανάγκης που θα διενεργείται με ανθρώπινο και αξιοπρεπή τρόπο και πλήρη σεβασμό των θεμελιωδών δικαιωμάτων των μεταναστών.²⁵⁹ Είναι μια προσπάθεια που απομένει να δούμε αν στην πράξη θα εφαρμοστεί και θα ωθήσει τα κράτη να συμμορφωθούν με τις επιταγές του ΔΑΔ σε ανάλογες περιπτώσεις.

Οι ανωτέρω εξελίξεις αποτελούν χαρακτηριστικό παράδειγμα πολιτικών που υπονομεύουν τη ζωή και την ασφάλεια των μεταναστών που διακινούνται παράνομα, αλλά και την ίδια την αξιοπρέπειά τους καθώς γίνονται εργαλείο - και παράπλευρη απώλεια - για την προώθηση πολιτικών συμφερόντων. Οι χώρες που υιοθετούν τέτοιες τακτικές εργαλειοποίησης κάνουν το ταξίδι των διακινούμενων μεταναστών ακόμη πιο επικίνδυνο ενώ οι υποσχέσεις εύκολης πρόσβασης στην ΕΕ, άλλως η παραπληροφόρηση που μεθοδεύονται τα κράτη αυτά για να πείσουν τους μετανάστες να επιλέξουν την μετακίνησή τους, αποτελεί έκδηλη παραβίαση των

²⁵⁶ Bruneau, C., Plucinska, J., & Nader, Y. A. (2021, November 16). *Insight: How Minsk became a destination for migrants travelling as tourists*. Reuters. <https://www.reuters.com/world/europe/how-minsk-became-mecca-migrants-travelling-tourists-2021-11-15/> (πρόσβαση 7 Δεκεμβρίου 2024) ; Testi, E. (2023). *Seeking Refuge in Poland: A Fact-finding Report on Access to Asylum and Reception Conditions for Asylum Seekers*. European Council for Refugees and Exiles (ECRE), σελ. 8. <https://asylumineurope.org/wp-content/uploads/2023/04/Seeking-refuge-in-Poland.pdf> (πρόσβαση 7 Δεκεμβρίου 2024)

²⁵⁷ Supra Note 252, Goldner Lang, I. (2024, October 15). Οι πρακτικές απώθησης στα σύνορα της Πολωνίας, της Λετονίας και της Λιθουανίας επικρίθηκαν έντονα από διάφορους οργανισμούς και φορείς, συμπεριλαμβανομένων της ECRE και της Διεθνούς Αμνηστίας.

²⁵⁸ Orav, A. (2024). Proposal for a Regulation on situations of instrumentalisation in the field of migration and asylum. In *European Parliament*. <https://www.europarl.europa.eu/legislative-train/carriage/instrumentalisation-in-the-field-of-migration-and-asylum/report?sid=8601> (πρόσβαση 6 Δεκεμβρίου 2024).

²⁵⁹ Ibid.

δικαιωμάτων τους και υπονόμευση της ήδη ευάλωτης θέσης τους.²⁶⁰ Επιπλέον, τα κράτη μέλη της ΕΕ που βρέθηκαν ως «αποδέκτες» των τακτικών εργαλειοποίησης, τις αντιμετώπισαν με ανησυχητικές νομοθετικές και πρακτικές αντιδράσεις, που χαρακτηρίζονται από υπερβολική χρήση βίας και περιορισμούς των δικαιωμάτων των αιτούντων άσυλο.²⁶¹ Τα κράτη οφείλουν να αφιερώνουν τις προσπάθειές τους στη διεθνή συνεργασία για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των μεταναστών και όχι να επωφελούνται από το έγκλημα της παράνομης διακίνησης μεταναστών για την άσκηση διπλωματικής πίεσης.²⁶² Τα ανωτέρω καταδεικνύουν ότι το διεθνές δίκαιο δεν διαθέτει τους απαραίτητους μηχανισμούς επιβολής των κανόνων του και την ευελιξία που απαιτείται για την διαχείριση τεχνασμάτων εργαλειοποίησης.

4.5. Προβληματισμοί

Καθίσταται σαφές ότι τα μέλη των εγκληματικών οργανώσεων παράνομης διακίνησης έχουν επιδείξει μεγάλη ικανότητα για προσαρμογή απέναντι στα τελευταία δεδομένα στο διεθνή χώρο. Πέρα από την ευελιξία τους, φαίνονται να εκμεταλλεύονται και να επωφελούνται σημαντικά από τις αναταραχές και τις εξελίξεις που κυριαρχούν κατά τον 21^ο αιώνα. Από την άλλη, το διεθνές δίκαιο έχει αντιμετωπίσει κριτική επειδή καθυστερεί να ανταποκριθεί στις αναδυόμενες και πολύπλοκες σύγχρονες προκλήσεις όπως οι παγκόσμιες κρίσεις, η κλιματική αλλαγή, η ανάπτυξη των τεχνολογικών δυνατοτήτων ή οι διακρατικές συγκρούσεις. Αντίστοιχα και οι κρατικές κυβερνήσεις και τα διεθνή όργανα, παρόλες τις προσπάθειες και πρωτοβουλίες τους, δεν έχουν αντιδράσει απέναντι στις παγκόσμιες αλλαγές με την ετοιμότητα που επιδεικνύουν τα κυκλώματα παράνομης διακίνησης μεταναστών. Ακόμη περισσότερο, στην προσπάθειά τους να αντιμετωπίσουν τις νέες διαστάσεις ενός πολύπλευρου προβλήματος, αδυνατούν ή αδιαφορούν να καταβάλλουν τις ίδιες προσπάθειες για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των μεταναστών. Δεν είναι πάντα εφικτό οι κρατικές κυβερνήσεις να μπορούν να προβλέψουν σύγχρονα γεγονότα, όπως η πανδημία του Covid-19 και είναι αναμενόμενο να δημιουργούνται

²⁶⁰ Supra Note 253, Galani, S. (2024), σελ. , 282, 284

²⁶¹ Supra Note 252, Goldner Lang, I. (2024, October 15).

²⁶² Επιπλέον, η αντιμετώπιση της παράνομης διακίνησης μεταναστών στην περιοχή μεταξύ Ελλάδος και Τουρκίας προϋποθέτει τον έλεγχο των εγκληματικών κυκλωμάτων και από τις δύο πλευρές.

ρυθμιστικά κενά στις πολιτικές τους. Σε κάθε περίπτωση όμως, παρατηρείται ότι οι στρατηγικές αντιμετώπισης του οργανωμένου εγκλήματος της διακίνησης μεταναστών διαποτίζονταν πάντα από μια έλλειψη ουσιαστικής προσέγγισης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Οι σύγχρονες εξελίξεις έχουν οδηγήσει απλά σε μια περαιτέρω υποβάθμιση των ελευθεριών των διακινούμενων μεταναστών και μείωση των μοχλών ασφαλείας τους, με το διεθνές δίκαιο να υστερεί στην επιβολή των αρχών και επικλήσεων του. Πολιτικές, οικονομικές, υγειονομικές και περιβαλλοντικές κρίσεις επηρεάζουν κάθε πτυχή της διεθνούς και κρατικής πολιτικής. Οι νέες τάσεις και εξελίξεις δεν παρουσιάζουν όμως μόνο προβληματικές διαστάσεις αλλά και ευκαιρίες τις οποίες τα κράτη και η διεθνής κοινότητα οφείλουν να εξερευνήσουν και να χρησιμοποιήσουν πιο ενεργά και για λόγους πέρα από την εξυπηρέτηση συμφερόντων και τη διασφάλιση των συνόρων.

Υπολογίζεται ότι τα παγκόσμια περιστατικά παράτυπης μετανάστευσης και συνακόλουθα παράνομης διακίνησης μεταναστών θα συνεχίσουν να απασχολούν τη διεθνή κοινότητα και στα ακόλουθα χρόνια. Επιπλέον, επισημαίνεται ότι σε περιόδους αστάθειας πρωτεύοντα ρόλο παίζει η διεθνής συνεργασία, ενώ και οι διεθνείς φορείς θα πρέπει να συνεχίσουν να πιέζουν και να ασκούν κριτική επί παραβιάσεων του διεθνούς δικαίου. Είναι απαραίτητο τόσο τα κράτη όσο και οι διεθνείς φορείς να αναθεωρήσουν και να προσαρμόσουν τις στρατηγικές και πολιτικές τους με βάση τους τρόπους λειτουργίας των επιχειρήσεων παράνομης διακίνησης και των ανανεωμένων διαστάσεών τους. Με γνώμονα το μέλλον και με την παραδοχή ότι η παράνομη διακίνηση μεταναστών θα συνεχίσει να επηρεάζεται από τις διεθνείς εναλλαγές και προκλήσεις, ας ελπίσουμε ότι στις πολιτικές αυτές δεν θα παραγκωνιστούν για άλλη μια φορά τα ανθρώπινα δικαιώματα μιας ήδη ευάλωτης ομάδας ανθρώπων.

Εξετάσαμε και αξιολογήσαμε λοιπόν στο κεφάλαιο αυτό πως οι σύγχρονες συνθήκες που επικρατούν και κυριαρχούν σε παγκόσμιο και τοπικό επίπεδο έχουν επηρεάσει το έγκλημα της παράνομης διακίνησης μεταναστών. Και στο κεφάλαιο αυτό έγινε κατανοητό ότι το ζήτημα της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων αντιμετωπίζει σοβαρές ελλείψεις κυρίως από άποψη μηχανισμών επιβολής των κανόνων του διεθνούς δικαίου και δη του ΔΑΔ, αλλά και ορισμένα ρυθμιστικά κενά

που αναδύονται σε περιόδους κρίσεων και έκτακτων γεγονότων. Εξετάζοντας λοιπόν το φαινόμενο της παράνομης διακίνησης μεταναστών υπό το πρίσμα του διεθνούς δικαίου και τις προβλέψεις αλλά και τις έντονες ανησυχίες που συνδέονται με τα ανθρώπινα δικαιώματα των εμπλεκόμενων μεταναστών, διατυπώθηκαν στην παρούσα εργασία διάφοροι προβληματισμοί που συνθέτουν τα συμπεράσματα και το επιχείρημα αναφορικά με το ερευνητικό ερώτημα.

Συμπεράσματα

Η κάθε ενότητα της παρούσας εργασίας παρείχε τους προβληματισμούς για τις εκφάνσεις του προβλήματος της παράνομης διακίνησης μεταναστών υπό το πρίσμα του διεθνούς δικαίου. Συνοψίζοντας, για να απαντήσουμε στο ερευνητικό ερώτημα που θέσαμε, επισημαίνουμε ότι η ορθή απονομή της δικαιοσύνης και η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων κάθε ατόμου είναι πυλώνες της δημοκρατίας και του δικαίου, στις οποίες πρέπει να αποσκοπούν όλα τα κράτη, διεθνή όργανα και φορείς. Οι συμβατικές και εθιμικές επιταγές του διεθνούς δικαίου και συγκεκριμένα του δικαίου της θάλασσας και του ΔΑΔ δεν θα πρέπει να παρερμηνεύονται και να καταστρατηγούνται στο βωμό ικανοποίησης συμφερόντων. Όσο επικρατούν οι συνθήκες που εντείνουν τη μεταναστευτική κρίση, τα άτομα θα συνεχίζουν να ασκούν το δικαίωμα της ελευθερίας τους και θα αναζητούν εναλλακτικές λύσεις για να το πράξουν. Αυτό που έχει σημασία είναι να διασφαλίζεται με τον καλύτερο δυνατό τρόπο η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων τους και η μη ποινική τους δίωξη και τιμωρία, καθώς και η αναγνώρισή τους ως θύματα, ώστε να λαμβάνονται και οι απαραίτητες πρωτοβουλίες και πολιτικές.

Μέσα από τα περιστατικά των τελευταίων ετών, είτε έχουν εξετασθεί από εθνικά και περιφερειακά δικαστήρια είτε έχουν συζητηθεί από διάφορους διεθνείς οργανισμούς με στοχευμένες έρευνες και συλλογή δεδομένων και στατιστικών, φαίνεται πως το διεθνές δίκαιο δεν έχει καταφέρει να ανταποκριθεί πλήρως στις προκλήσεις του φαινομένου της παράνομης διακίνησης με τρόπο ώστε να διασφαλίζονται τα ανθρώπινα δικαιώματα των εμπλεκόμενων μεταναστών. Πιο

συγκεκριμένα, ενώ το διεθνές δίκαιο έχει θεσπίσει σημαντικά νομικά και κανονιστικά πλαίσια τα οποία προσφέρουν σημαντικό υπόβαθρο για την αντιμετώπιση των παγκόσμιων προκλήσεων, οι διαρθρωτικές του αδυναμίες καταδεικνύουν ότι το διεθνές δίκαιο έχει αποτύχει να εκπληρώσει ουσιαστικά τον ρόλο του αναφορικά με την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των διακινούμενων μεταναστών. Όπως φαίνεται και στην πράξη, τα κράτη συχνά αγνοούν τις υποχρεώσεις που θέτει το ΔΑΔ χωρίς να αντιμετωπίζουν σημαντικές συνέπειες και κυρώσεις, γεγονός στο οποίο συμβάλουν και οι ανεπαρκείς μηχανισμοί επιβολής των κανόνων του διεθνούς δικαίου. Επιπλέον, οι πρωτοβουλίες που λαμβάνονται έχουν κυρίως ως στόχο την αντιμετώπιση του εγκλήματος με γνώμονα τη διαφύλαξη της αρχής της εδαφικότητας και της κυριαρχίας των ενδιαφερόμενων κρατών, όμως η διαφύλαξη της μη προσβολής και παραβίασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των μεταναστών που έχουν διακινηθεί παράνομα ειδικά στη θάλασσα παραμένει ένα ακανθώδες και δισεπίλυτο ζήτημα για το διεθνές δίκαιο. Τέλος, πέρα από τις αδυναμίες επιβολής και τα ρυθμιστικά κενά του διεθνούς δικαίου, η μη ευέλικτη και αργή ανταπόκρισή του στις διεθνείς εναλλασσόμενες εξελίξεις δημιουργεί επίσης σημαντικές ανησυχίες για τα ανθρώπινα δικαιώματα των μεταναστών.

Οι προβλέψεις διαφύλαξης των δικαιωμάτων είναι πολλές και προκύπτουν από διεθνές έθιμο και κείμενα, όμως οι έκδηλες και συνεχείς παραβιάσεις των υποχρεώσεων των κρατών, αλλά και το γεγονός ότι το έγκλημα που μας απασχολεί οδηγεί στο θάνατο εκατομμυρίων ανθρώπων κάθε χρόνο, μας οδηγεί στο συμπέρασμα και στο επιχείρημα της παρούσας εργασίας ότι το φαινόμενο της παράνομης διακίνησης των μεταναστών πρέπει επιτακτικά να λάβει ένα πιο ανθρωπιστικό υπόβαθρο. Στο πλαίσιο αυτό, απαιτείται μια άμεση αναθεώρηση, άλλως συμπλήρωση του Πρωτοκόλλου με τρόπο που να θέτει σε πρωταρχική θέση το ζήτημα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των διακινούμενων μεταναστών και να εξαλείφει τις αμφισβητήσεις και τις γκρίζες ζώνες περί ποινικής δίωξης των μεταναστών και ποινικοποίησης της αλληλεγγύης. Επιπλέον, η επίτευξη της διεθνούς συνεργασίας μεταξύ των κρατών και των διεθνών οργανισμών είναι πρωταρχικής σημασίας για τη διαμόρφωση ενός πλαισίου υποστήριξης, προώθησης και εφαρμογής του διεθνούς δικαίου. Τα άτομα που αναγκάζονται να χρησιμοποιήσουν

τις υπηρεσίες παράνομης διακίνησης έχουν ανάγκη το διεθνές δίκαιο όλο και περισσότερο και δεν πρέπει σε καμία περίπτωση να δημιουργούνται περιθώρια παρερμηνείας και λανθασμένης εφαρμογής των κανόνων του. Επειδή δεν είναι απλά θέμα εδαφικής ασφάλειας και διατήρησης της ισορροπίας των συμφερόντων, επειδή οι σύγχρονες προκλήσεις παρουσιάζουν σημαντικές δυσκολίες, επειδή η παράνομη διακίνηση μεταναστών είναι πράγματι ζήτημα ανθρωπίνων δικαιωμάτων, το διεθνές δίκαιο οφείλει να προστατεύει και να ανταποκρίνεται στις ανάγκες των μεταναστών. Συνεπώς, είναι απαραίτητο να καλυφθούν τα κενά και οι αδυναμίες του διεθνούς δικαίου και να επιτευχθεί η ορθή εφαρμογή και επιβολή των αρχών και κανόνων του ΔΑΔ από όλα τα κράτη, μέσα από τη διεθνή συνεργασία, ώστε να αντιμετωπιστούν οι προκλήσεις του εγκλήματος της παράνομης διακίνησης μεταναστών και οι ανησυχητικές πρακτικές που έχουν διαμορφωθεί τον 21^ο αιώνα και να διασφαλιστούν τα ανθρώπινα δικαιώματα των εμπλεκόμενων μεταναστών.

Βιβλιογραφία

Πρωτογενείς Πηγές

1. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. *A renewed EU action plan against migrant smuggling (2021-2025)*, COM/2021/591 final, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52021DC0591>
2. Convention implementing the Schengen Agreement of 14 June 1985 between the Governments of the States of the Benelux Economic Union, the Federal Republic of Germany and the French Republic on the gradual abolition of checks at their common borders (2000). [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:42000A0922\(02\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:42000A0922(02))
3. Constitution of the International Organization for Migration. (1953). (207 UNTS 189, 1560 UNTS 440), OXIO 564. <https://www.iom.int/iom-constitution>
4. Council of the European Union (2004). *Council Directive 2004/81/EC on the residence permit issued to third-country nationals who are victims of trafficking in human beings or who have been the subject of an action to facilitate illegal immigration who cooperate with the competent authorities*. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32004L0081>

5. Council of Europe. (1950). Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. In *Council of Europe Treaty Series 005*. Council of Europe. https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_ENG
6. Council of Europe, Parliamentary Assembly. (2024). *Resolution 2568 (2024): A shared European approach to address migrant smuggling*. <https://pace.coe.int/pdf/e93dd6b17c207d54d2c22b353f98f3e8d3c8ac1328509fb12c760d79a011d047?title=Res.%202568.pdf>
7. European Commission. (2023). *Proposal for a REGULATION OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL on enhancing police cooperation in relation to the prevention, detection and investigation of migrant smuggling and trafficking in human beings, and on enhancing Europol's support to preventing and combating such crimes and amending Regulation (EU) 2016/794, COM/2023/754 final*. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52023PC0754>
8. European Court of Human Rights. (2024). *Rules of the Court*. https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/rules_court_eng
9. European Union. (2000). *Charter of Fundamental Rights of the European Union*. In *Official Journal of the European Union*, (2012/C 326/02). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012P/TXT>
10. International Maritime Organization [IMO]. (1974). *International Convention for the Safety of Life At Sea*. <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%201184/volume-1184-I-18961-English.pdf>
11. International Maritime Organization [IMO]. (1979). *International Convention on Maritime Search and Rescue*, 1403 UNTS, <https://treaties.un.org/doc/publication/unts/volume%201405/volume-1405-i-23489-english.pdf>
12. International Maritime Organization [IMO]. (1993). *Resolution A.773(18): Enhancement of safety of Life at Sea by the Prevention and Suppression of Unsafe Practices Associated with Alien Smuggling by Ships. (A18/Res.773)*. [https://wwwcdn.imo.org/localresources/en/KnowledgeCentre/IndexofIMOResolutions/AssemblyDocuments/A.773\(18\).pdf](https://wwwcdn.imo.org/localresources/en/KnowledgeCentre/IndexofIMOResolutions/AssemblyDocuments/A.773(18).pdf)
13. International Organization for Migration [IOM]. (2024). *IOM Strategic Plan 2024–2028*. <https://publications.iom.int/books/iom-strategic-plan-2024-2028>
14. Law No. (2) of 2009 on ratifying the Treaty of Friendship and Cooperation between the Great Socialist People's Libyan Arab Jamahiriya and the Republic of Italy. <https://security-legislation.ly/latest-laws/law-no-2-of-2009-on-ratifying-the-treaty-of-friendship-and-cooperation-between-the-great-socialist-peoples-libyan-arab-jamahiriya-and-the-republic-of-italy/>
15. Security Council of the United Nations. (2024). *9737th meeting of Monday, 30 September 2024, New York, (S/PV.9737)*. <https://documents.un.org/doc/undoc/pro/n24/277/82/pdf/n2427782.pdf>

16. United Nations. (1958). *Convention on the High Seas*, Treaty Series, vol. 450, p. 11, p. 82.
https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/8_1_1958_high_seas.pdf
17. United Nations. (1963). *Vienna Convention on Consular Relations*.
https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/9_2_1963.pdf
18. United Nations. (1976). *Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts* (Protocol). <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/protocol-additional-geneva-conventions-12-august-1949-and>
19. UN General Assembly. (1948). *Universal declaration of human rights* (217 [III] A). Paris.
https://www.ohchr.org/sites/default/files/UDHR/Documents/UDHR_Translations/eng.pdf
20. UN General Assembly. (1950). *Statute of the Office of the United Nations High Commissioner for Refugees*, A/RES/428(V).
<https://www.refworld.org/legal/constinstr/unga/1950/en/72586>
21. UN General Assembly. (1951). *Convention Relating to the Status of Refugees*, Treaty Series, vol. 189, p. 137. <https://www.unhcr.org/media/convention-and-protocol-relating-status-refugees>
22. UN General Assembly. (1966). *International Covenant on Civil and Political Rights*. Treaty Series, 999, 171. <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-covenant-civil-and-political-rights>
23. UN General Assembly. (1982). *Convention on the Law of the Sea*.
https://treaties.un.org/doc/Treaties/1994/11/19941116%2005-26%20AM/Ch_XXI_06p.pdf
24. UN General Assembly. (1989). *Convention on the Rights of the Child*. Treaty Series, 1577, 3. <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-rights-child>
25. UN General Assembly. (2000). *United Nations Convention against Transnational Organized Crime*.
https://treaties.un.org/doc/Treaties/2000/11/20001115%2011-11%20AM/Ch_XVIII_12p.pdf
26. UN General Assembly. (2000). *Protocol against the Smuggling of Migrants by Land, Sea and Air, Supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime*. <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/protocol-against-smuggling-migrants-land-sea-and-air>
27. UN General Assembly. (2000). *Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, Especially Women and Children, Supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime*.
<https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/protocol-prevent-suppress-and-punish-trafficking-persons>

28. UN General Assembly. (2016). *New York Declaration for Refugees and Migrants : resolution / adopted by the General Assembly, A/RES/71/1*. <https://www.refworld.org/legal/resolution/unga/2016/en/112142>
29. UN High Commissioner for Refugees (UNHCR). (2012). *Guidelines on the Applicable Criteria and Standards relating to the Detention of Asylum-Seekers and Alternatives to Detention*. <https://www.refworld.org/policy/legalguidance/unhcr/2012/en/87776>
30. UN Office on Drugs and Crime [UNODC]. (2010). *Model Law against the Smuggling of Migrants*. https://www.unodc.org/documents/human-trafficking/Model_Law_Smuggling_of_Migrants_10-52715_Ebook.pdf

Αποφάσεις Δικαστηρίων

31. *Alkhatib and Others v. Greece*, no 3566/16, ECHR 2024. <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-230249>
32. *Hirsi Jamaa and Others v. Italy* [GC], no. 27765/09, ECHR 2012. <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-109231>
33. *M.A. and others v. Greece*, nos. 15192/20 and 3 others, ECHR 2024. <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-236049>
34. *Mahamed Jama v Malta*, no. 10290/13, ECHR 2016. <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-158877>
35. *Mathloom v. Greece*, no 4883/07, ECHR 2012. <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-163294>
36. *Muskhadzhiyeva and Others v. Belgium*, no 41442/07, ECHR 2010. <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-96774>
37. *Safi and Others v. Greece*, no 5418/15, ECHR 2022. <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-218512%22%5D%7D>
38. United Nations on Drug and Crime [UNODC], Case Law Database (SHERLOC). *Carola Rackete/Sea Watch Case*. https://sherloc.unodc.org/cld/case-law-doc/migrantsmugglingcrimetype/ita/2019/carola_racketesea_watch_case.html (πρόσβαση 28 Νοεμβρίου 2024).

Βιβλία και κεφάλαια βιβλίων

39. Ambrosini, M., Hajer, M.H.J. (2023). Enabling and Supporting Irregular Migration. In *Irregular Migration. IMISCOE Research Series*. Springer, Cham (pp. 87-116). https://doi.org/10.1007/978-3-031-30838-3_5
40. Costello, C., Foster, M., & McAdam, J. (2021). *The Oxford Handbook of International Refugee Law*. Oxford University Press.
41. Dandurand, Y., & Jahn, J. (2019). The failing international legal framework on migrant smuggling and human trafficking. In In Winterdyk, J., & Jones, J. (eds), *The Palgrave International Handbook of Human Trafficking*. Springer eBooks (pp. 783–800). https://doi.org/10.1007/978-3-319-63058-8_47

42. Daniel, S. (2008). *Les routes clandestines: l'Afrique des immigrés et des passeurs*. Hachette Littératures.
43. Ebobrah, S. (2014). International Human Rights Courts. In Romano, C., Alter, K., & Shany, Y. (eds), *The Oxford Handbook of International Adjudication*. Oxford Academic. <https://doi.org/10.1093/law/9780199660681.003.0011>
44. Galani, S. (2024). "Chapter 9 The Instrumentalization of Migration as a Hybrid Threat against the EU: Can Human Rights Become 'Hybrid' Too?". In Lott, A. (ed.) *Maritime Security Law in Hybrid Warfare*. Leiden, The Netherlands: Brill | Nijhoff, (pp. 263-286). https://doi.org/10.1163/9789004707993_011
45. Gallagher, A. T., & David, F. (2014). Migrant Smuggling by Sea: Interdiction and Rescue. In *The International Law of Migrant Smuggling*. Cambridge University Press (pp. 403–489) . <https://doi.org/10.1017/cbo9781139059619>
46. Gallagher, A. T., & David, F. (2014). Obligations Relating to Detention of Smuggled Migrants. In *The International Law of Migrant Smuggling*. Cambridge University Press (pp. 599–663). <https://doi.org/10.1017/cbo9781139059619.013>
47. Gauci, J., & Mallia, P. (2016). The migrant smuggling protocol and the need for a multi-faceted approach: inter-sectionality and multi-actor cooperation. In *'Boat Refugees' and Migrants at Sea: A Comprehensive Approach*. Brill | Nijhoff eBooks (pp. 117–144). https://doi.org/10.1163/9789004300750_007
48. Goodwin-Gill, G. S., & McAdam, J. (2007). The refugee in international law. In *Oxford University Press eBooks*. <https://doi.org/10.1093/law/9780199207633.001.0001>
49. Kraska, J., & Pedrozo, R. (2013). Chapter Nineteen Migrant smuggling at sea. In *International Maritime Security Law*. Brill|Nijhoff eBooks (pp. 657–689). https://doi.org/10.1163/9789004233577_020
50. Lelliott, J., & Miller, R. (2023). The Nexus Between Corruption, Migrant Smuggling, and Human Trafficking in Southeast Asia. In: Petcharamesree, S., Capaldi, M.P. (eds) *Migration in Southeast Asia*. IMISCOE Research Series. Springer, Cham (pp. 195–215). https://doi.org/10.1007/978-3-031-25748-3_11
51. Mallia, P. (2015). The cooperative mechanism established by the Migrant Smuggling Protocol to the UN Convention against Transnational Organized Crime. In In F. Ippolito & S. Trevisanut (Eds.), *Migration in the Mediterranean: Mechanisms of International Cooperation*, Cambridge University Press eBooks (pp. 288–307). <https://doi.org/10.1017/cbo9781316104330.013>
52. McClean, D. (2007). Transnational Organized Crime: A Commentary on the UN Convention and its Protocols. In *Oxford University Press eBooks*. <https://doi.org/10.1093/law/9780199217724.001.0001>
53. Militello, V., & Spena, A. (2019). *Between criminalization and protection: The Italian Way of Dealing with Migrant Smuggling and Trafficking within the European and International Context*. BRILL.
54. Schloenhardt, A. (2021). Part IV Access to Protection and International Responsibility-Sharing, Ch.29 Smuggling of Migrants and Refugees. In Costello, C., Foster, M., & McAdam, J. (editors). *The Oxford Handbook of International Refugee*

- Law. Oxford University (pp. 535-C29.P63).
<https://doi.org/10.1093/law/9780198848639.003.0030>
55. Scovazzi, T. (2014). Human rights and immigration at sea. In Rubio-Marín, R. (ed.), *Human Rights and Immigration*, Collected Courses of the Academy of European Law. Oxford University Press eBooks (pp. 212–260).
<https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780198701170.003.0007>
56. Staring, R. (2003). Smuggling Aliens Toward the Netherlands: The Role of Human Smugglers and Transnational Networks. In Siegel, D., van de Bunt, H., Zaitch, D. (eds) *Global Organized Crime. Studies of Organized Crime, vol 3*. Springer, Dordrecht (pp. 105-116). https://doi.org/10.1007/978-94-007-0985-0_12

Ακαδημαϊκά Άρθρα

57. Achilli, L. (2016). Irregular migration to the EU and human smuggling in the Mediterranean : the nexus between organized crime and irregular migration. *IEMed: Mediterranean Yearbook*, 98-103.
<https://cadmus.eui.eu/handle/1814/43667>
58. Aljehani, A. (2015). The legal definition of the smuggling of migrants in light of the provisions of the Migrant Smuggling Protocol. *The Journal of Criminal Law*, 79(2), 122–137. <https://doi.org/10.1177/0022018315576734>
59. Camarena, K. R., Claudy, S., Wang, J., & Wright, A. L. (2020). Political and environmental risks influence migration and human smuggling across the Mediterranean Sea. *PLoS ONE*, 15(7).
<https://doi.org/10.1371/journal.pone.0236646>
60. Campana, P. (2020). Human smuggling: structure and mechanisms. *Crime and Justice*, 49, 1-49.
<https://api.repository.cam.ac.uk/server/api/core/bitstreams/71cab4cf-51ab-4fd2-a18a-0ba6c79470aa/content>
61. Dandurand, Y. (2020). Migrant Smuggling Patterns and Challenges for Law Enforcement. *International Centre for Criminal Law Reform*.
https://www.researchgate.net/publication/339487781_Migrant_Smuggling_Patterns_and_Challenges_for_Law_Enforcement
62. Diba, P., Papanicolaou, G. & Antonopoulos, G.A. (2019). The digital routes of human smuggling? Evidence from the UK. *Crime Prev Community Saf* 21, 159–175
<https://doi.org/10.1057/s41300-019-00060-y>
63. Dimitriadi, A. (2021). Countering Smuggling of Migrants through Social Media Monitoring: Looking for a Needle in a Digital Haystack. In Sanchez, G. (coordinator) et all., *Beyond Networks, Militias and Tribes: Rethinking EU Counter-Smuggling Policy and Response*. EuroMeSCo Policy Study, N. 19.
<https://south.euneighbours.eu/wp-content/uploads/2022/07/RETHINKING-EU-COUNTER-SMUGGLING-POLICY-AND-RESPONSE-3.pdf#page=34>
- Gallagher, A. (2001). Human Rights and the new UN protocols on trafficking and migrant

- smuggling: A preliminary analysis. *Human Rights Quarterly*, 23(4), 975–1004. <https://doi.org/10.1353/hrq.2001.0049>
64. Galani, S. (2021). PORT CLOSURES AND PERSONS AT SEA IN INTERNATIONAL LAW. *International and Comparative Law Quarterly*, 70(3), 605–633. <https://doi.org/10.1017/s0020589321000233>
 65. Garelli, G., & Tazzioli, M. (2017). The humanitarian war against migrant smugglers at sea. *Antipode*, 50(3), 685–703. <https://doi.org/10.1111/anti.12375>
 66. Gerry, F. & Shaw, P. (2019). Emerging and Future Technology Trends in the Links between Cybercrime, Trafficking in Persons and Smuggling of Migrants. *2019 First International Conference on Transdisciplinary AI (TransAI)*, 32, 1–9. <https://ieeexplore.ieee.org/abstract/document/8940396>
 67. İçduygu, A., & Toktas, S. (2002). How do Smuggling and Trafficking Operate via Irregular Border Crossings in the Middle East? Evidence from Fieldwork in Turkey. *International Migration*, 40(6), 25–54. <https://doi.org/10.1111/1468-2435.00222>
 68. İçli, T. G., Sever, H., & Sever, M. (2015). A survey study on the profile of human smugglers in Turkey. *Advances in Applied Sociology*, 05(01), 1–12. <https://doi.org/10.4236/aasoci.2015.51001>
 69. Isakjee, A., T. Davies, J. Obradovic-Wochnik, and K. Augustová. (2020). Liberal violence and the racial borders of the European Union. *Antipode*, 52(6), pp. 1–23. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/anti.12670>
 70. Kondilis, E., Papamichail, D., McCann, S., Carruthers, E., Veizis, A., Orcutt, M., & Hargreaves, S. (2021). The impact of the COVID-19 pandemic on refugees and asylum seekers in Greece: A retrospective analysis of national surveillance data from 2020. *EClinicalMedicine*, 37, 100958. <https://doi.org/10.1016/j.eclinm.2021.100958>
 71. Lelliott, J. (2018). Protecting the rights of children accused of migrant smuggling: lessons from the Australian context. *Australian Journal of Human Rights*, 24(1), 1–19. <https://doi.org/10.1080/1323238X.2018.1438032>
 72. Lubarda, B. (2023). Recent migration case-law of the Europe Court of Human Rights. *Europe of Rights & Liberties / Europe des Droits & Libertés*, n°8, 429-455. <https://www.europedeslibertes.eu/app/uploads/2023/12/Lubarda-Branko.pdf>
 73. Mentasti, G. (2022). The criminalisation of migration in Italy: Current tendencies in the light of EU law. *New Journal of European Criminal Law*, 13(4), 502–525. <https://doi.org/10.1177/20322844221140711>
 74. Obokata, T. (2003). Human Trafficking, Human Rights and the Nationality, Immigration and Asylum Act 2002. *European Human Rights Law Review*, 4, 410–422. <https://pure.qub.ac.uk/en/publications/human-trafficking-human-rights-and-the-nationality-immigration-an>
 75. Obokata, T. (2005). Smuggling of Human Beings from a Human Rights Perspective: Obligations of Non-State and State Actors under International Human Rights Law. *International Journal of Refugee Law*, 17(2), 394–415. <https://doi.org/10.1093/ijrl/eei013>

76. Pallis, M. (2002). Obligations of States towards Asylum Seekers at Sea: Interactions and Conflicts Between Legal Regimes. *International Journal of Refugee Law*, 14(2 and 3), 329–364. https://doi.org/10.1093/ijrl/14.2_and_3.329
77. Papadouka, M. E., Montagna, N., & Serrantino, G. (2024). Human smugglers or criminalised migrants? Securitarian bordering and the criminalisation of ‘captains’ in the Mediterranean. *Trends in Organized Crime*. <https://doi.org/10.1007/s12117-024-09553-1>
78. Pedrozo, R. (2018). Duty to render assistance to mariners in distress during armed conflict at sea: a U.S. perspective. *International Law Studies*, 94(1), 4. <https://digital-commons.usnwc.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1720&context=ils>
79. QC, F. G., & Shaw, P. (2019). Emerging and Future Technology Trends in the Links between Cybercrime, Trafficking in Persons and Smuggling of Migrants. *2019 First International Conference on Transdisciplinary AI (TransAI)*, 32, 1–9. <https://doi.org/10.1109/transai46475.2019.00009>
80. Ricard-Guay, A. (2018). Criminalizing migrants who steer the dinghies in the Mediterranean: a collateral effect of migration management? *SSRN Electronic Journal*. <https://doi.org/10.2139/ssrn.3195884>
81. Santiago, M. J. (2022). Addressing migrant smuggling in the European Union. Challenges for a Non-Criminalized, Coordinated and Effective Response. *Cuadernos Europeos De Deusto*, 06, 165–188. <https://doi.org/10.18543/ced.2588>
82. Schloenhardt, A. (2002). Organized Crime and Migrant Smuggling: Australia and the Asia Pacific. *Australian Institute of Criminology, Research and Public Policy Series*, No. 44, 1-102. <https://www.aic.gov.au/sites/default/files/2020-05/rpp044.pdf>
83. Schloenhardt, A., & Hickson, H. (2013). Non-Criminalization of Smuggled Migrants: Rights, Obligations, and Australian Practice under Article 5 of the Protocol against the Smuggling of Migrants by Land, Sea, and Air. *International Journal of Refugee Law*, 25(1), 39–64. <https://doi.org/10.1093/ijrl/eet003>

Αναφορές Οργανισμών (Reports) & Σχετικά Κείμενα Διεθνούς Πρακτικής

84. Asylum Information Database [aida] & European Council on Refugees and Exiles [ecre]. (2024). *Reception and identification procedure*. <https://asylumineurope.org/reports/country/greece/asylum-procedure/access-procedure-and-registration/reception-and-identification-procedure/> (πρόσβαση 14 Νοεμβρίου 2024).
85. Asylum Information Database [AIDA] & European Council on Refugees and Exiles [ECRE]. (2024). *Country Report: Place of detention*. https://asylumineurope.org/reports/country/greece/detention-asylum-seekers/detention-conditions/place-detention/#_ftnref2 (πρόσβαση 14 Νοεμβρίου 2024).

86. Bird, L. (2020). Smuggling in the time of Covid-19: The impact of the pandemic on human-smuggling dynamics and migrant-protection risks. *Global Initiative Against Transnational Organized Crime*. [Policy Brief]. <https://globalinitiative.net/wp-content/uploads/2020/04/GIATOC-Policy-Brief-003-Smuggling-COVID-28Apr0930-proof-4.pdf> (πρόσβαση 30 Νοεμβρίου 2024).
87. Carta, S., & Gionco, M. (2024). Cases of criminalisation of migration and solidarity in the EU in 2023. In M. LeVoy (Ed.), *Platform for International Cooperation on Undocumented Migrants (PICUM)*. <https://picum.org/wp-content/uploads/2024/04/Cases-of-criminalisation-of-migration-and-solidarity-in-the-EU-in-2023.pdf> (πρόσβαση 25 Νοεμβρίου 2024).
88. Conference of the Parties to the United Nations Convention against Transnational Organized Crime. (2024). *Activities of the United Nations Office on Drugs and Crime to promote and support the implementation of the Protocol against the Smuggling of Migrants by Land, Sea and Air, supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime*. <https://documents.un.org/doc/undoc/gen/v24/052/50/pdf/v2405250.pdf> (πρόσβαση 6 Δεκεμβρίου 2024).
89. Council of Europe. (2021). *A distress call for human rights: The widening gap in migrant protection in the Mediterranean*. <https://rm.coe.int/a-distress-call-for-human-rights-the-widening-gap-in-migrant-protectio/1680a1abcd> (πρόσβαση 26 Νοεμβρίου 2024).
90. Council of Europe. (2023). *Administrative Detention of Migrants and Asylum Seekers: Guide for Practitioners*. <https://rm.coe.int/administrative-detention-of-migrants-and-asylum-seekers-guide-for-prac/1680ad4c43> (πρόσβαση 5 Νοεμβρίου 2024).
91. European Border and Coast Guard Agency [FRONTEX]. (2011). *Annual Risk Analysis 2011* (No. 4591). https://www.frontex.europa.eu/assets/Publications/Risk_Analysis/Annual_Risk_Analysis_2011.pdf (πρόσβαση 18 Σεπτεμβρίου 2024).
92. European Border and Coast Guard Agency [FRONTEX]. (2017). *Risk Analysis for 2017* (2133 /2017). https://www.frontex.europa.eu/assets/Publications/Risk_Analysis/Annual_Risk_Analysis_2017.pdf (πρόσβαση 30 Σεπτεμβρίου 2024).
93. European Centre for Disease Prevention and Control [ECDC]. (2020). *Guidance on infection prevention and control of coronavirus disease (COVID-19) in migrant and refugee reception and detention centres in the EU/EEA and the United Kingdom*. <https://www.ecdc.europa.eu/sites/default/files/documents/COVID-19-guidance-refugee-asylum-seekers-migrants-EU.pdf> (πρόσβαση 1 Δεκεμβρίου 2024).
94. European Commission. (2016). *EMN Inform: The Use of Social Media in the Fight Against Migrant Smuggling*. https://www.emn.at/wp-content/uploads/2018/05/EMN-Inform-2016_Social-Media-in-the-Fight-Against-Migrant-Smuggling.pdf (πρόσβαση 18 Νοεμβρίου 2024).

95. European Commission: Directorate-General for Communication. (2024). *Pact on migration and asylum – Embedding migration in international partnerships*, Publications Office of the European Union. <https://data.europa.eu/doi/10.2775/693136> (πρόσβαση 10 Οκτωβρίου 2024).
96. European Migration Network [EMN]. (2022). *Detention and alternatives to detention in international protection and return procedures*. https://home-affairs.ec.europa.eu/document/download/f6d058fd-1961-41e7-9137-983c1170216f_en?filename=EMN_Study_on_detention_0.pdf (πρόσβαση 14 Νοεμβρίου 2024).
97. European Migration Network [EMN]. (2024). *Ad Hoc Query on residence permits for third-country national victims of migrant smuggling*. <https://emnbelgium.be/publication/ad-hoc-query-residence-permits-third-country-national-victims-migrant-smuggling> (πρόσβαση 15 Οκτωβρίου 2024).
98. Europol. (2016). *Migrant smuggling in the EU*. https://www.europol.europa.eu/sites/default/files/documents/migrant_smuggling_europol_report_2016.pdf (πρόσβαση 18 Σεπτεμβρίου 2024).
99. European Union Agency for Law Enforcement Cooperation [Europol]. (2020). *How COVID-19-related crime infected Europe during 2020*. https://www.europol.europa.eu/sites/default/files/documents/how_covid-19-related_crime_infected_europe_during_2020.pdf (πρόσβαση 30 Νοεμβρίου 2024).
100. European Union Agency for Law Enforcement Cooperation [Europol]. (2022). *European Migrant Smuggling Centre 6th Annual Report 2022*. Publications Office of the European Union, Luxembourg. <https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/EMSC%206%20th%20Annual%20Report.pdf> (πρόσβαση 28 Νοεμβρίου 2024).
101. Europol (2024), *Tackling threats, addressing challenges - Europol's response to migrant smuggling and trafficking in human beings in 2023 and onwards*, Publications Office of the European Union, Luxembourg. https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/Tackling_threats_addressing_challenges_-_Europol%E2%80%99s_response_to_migrant_smuggling_and_trafficking_in_human_beings_in_2023_and_onwards.pdf (πρόσβαση 28 Νοεμβρίου 2024).
102. Greek Council for Refugees, OXFAM, & Save the Children. (2022). *GREECE: A two-tier refugee system*. https://gcr.gr/wp-content/uploads/GCR_OXFAM_STC_BI-MONTHLY_BULLETIN_MAY_2022_new.pdf (πρόσβαση 22 Νοεμβρίου 2024).
103. Hänsel, V., Moloney, R., Firla, D., & Serkepanî, R. (2020). *Incarcerating the Marginalized: The Fight Against Alleged 'Smugglers' on the Greek Hotspot Islands* (Volume 07a). bordermonitoring.eu. <https://www.borderline-europe.de/unsere-arbeit/stigmatisiert-inhaftiert-kriminalisiert-der-kampf-gegen-vermeintliche-schleuser-auf?l=en> (πρόσβαση 19 Νοεμβρίου 2024).

104. IMPACT Initiatives [IMPACT] & Altai Consulting. (2017). *Mixed Migration Trends in Libya: Changing Dynamics and Protection Challenges: Evolution of the Journey and Situations of Refugees and Migrants in Southern Libya*. <https://www.statewatch.org/media/documents/news/2017/jul/unhcr-refugees-report.pdf> (πρόσβαση 17 Νοεμβρίου 2024).
105. International Centre for Migration Policy Department [ICMPD]. (2024). *Migration Outlook Mediterranean 2024 Eight migration issues to look out for in 2024: Origins, key events and priorities for Europe*. [https://www.icmpd.org/file/download/60922/file/ICMPD_Mediterranean Migration%2520Outlook%25202024.pdf](https://www.icmpd.org/file/download/60922/file/ICMPD_Mediterranean_Migration%2520Outlook%25202024.pdf) (πρόσβαση 18 Σεπτεμβρίου 2024).
106. International Commission of Jurists [ICJ]. (2022). *Criminalization of humanitarian and other support and assistance to migrants and the defence of their human rights in the EU*. <https://www.icj.org/wp-content/uploads/2022/04/Criminalization-paper-22-04-2022.pdf> (πρόσβαση 26 Νοεμβρίου 2024).
107. International Organization for Migration [IOM] & Swiss Red Cross. (2015). *Ideas on How to Facilitate Departure, Return and Reintegration Assistance: Suggestions by the International Organization for Migration Office for Switzerland and the Swiss Red Cross*. https://publications.iom.int/system/files/pdf/ideas_on_how_to_facilitate.pdf (πρόσβαση 19 Οκτωβρίου 2024).
108. International Maritime Organization [IMO], International Chamber of Shipping [ICS], & Office of the United Nations High Commissioner for Refugees [UNHCR]. (2015). *Rescue at Sea: A Guide to Principles and Practices as Applied to Refugees and Migrants*. <https://wwwcdn.imo.org/localresources/en/MediaCentre/HotTopics/Documents/RescueatSeaGuideENGLISH.pdf> (πρόσβαση 15 Οκτωβρίου 2024).
109. International Organization for Migration [IOM]. (2016). *Egyptian Unaccompanied Migrant Children: A case study on irregular migration*. https://publications.iom.int/system/files/pdf/egyptian_children.pdf (πρόσβαση 25 Νοεμβρίου 2024).
110. International Maritime Organization [IMO]. (2016). *Interim Guidelines for Combating Unsafe Practices Associated with the Trafficking or Transport of Migrants by Sea* (MSC.1/Circ.896/Rev.2). <https://wwwcdn.imo.org/localresources/en/OurWork/Facilitation/Documents/MSC.1-Circ.896-Rev.2.pdf> (πρόσβαση 30 Σεπτεμβρίου 2024).
111. International Organization on Migration [IOM]. (2016). *The Climate Change-Human Trafficking Nexus*. https://publications.iom.int/system/files/pdf/mecc_infosheet_climate_change_nexus.pdf (πρόσβαση 3 Δεκεμβρίου 2024).
112. International Organization for Migration [IOM]. (2021). *Smuggling of Migrants on the Central Mediterranean Route: Issues, Challenges and Perspectives*.

- https://rodakar.iom.int/sites/g/files/tmzbdl696/files/documents/iom-study-report_migrant-smuggling-on-the-central-mediterranean-route_2020.pdf (πρόσβαση 15 Νοεμβρίου 2024).
113. McAdam, M. (2021). *Understanding the Smuggling of Migrants Protocol*. United Nations Office on Drugs and Crime [UNODC] & Regional Support Office of the Bali Process [RSO]. <https://www.iom.int/sites/g/files/tmzbdl486/files/iscm/materials/understandingthesmugglingofmigrantsprotocol.pdf> (πρόσβαση 11 Οκτωβρίου 2024).
 114. Newland, K. & Salant, B. (2018). *Balancing Acts: Policy Frameworks for Migrant Return and Reintegration*. Migration Policy Institute. [Policy brief]. https://www.migrationpolicy.org/sites/default/files/publications/GlobalCompact-Returning%20Migrants_FinalWeb.pdf (πρόσβαση 19 Οκτωβρίου 2024).
 115. Oconitrillo, P. R. (2014). *Non-criminalization of smuggled migrants: Notes on the interpretation of article 5 of the Protocol against the Smuggling of Migrants by Land, Sea and Air*. Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR/ACNUR). <https://www.acnur.org/fileadmin/Documentos/BDL/2014/9791.pdf> (πρόσβαση 19 Νοεμβρίου 2024).
 116. Orav, A. (2024). Proposal for a Regulation on situations of instrumentalisation in the field of migration and asylum. In *European Parliament*. <https://www.europarl.europa.eu/legislative-train/carriage/instrumentalisation-in-the-field-of-migration-and-asylum/report?sid=8601> (πρόσβαση 6 Δεκεμβρίου 2024).
 117. Papastergiou, V. (2021). Detention as the Default: How Greece, with the support of the EU, is generalizing administrative detention of migrants. *Greek Council for Refugees & OXFAM*. <https://policy-practice.oxfam.org/resources/detention-as-the-default-how-greece-with-the-support-of-the-eu-is-generalizing-621307/> (πρόσβαση 5 Νοεμβρίου 2024).
 118. Rodríguez Pizarro, G. (2002). *Human rights of migrants: Report of the mission to the border between Mexico and the United States of America*, E/CN.4/2003/85/Add.3, UN Commission on Human Rights. <https://www.refworld.org/reference/mission/unchr/2002/en/19374> (πρόσβαση 13 Οκτωβρίου 2024).
 119. Statement by Mr. François Crépeau, Special Rapporteur on the human rights of migrants. (2016). *Migrant Smuggling: "Reclaiming the mobility market from smuggling rings"*. <https://icj-ch.org/de/downloads/publikationen/beitraege-zur-tagung-vom-3-juni-2016-als-pdf/crepeau-icj-ch-migrant-smuggling.pdf> (πρόσβαση 14 Νοεμβρίου 2024)
 120. Testi, E. (2023). *Seeking Refuge in Poland: A Fact-finding Report on Access to Asylum and Reception Conditions for Asylum Seekers*. European Council for Refugees and Exiles [ECRE]. <https://asylumineurope.org/wp-content/uploads/2023/04/Seeking-refuge-in-Poland.pdf> (πρόσβαση 7 Δεκεμβρίου 2024).

121. The Global Initiative Against Transnational Organized Crime. (2018). *Understanding contemporary human smuggling as a vector in migration: A field guide for migration management and humanitarian practitioners*. <https://globalinitiative.net/wp-content/uploads/2018/05/TGIATOC-Understanding-Contemporary-Human-Smuggling-1936-hi-res.pdf> (πρόσβαση 6 Δεκεμβρίου 2024).
122. Tsampardoukas, I. (Ed.). (2024). *Recording Mechanism of Informal Forced Returns Incidents: Annual Report 2023*, Greek National Commission for Human Rights [GNCHR]. https://rsaegean.org/wp-content/uploads/2024/09/Final_Annual_Report_202311.pdf (πρόσβαση 4 Νοεμβρίου 2024).
123. UN Ad Hoc Committee on the Elaboration of a Convention against Transnational Organized Crime. (2000). *Report of the Ad Hoc Committee on the Elaboration of a Convention against Transnational Organized Crime on the work of its 1st to 11th sessions : Interpretative notes for the official records (travaux préparatoires) of the negotiation of the United Nations Convention against Transnational Organized Crime and the Protocols thereto (A/55/383/Add.1)*. <https://digitallibrary.un.org/record/426818?v=pdf> (πρόσβαση 26 Νοεμβρίου 2024).
124. UN Economic and Social Council [ECOSOC]. (2005). *UN Economic and Social Council 2005/20: Guidelines on Justice in Matters Involving Child Victims and Witnesses of Crime*, E/RES/2005/20. <https://www.un.org/en/ecosoc/docs/2005/resolution%202005-20.pdf> (πρόσβαση 25 Νοεμβρίου 2024).
125. UN General Assembly, Human Rights Council Fifty-second session. (2023). *Visit to Greece: Report of the Special Rapporteur on the situation of human rights defenders, Mary Lawlor*. <https://documents.un.org/doc/undoc/gen/g23/018/92/pdf/g2301892.pdf> (πρόσβαση 26 Νοεμβρίου 2024).
126. United Nations High Commissioner for Refugees [UNHCR]. (2024). *Global Trends: Forced Displacement in 2023*. <https://www.unhcr.org/global-trends-report-2023> (πρόσβαση 3 Δεκεμβρίου 2024).
127. United Nations Office on Drugs and Crime [UNODC]. (n.d.). *How COVID-19 restrictions and the economic consequences are likely to impact migrant smuggling and cross-border trafficking in persons to Europe and North America*. <https://www.unodc.org/documents/islamicrepublicofiran//2020/05/Covid-related-impact-on-SoM-TiP.PDF> (πρόσβαση 30 Νοεμβρίου 2024).
128. United Nations Office on Drugs and Crime [UNODC]. (2005). Part Three: Legislative Guide for the Implementation of the Protocol Against the Smuggling of Migrants by Land, Sea and Air, Supplementing the United Nations Convention Against Transnational Organized Crime. https://www.unodc.org/pdf/crime/legislative_guides/04%20Legislative%20guide_Smuggling%20of%20Migrants%20Protocol.pdf (πρόσβαση 6 Οκτωβρίου 2024).

129. United Nations Office on Drugs and Crime [UNODC]. (2010). *Smuggling of Migrants: A Global Review and Annotated Bibliography of Recent Publications*. https://imumi.org/attachments/article/97/UNODC_Smuggled_Migrants_2010.pdf (πρόσβαση 29 Σεπτεμβρίου 2024).
130. United Nations Office on Drugs and Crime [UNODC]. (2011). *Issue Paper: Smuggling of Migrants by Sea*. https://www.unodc.org/documents/human-trafficking/Migrant-Smuggling/Issue-Papers/Issue_Paper_-_Smuggling_of_Migrants_by_Sea.pdf (πρόσβαση 18 Σεπτεμβρίου 2024).
131. United Nations Office on Drugs and Crime [UNODC]. (2018). *Global Study on Smuggling of Migrant 2018*. United Nations publication, Sales No. E.18.IV.9. https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/glosom/GLOSOM_2018_web_small.pdf (πρόσβαση 15 Νοεμβρίου 2024).
132. United Nations Office on Drugs and Crime [UNODC]. (2021). *COVID-19 and the Smuggling of Migrants: A Call for Safeguarding the Rights of Smuggled Migrants Facing Increased Risk and Vulnerabilities*. https://www.unodc.org/documents/human-trafficking/SOM_and_COVID-19_Publication_final_EN_final.pdf (πρόσβαση 30 Νοεμβρίου 2024).
133. United Nations Office on Drugs and Crime [UNODC]. (2022). *Climate, Crime and Exploitation: The gendered links between climate-related risk, trafficking in persons and smuggling of migrants*. https://www.unodc.org/documents/human-trafficking/GLO-ACTII/UNODC_Climate-TIP-SOM_Policy_Paper.pdf (πρόσβαση 3 Δεκεμβρίου 2024).
134. United Nations Office on Drugs and Crime [UNODC]. (2023). *Accessing Justice: Challenges faced by trafficked persons and smuggled migrants*. https://www.unodc.org/documents/human-trafficking/2023/New_publications/Policy_Brief_3.pdf (πρόσβαση 6 Δεκεμβρίου 2024).
135. Webb, S. & Burrows, J. (2009). *Organised Immigration Crime: A Post-Conviction Study*, Research Report No. 15, London: Home Office. <https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5a7a3094e5274a34770e4e36/horrr15-report.pdf> (πρόσβαση 17 Νοεμβρίου 2024).
136. Winkler, J., & Mayr, L. (2023). *A Legal Vacuum: The Systematic Criminalisation of Migrants for Driving a Boat or Car to Greece*. Borderline-Europe. <https://extranet.greens-efa-service.eu/public/media/file/1/8433> (πρόσβαση 23 Νοεμβρίου 2024).

Δελτία Τύπου [Press Releases]

137. Amnesty International. (2010). *Public Statement (AI Index: MDE 19/017/2010): Libya/Italy: Bilateral cooperation should not be at the price of*

- human rights. <https://www.amnesty.org/en/wp-content/uploads/2021/07/mde190172010en.pdf> (πρόσβαση 27 Οκτωβρίου 2024).
138. Community Peacemaker Teams [CPT]. (2024, February 26). *Crete: 16-year-old faces 4670 years in prison for smuggling* [Press release]. <https://cpt.org/2024/02/26/crete-16-year-old-faces-4670-years-in-prison-for-smuggling> (πρόσβαση 25 Νοεμβρίου 2024).
 139. European Commission. (2023, November 28). *Commission launches a Global Alliance to Counter Migrant Smuggling and proposes a strengthened EU legal framework* [Press release]. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_23_6081 (πρόσβαση 9 Οκτωβρίου 2024).
 140. European Court of Human Rights. (2024, October). *COVID-19 health crisis* [Factsheet]. https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/fs_covid_eng (πρόσβαση 1 Δεκεμβρίου 2024).
 141. European Parliament. (2022). *Addressing pushbacks at the EU's external borders*. [Briefing]. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2022/738191/EPRS_BRI\(2022\)738191_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2022/738191/EPRS_BRI(2022)738191_EN.pdf) (πρόσβαση 27 Οκτωβρίου 2024).
 142. European Union Agency for Law Enforcement Cooperation [Europol]. (2016, February 22). *Europol launches the European Migrant Smuggling Centre* [Press release]. <https://www.europol.europa.eu/media-press/newsroom/news/europol-launches-european-migrant-smuggling-centre#downloads> (πρόσβαση 8 Οκτωβρίου 2024).
 143. European Union Agency for Law Enforcement Cooperation [Europol]. (2024, May 3). *New network to target migrant smugglers in the digital domain* [Press release]. <https://www.europol.europa.eu/media-press/newsroom/news/new-network-to-target-migrant-smugglers-in-digital-domain#empact> (πρόσβαση 4 Δεκεμβρίου 2024).
 144. European Union Agency for Law Enforcement Cooperation [Europol]. (2024, September 20). *8 arrested for smuggling migrants across the Turkish-Bulgarian border: Bulgarian authorities detected over 700 migrants smuggled by this criminal network* [Press release]. <https://www.europol.europa.eu/media-press/newsroom/news/8-arrested-for-smuggling-migrants-across-turkish-bulgarian-border#empact> (πρόσβαση 29 Νοεμβρίου 2024).
 145. Legal Centre Lesvos. (2023, September 5). *Victory for LCL client* [Press release]. <https://legalcentreslesvos.org/2023/09/05/press-release-2/> (πρόσβαση 22 Νοεμβρίου 2024).
 146. Médecins Sans Frontières. (2024, September 25). *Italian authorities punish Geo Barents rescue ship with two detention orders* [Press release]. <https://www.msf.org/italian-authorities-punish-geo-barents-rescue-ship-two-detention-orders> (πρόσβαση 1 Δεκεμβρίου 2024).

147. OHCHR, IOM, UNHCR & WHO. (2020, March 31). *The Rights and Health of Refugees, Migrants and Stateless Must be Protected in COVID-19 Response* [Press release]. <https://www.iom.int/news/rights-and-health-refugees-migrants-and-stateless-must-be-protected-covid-19-response> (πρόσβαση 1 Δεκεμβρίου 2024).
148. Refugee Support Aegean etc. (2024). *Joint Statement: Not again in 2024: Call for upholding human rights in the Samos Closed Controlled Access Centre*. [Press Release]. <https://rsaegean.org/en/joint-statement-samos-ccac/> (πρόσβαση 5 Νοεμβρίου 2024).
149. United Nations Human Rights Office of the High Commissioner. (2020, October 8). *Italy: UN expert condemns 'criminalization' of those saving lives in the Mediterranean* [Press release]. <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2020/10/italy-un-expert-condemns-criminalization-those-saving-lives-mediterranean?LangID=E&NewsID=26361> (πρόσβαση 28 Νοεμβρίου 2024).
150. World Health Organization [WHO]. (2022). *WHO/Europe calls for a more humane approach and for Member States to use alternatives to immigration detention*. [Press Release]. <https://www.who.int/europe/news/item/04-05-2022-immigration-detention-is-harmful-to-health---alternatives-to-detention-should-be-used> (πρόσβαση 14 Νοεμβρίου 2024).

Λοιπές Ηλεκτρονικές Πηγές (blog posts, news articles, websites)

151. Νομοθετικό Έργο: Κύρωση και εφαρμογή της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών κατά του Διεθνικού Οργανωμένου Εγκλήματος και των τριών Πρωτοκόλλων αυτής και συναφείς διατάξεις. (n.d.). Βουλή των Ελλήνων. https://www.hellenicparliament.gr/nomothetiko-ergo/anazitisi-nomothetikou-ergou?law_id=a1f4748a-c40f-4527-8e66-a8ba8fbada35 (πρόσβαση 21 Σεπτεμβρίου 2024).
152. Apelblat, M. (2024). *Migration policy: Will detention centre on Greek island become a blueprint for the EU?*, The Brussels Times. <https://www.brusselstimes.com/1163272/migration-policy-will-detention-centre-on-greek-island-become-a-blueprint-for-the-eu> (πρόσβαση 5 Νοεμβρίου 2024).
153. *Acquittal for Iuventa sea rescuers*. (n.d). European Center for Constitutional and Human Rights [ECCHR]. <https://www.ecchr.eu/en/case/sea-rescuers-under-attack-iuventa-crew-criminalized-by-italian-government/> (πρόσβαση 28 Νοεμβρίου 2024).
154. Bankston, J. (2020, April 2). *Dangerous Digital Liaisons: An inquiry into digital policies regarding migrant smuggling on social media*. University of Oxford's Centre on Migration, Policy and Society (COMPAS). <https://www.compas.ox.ac.uk/article/dangerous-digital-liaisons-an-inquiry-into-digital-policies-regarding-migrant-smuggling-on-social-media> (πρόσβαση 4 Δεκεμβρίου 2024).
155. Bruneau, C., Plucinska, J., & Nader, Y. A. (2021, November 16). *Insight: How Minsk became a destination for migrants travelling as tourists*. Reuters.

- <https://www.reuters.com/world/europe/how-minsk-became-mecca-migrants-travelling-tourists-2021-11-15/> (πρόσβαση 7 Δεκεμβρίου 2024).
156. Cossé, E. (2022, July 8). *European Court Slams Greece Over Deadly Migrant Pushback: Inquiry on Pushbacks Is Urgently Needed*. Human Rights Watch. <https://www.hrw.org/news/2022/07/08/european-court-slams-greece-over-deadly-migrant-pushback> (πρόσβαση 4 Νοεμβρίου 2024).
 157. *Collective expulsions of aliens: Cases pending before the Grand Chamber of the Court* (2024). European Court of Human Rights. [Factsheet]. https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/fs_collective_expulsions_eng (πρόσβαση 5 Νοεμβρίου 2024).
 158. Economou, M. (2016). *Inside Greece's juvenile prisons*. Al Jazeera. <https://www.aljazeera.com/features/2016/9/29/inside-greeces-juvenile-prisons> (πρόσβαση 25 Νοεμβρίου 2024).
 159. *EU Policy Cycle - EMPACT: EMPACT 2022+ Fighting crime together*. (n.d.). Europol website. <https://www.europol.europa.eu/crime-areas-and-statistics/empact> (πρόσβαση 9 Οκτωβρίου 2024).
 160. Ferrara, C., & Gennaro, A. (2022, September 13). *Minors indicted for human trafficking*. Borderline Sicilia. <https://www.borderlinesicilia.it/en/uncategorised/minors-indicted-for-human-trafficking/> (πρόσβαση 25 Νοεμβρίου 2024).
 161. Goldner Lang, I. (2024, October 15). *Instrumentalisation of Migrants: It is Necessary to Act, but How?* *Odysseus Network*. <https://eumigrationlawblog.eu/instrumentalisation-of-migrants-it-is-necessary-to-act-but-how/> (πρόσβαση 6 Δεκεμβρίου 2024).
 162. *Greece: Court drops migrant shipwreck charges against 'Pylos 9'*. (2024, May 22). Info Migrant. <https://www.infomigrants.net/en/post/57222/greece-court-drops-migrant-shipwreck-charges-against-pylos-9> (πρόσβαση 23 Νοεμβρίου 2024).
 163. *Greece: Criminalization of humanitarian support to migrants and refugees must end*. (2023, January 10). International Commission of Jurists [ICJ]. <https://www.icj.org/greece-criminalization-of-humanitarian-support-to-migrants-and-refugees-must-end/> (πρόσβαση 27 Νοεμβρίου 2024).
 164. *Greece: Huge Discrepancy Between Reported Rescues and Arrivals Suggests Massive Pushbacks, Billions Spent Do Little for Violations and Mismanagement*. (2022). European Council on Refugees and Exiles [ECRE]. <https://ecre.org/greece-huge-discrepancy-between-reported-rescues-and-arrivals-suggests-massive-pushbacks-billions-spent-do-little-for-violations-and-mismanagement/> (πρόσβαση 4 Νοεμβρίου 2024).
 165. *Greece: On Pylos Shipwreck Anniversary, Still No Justice*. (2024, June 12). Human Rights Watch. <https://www.hrw.org/news/2024/06/12/greece-pylos-shipwreck-anniversary-still-no-justice> (πρόσβαση 5 Νοεμβρίου 2024).
 166. *Greece: Trial of Pylos shipwreck survivors must not be a shield in the investigation of the alleged responsibilities of the Greek authorities*. (2024, May).

- <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2024/05/greece-trial-of-pylos-shipwreck-survivors-must-not-be-a-shield-in-the-investigation-of-the-alleged-responsibilities-of-the-greek-authorities/> (πρόσβαση 5 Νοεμβρίου 2024).
167. *Greek authorities accused of yet another maritime pushback — Investigation reveals that Greek authorities knew that ‘Pylos 9’ were not human traffickers — UNHCR expresses concern about deaths in Aegean — UN raises concerns about identification and protection of victims of human trafficking in migration centre in Samos — Protests in refugee camps over lack of interpreters. (2024, December 5). European Council on Refugees and Exiles [ECRE].* <https://ecre.org/greece-greek-authorities-accused-of-yet-another-maritime-pushback-%E2%80%95-investigation-reveals-that-greek-authorities-knew-that-pylos-9-were-not-human-traffickers-%E2%80%95/> (πρόσβαση 14 Δεκεμβρίου 2024)
168. Horwood, C. (2020, December 17). Normalisation of the extreme 2020. Mixed Migration Centre [MMC]. <https://mixedmigration.org/normalisation-of-the-extreme-2020/> (πρόσβαση 30 Νοεμβρίου 2024).
169. IOM’s Immigration and Border Management Division. *Counter-Migrant Smuggling*. <https://www.iom.int/sites/g/files/tmzbd1486/files/documents/counter-migrant-smuggling.pdf> (πρόσβαση 25 Οκτωβρίου 2024)
170. Katsiaficas, C., & Frelak, S. (2022, January 26). *7 takeaways on Emerging Challenges in the Area of Migrant Smuggling*. International Centre for Migration Policy Development. <https://www.icmpd.org/blog/2022/7-takeaways-on-emerging-challenges-in-the-area-of-migrant-smuggling> (πρόσβαση 28 Νοεμβρίου 2024).
171. Kingsley, P. (2015, April 24). *Libya’s people smugglers: inside the trade that sells refugees hopes of a better life*. The Guardian. <https://www.theguardian.com/world/2015/apr/24/libyas-people-smugglers-how-will-they-catch-us-theyll-soon-move-on> (πρόσβαση 19 Νοεμβρίου 2024).
172. Kitsantonis, N. (2021, June). *He saved 31 people at sea. Then got a 142-year prison sentence*. The New York Times / Ekathimerini-com. <https://www.ekathimerini.com/nytimes/1163527/he-saved-31-people-at-sea-then-got-a-142-year-prison-sentence/> (πρόσβαση 22 Νοεμβρίου 2024).
173. Knaus, C. & Doherty, B. (2022, April 26). *Indonesian children jailed in Australia as adult people smugglers win court battle to clear their names*. The Guardian. <https://www.theguardian.com/australia-news/2022/apr/26/indonesian-children-jailed-in-australia-as-adult-people-smugglers-win-court-battle-to-clear-their-names> (πρόσβαση 25 Νοεμβρίου 2024).
174. Lavelle, M., & Yeler, V. (2024, February 12). *Egyptians accused in Pylos shipwreck case deny smuggling, blame Greece: Months after the tragic disaster that killed hundreds at sea, nine accused men languishing in prison insist they are innocent*. Al Jazeera. <https://www.aljazeera.com/news/2024/2/12/egyptians->

- [accused-of-pylos-shipwreck-deny-smuggling-charges-blame-greece](#) (πρόσβαση 23 Νοεμβρίου 2024).
175. Letter from Minister Mr Ioannis Plakiotakis to Frontex Executive Director Mr. Fabrice Leggeri. (2020). <https://www.statewatch.org/media/1941/greece-2.pdf> (πρόσβαση 6 Δεκεμβρίου 2024).
 176. Lindsay, F. (2024, October 30). *Children prosecuted as adult 'smugglers' in UK, Italy, Greece: Governments are locking teenagers up in a bid to catch smugglers – and failing vulnerable kids in the process*. openDemocracy. <https://www.opendemocracy.net/en/beyond-trafficking-and-slavery/children-prosecuted-as-adult-smugglers-in-uk-italy-greece-migration-borders/> (πρόσβαση 25 Νοεμβρίου 2024).
 177. *Mediterranean migration: In 2023, 3,041 people died trying to cross the Mediterranean Sea*. (n.d.). Médecins Sans Frontières [MSF]. <https://www.msf.org/mediterranean-migration-depth> (πρόσβαση 1 Δεκεμβρίου 2024)
 178. *Migrant shot dead by Greek coast guard in Aegean Sea*. (2024). Info Migrants. <https://www.infomigrants.net/en/post/59385/migrant-shot-dead-by-greek-coast-guard-in-aegean-sea> (πρόσβαση 27 Οκτωβρίου 2024).
 179. Mitchell, S. (2024, May 13). *Migrant-smuggler arrested after BBC investigation*. BBC News. <https://www.bbc.com/news/articles/c6pγγqep831o> (πρόσβαση 29 Νοεμβρίου 2024).
 180. Papadima, S. (2022, December 23). *Safi v. Greece: European Court of Human Rights finds Greece to be in violation of Articles 2 and 3 of the ECHR*. Govwatch. <https://govwatch.gr/en/finds/ypothesi-safi-a-o-k-elladas-paraviasi-toy-dikaiomatos-sti-zoi-kai-tin-prostasia-apo-vasanistiria-kata-aitoynton-asylo-aneparkis-diareynisi-kataggelion-epanaproothisis/> (πρόσβαση 4 Νοεμβρίου 2024).
 181. *Recording Mechanism of Informal Forced Returns*. (n.d.). Greek National Commission for Human Rights [GNCHR]. <https://nchr.gr/en/recording-mechanism.html> (πρόσβαση 25 Οκτωβρίου 2024).
 182. *Saudi Arabia: Mass Killings of Migrants at Yemen Border: Systematic Abuses of Ethiopians May Amount to Crimes Against Humanity*. (2023). Human Rights Watch. <https://www.hrw.org/news/2023/08/21/saudi-arabia-mass-killings-migrants-yemen-border> (πρόσβαση 27 Οκτωβρίου 2024).
 183. Smith, H. (2020, March 2). *Child dies off Lesbos in first fatality since Turkey opened border*. The Guardian. <https://www.theguardian.com/world/2020/mar/02/child-dies-as-boat-carrying-migrants-capsizes-off-lesbos> (πρόσβαση 7 Δεκεμβρίου 2024).
 184. Smith, H. (2022, December 10). *Afghan refugee freed in Greece after two years of wrongful imprisonment*. The Guardian. <https://www.theguardian.com/global-development/2022/dec/10/afghan-refugee-freed-in-greece-after-two-years-of-wrongful-imprisonment> (πρόσβαση 23 Νοεμβρίου 2024).

185. Smith, I. & Steele, B. (2024). *Greek coastguard threw migrants overboard to their deaths, witnesses say*. BBC news. <https://www.bbc.com/news/articles/c0vv717yvpeo> (πρόσβαση 27 Οκτωβρίου 2024).
186. *Smuggling of migrants*. (2024, May 21). Migration Data Portal. <https://www.migrationdataportal.org/themes/smuggling-migrants> (πρόσβαση 24 Σεπτεμβρίου 2024).
187. *Smuggling of Migrants: Protection of smuggled migrants*. (n.d.). Essentials of Migration Management 2.0 [emm2.0]. <https://emm.iom.int/handbooks/smuggling-migrants/protection-smuggled-migrants> (πρόσβαση 15 Οκτωβρίου 2024).
188. *Smuggling of migrants: the harsh search for a better life*. (n.d.). United Nations Office on Drugs and Crime [UNODC] website. <https://www.unodc.org/toc/en/crimes/migrant-smuggling.html> (πρόσβαση 30 Νοεμβρίου 2024).
189. Stevis-Gridneff, M., & Shoumali, K. (2023, July 3). *Everyone Knew the Migrant Ship Was Doomed. No One Helped*. The New York Times. <https://www.nytimes.com/2023/07/01/world/europe/greece-migrant-ship.html> (πρόσβαση 18 Σεπτεμβρίου 2024).
190. *Sued for saving people*. (n.d.). Sea-Watch Legal Aid. <https://swla.eu/en/project/sea-watch-3-seized-lampedusa-carola-rackete/> (πρόσβαση 27 Νοεμβρίου 2024).